Ömer Seyfettin

YALNIZ EFE



eskikitaplarim.com

Yayımlayan
MORPA Kültür Yayınları Ltd. Ş.
Ankara Caddesi Nu.: 46/1, 34 410 Cağaloğlu - İSTANBUL
tlf. : (0212) 512 62 09 (Pbx) • belgeç: (0212) 522 95 27
web sitesi: www.morpa.com.tr • e-posta: morpa@morpa.com.tr

Dizgi ve Görsel Düzen
Morpa Teknik Servisi

Redaksiyon
Süleyman Gül

Kapak Tasarım
Emel Atlı

Düzelti
Ferda Yeşildere

Baskı ve Cilt
MMP Baskı Tesisleri
Tel: (0212) 886 52 13
İstanbul 2006

Dağıtım
Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.
Hürriyet Medya Towers, Güneşli 34 212, İstanbul
Tel: (0212) 677 00 00

Yalnız Efe

Ömer Seyfettin

Hazırlayan
Bülent Bora

İçindekiler

Perili Köşk 7

Balkon 17

Diyet 29

And 43

Beyaz Lâle 53

İlk Cinayet 93

Çakmak 99

Özgürlük Gecesi 107

Rüşvet 117

Tuhaf Bir Zulüm 121

Acıklı Bir Hikâye 133

Velinimet 137

Yuf Borusu Seni Bekliyor 145

Binecek Şey 151

Uçurumun Kenarında 159

Yalnız Efe 165

Ömer Seyfettin (1884 - 1920)

Yaşamı

Ömer Seyfettin, 28 Şubat 1884'te Gönen'de doğdu. Babası, Binbaşı Ömer Beydir.

Ömer Seyfettin, bir süre Gönen'deki mahalle okuluna devam etti. Daha sonra İstanbul'a gelerek ve Yusufpaşa'daki "Mekteb-i Osmani"ye yazıldı. Bu okulu bitirdikten sonra da veterinerlik okudu. Ardından Edirne'ye giderek "Askerî İdadi" (Harp Akademisi)'ye girdi. Buradan 1903 yılında "Teğmen" rütbesiyle mezun olan Ömer Seyfettin, İzmir'e giderek askerlik görevinin üç yılını orada geçirdi.

1906 yılında İzmir'deki Jandarma Okuluna öğretmen oldu ve iki yıl sonra da Üçüncü Ordu emrine üsteğmen olarak atandı.

Sınır bölüğünde görev yaparken, 1910 yılında askerlikten ayrıldı ve Selanik'e yerleşti.

Selanik'te Genç Kalemler dergisi ile Rumeli gazetesine öyküler ve yazılar yazmaya başladı.

Trablus Savaşı başlayınca yeniden orduya döndü. Balkan Savaşı'na katıldı. Yahya Kuşatması'nda, Yunanlıların tutsağı oldu. Bu tutsaklık bir yıl sürdü. İstanbul'a dönünce yeniden askerlik görevinden ayrıldı. Artık gazetelere ve dergilere yazı yazıyordu ve bu dönemde Kabataş Lisesine öğretmen olarak atandı.

25 Şubat 1920'de hastalandı. Kısa sürede hastalığı ilerledi. 4 Mart günü hastaneye kaldırıldı, 6 Mart günü de vefat etti.

Eserleri

"İlk Düşen Aşk" 16 öykü, "Yüksek Ökçeler" 21 öykü, "Bomba" 14 öykü, "Gizli Mabet" 20 öykü, "Bahar ve Kelebekler" 20 öykü, "Beyaz Lâle" 13 öykü, "Mahçupluk İmtihanı" 15 öykü, "Asılzadeler" 7 öykü ve Şiirler.

PERİLİ KÖŞK

Sermet Bey döndü, arkasındaki bekçiye:

– İşte bir boş köşk daha, dedi.

Küçük bir çam ormanının önünde beyaz, şık bir bina mermerdenmiş gibi göz kamaştırıcı derecede parlıyordu. Tarhlarını yabanî otlar bürümüştü. Bahçesinin demir kapısında büyük bir "Kiralıktır" levhası asılıydı.

Bekçi başını salladı:

– Geç efendim, geç... Orası size gelmez.

– Niçin canım?

– Demin gösterdiğim evi tutunuz. Küçük ama çok uğurludur. Kim oturursa senesinde erkek çocuğu dünyaya gelir.

– On iki kişi nasıl sığarız beş odaya! Buraya bakalım. Buraya... Tam bize göre...

Bekçi yeniden kesin bir işaretle:

– Burada oturamazsınız, efendim, dedi.

Sermet gözünü köşkten alamıyordu. Her tarafında geniş balkonları vardı. Temellerinin üzerine yaslanmış sanılacaktı. Kuluçkaya yatan beyaz bir Nemse tavuğu gibi yayvandı. Yirmi yıldır, çoluğa çocuğa karışalıdan beri hep böyle bir yuva hayal ederdi.

Sinirli bir acelecilikle:

– Niçin oturamayız, diye sordu.

– Efendim, bu köşkte peri vardır.

– Ne perisi?

– Bayağı peri! Gece çıkar. Evdekilere rahat vermez.

Sermet Bey gözüyle gördüğüne, kulağıyla işittiğine inananlardan değildi. Eliyle sıkı sıkıya hissetmeyince bir şeyin varlığına hükmetmezdi. Gözle kulak, onca birer yalan kovuğuydu. Yalanlar hep bize bu dört kapıdan girerdi. Fakat el... Fakat dokunma duyusu, hiç dolma yutmazdı. Bütün hurafeler, batıl inançlar dimağımıza hücum için gözle kulağa koşardı.

Güldü:

– Perinin bize zararı dokunmaz, dedi.

Bekçi bir küfür işitmiş gibi Sermet Beyin yüzüne baktı:

– Her giren ilk önce böyle söyler ama, biraz oturamaz...

– Senin nene gerek... Haydi burasını gezelim.

– Anahtar sahibindedir.

– Sahibi kim?

– Sahibi Hacı Niyazi Efendi. İşte şu yandaki köşkte oturan...

– Haydi anahtarı alalım...

– Peki, ama...

Döndüler. Sık ağaçlar arasından, yalnız üst katının çatısı görünen kırmızı aşı boyalı bir eski eve doğru yürüyorlardı.

İhtiyar bekçi yolda beyaz köşkün tarihini kısaca anlattı.

On yıldır buraya girenler, bir aydan çok oturamamışlardı. İlk önce peri görünüyor, sonra büyük büyük taşlar atıyor, sonunda gelip camları kırıyor, içeridekilere geceleri hiç rahat vermiyordu. Kiracılardan ikisinin yüreğine inmiş, üçünün evlâtlıkları çarpılmış, birisinin karısı korkudan altı aylık çocuğunu düşürmüştü.

Gölgelerinde koyunlar otlayan çiçekli badem ağaçlarının altından geçtiler. Kırmızı köşkün yeşil kapısını çaldılar.

***

Hacı Niyazi Efendi eski bir evkaf memuruydu. Hürriyette tazminat alıp daireden çekilmiş, ev alıp satmakla geçinmeğe başlamıştı. Ama çok doğru bir adamdı. Yılda belki yüz ev sattığı hâlde, kendi perili köşkünü, dışarıdan gelip Hanya'dan Konya'dan haberi olmayan enayi bir müşteriye sokmuyor "Allah'tan korkarım, neme gerek." diyordu. Köşkünün perili olduğunu hiç saklamazdı.

Kapıyı kendi açtı. Bekçi, Sermet Beyin evi gezmek istediğini söyledi.

– Pekalâ, buyurun, dedi.

Önlerine düştü. Bahçeden geçtiler. Hacı Niyazi Efendi, sokakta sarı aba cübbesinin cebinden pirinç bir anahtar çıkardı. Bahçe kapısını açtı.

Sermet Bey'e:

– Bu anahtar köşkü de açar, dedi.

Yürüdüler, bahçe gerçekten biraz vahşîydi. Bakımsızlıktan, ayak basmamış bir dere içine dönmüştü. Köşkün arkasındaki küçük çam ormanında da vahşî bir sessizlik vardı.

Bekçi köşke girmedi. Kapıda kaldı.

Sermet Bey, ev sahibiyle gezdi. Görünüşe hiç diyecek yoktu. Alt kat bütün mermerdi. Sarnıç, banyo, kuyu, kümes, ahır... Hepsi tamamdı.

– Kirası ne kadar?

– Çok istemiyorum. Yüz seksen lira. Ama üç yıllığını peşin isterim.

– Niçin?

– Bakınız beyim, niçin? Düşmanlarım, köşk kiracısız kalsın diye, peri filân lâfı çıkarmışlar. Birisi girdi mi herkes fisebilillâh

peri propagandasına başlar. En sonunda da kiracılar işittikleri yalanı, gördük sanıyorlar. Örneğin kış ortası, köşkü başıma bırakıp savuşuyorlar. Daha kötüsü, çıkanlar da propagandacılara katılıyorlar. İki yıl daha böyle giderse, malımı ne satabileceğim, ne de kiracı bulabileceğim.

Sermet Bey sordu:

– Köşkünüz ne kadar boş kaldı?

– Gerçi şimdiye kadar hemen hiç... Ama giren, komşuların lâfına kapılır. Çok durmaz. Ürker kaçar.

– Ben ürkmem.

– İnşallah.

– Ama üç yıllık peşin, bu biraz ağır...

– Ne yapayım beyim. Canım yandı. İsterseniz!...

Sermet Bey köşkü çok beğenmişti. Hem kirası da ucuzdu. Şimdi üç odalı kulübelerin yıllığına yüz elli lira istiyorlardı.

Hemen o gün kontratı yaptılar. Üç yıllık kira olan beş yüz kırk lira peşin verilecekti.

Hacı Niyazi Efendinin evinden çıktıktan sonra Sermet Bey bekçiye çıkardı, bahşiş diye bir yirmi beşlik kâğıt verdi.

Bekçi:

– Paranıza yazık oldu efendi, dedi. Üç yıl değil, üç ay oturamazsınız.

– Görürsün.

– Görürüz. Hacı Efendi her girenden böyle üç yıllığını peşin alır, ama hiçbirisi bir yaz kalamaz. Verdikleri para da yanar...

***

Sermet Bey, bir hafta sonra kalabalık ailesiyle köşke taşındı.

Halis bir zevk sahibiydi. Her gece çalgı çalmak, yemek, iç-

mek, keyif, sefa gırla giderdi. Her zaman akrabalarından kadın erkek dört beş konuğu bulunurdu. Sermet Bey Türkiyeliydi. Ama Avrupalıların "Gündüz cefa, gece sefa" düsturunu benimsemişti.

Çocukları okula giderlerdi. Kızlarını büyük ticarethanelere kâtip diye yerleştirmişti. Karısı, kız okullarında piyano dersi verirdi. Evde çalışmayan yalnız yetmiş beşlik annesiydi. O da mutfağa, hizmetçilere filân bakardı. Yemeği gece yarısına yakın yerler, yemekten sonra hiç oturmazlar, hemen yatarlardı.

Aradan on beş gün geçmedi. Bir gece aşağı kattan bir çığlık koptu. Hizmetçi Artemisiya avazı çıktığı kadar haykırarak yukarı koştu. Arkada, çamların arasında beyaz bir şeyin gezindiğini haber verdi.

Sermet Bey:

– Gözünüze öyle görünmüştür, dedi.

Gören diğer hizmetçilere de kanmadılar. Çoluk, çocuk hepsi arka odanın balkonuna çıktılar. Artemisiya'nın parmağıyla gösterdiği beyaz hayaleti gördüler. Ağacın altında duruyor, sanki köşke bakıyordu.

Sermet Bey, gözlerini ovuşturdu.

– Vay anasını, dedi. Telkinin kuvvetine bak!

Karısı, kızları, çocukları korkudan sapsarı kesildiler.

Büyük kızı:

– Ne telkini beybaba! İşte karşımızda, görmüyor musun, dedi.

– Görüyorum!

– E, o hâlde telkin ne demek?

– Buraya girdik gireli, peri masalından başka bir şey işittik mi? Her gelen bir şey söyledi. Şimdi biz bu etkiyle böyle hepimiz birden, olmayan bir şeyi görüyoruz.

-- Bu mümkün değil.

-- Nasıl değil?

Sermet Bey, hokkabaz Kaznöv'ün nasıl bütün bir tiyatro halkına ceplerindeki saati yanlış gösterdiğini filân anlattı. "Gözümüz kulağımızdan giren lâfları görür." dedi. Ama elimizi bu gördüğümüz şeye süremeyiz. Sürdük mü, hemen kaybolur."

Sonra kalktı. Karısının engellemesini filân dinlemedi. Elini görünen hayale sürmek için bahçeye fırladı.

Çamlara doğru gitti. Ama hayal kaçtı. Kayboldu.

O gece, evin içinde Sermet Beyden başka kimse uyuyamadı.

***

Artık her gece bu hayali görüyorlardı. Sermet Bey elini sürmeye çıkınca hayal kaçıyordu.

Biraz alışır gibi oldular...

Ama bir gece, hepsi uyurken, müthiş bir sarsıntı köşkü yerinden oynattı. Balkonlara koştular. Bir şey göremediler.

Sabahleyin, yemek odasının dibinde kocaman bir taş buldular.

Sermet Beyin annesi, "Bizi bu köşkten çıkarmazsan, sana hakkını helâl etmem!" demeye başladı.

Beş yüz kırk liraya iki ay oturmak... Bu, Sermet Beyin işine gelecek bir şey değildi. Ama gece aşırı büyük taşlar ev halkına uyku uyutmuyor, hepsini heyecan içinde bırakıyordu. Sermet Bey, her defasında hayalin üzerine gidiyor, bir türlü elini süremiyordu.

Taşların başladığını duyan komşular, "Daha çıkmazsanız, camlarınızı da kırar." diyorlardı. Sermet Bey, kontratın, "Çıkarken bütün tamirat kiracıya aittir." maddesini hatırlayarak, daha

çok canı sıkılıyor, bir an önce bir şey yapmasının gerektiğini düşünüyordu.

Yavaş yavaş kendi inancı da bozulmaya başladı.

En sonunda, çıkmaya karar verdiler. Ama başka bir ev bulamıyorlardı.

Köşkle ilgili daha başka hikâyeler de işitmeye başladılar. Sözde burası, eskiden kabristanmış. Mutfağın olduğu yerde, beş yüz yıllık bir evliya yatıyormuş.

Sermet Bey, atılan taşlara, kırılan camlara karşın, hâlâ periye inanmıyordu. Bu peri daima çamlığın içine kaçıyor, orada sır oluyordu. El sürmek için kendisine yetişmek mümkün değildi.

Sermet Bey, bir gün çamlığın içine saklanıp, birdenbire perinin karşısına çıkmayı yahut arkasından yavaşça gidip elini sürüvermeyi düşündü. Evdekilerin hiçbiri buna razı olmadı. "Seni hemen oracıkta çarpar." diyorlardı. Ama Sermet Bey, bulanan gönlüne karşın, periye, ecinliye filân bir türlü inanamıyordu.

Ertesi akşam koruya gitti. Büyük bir çamın alt dallarından birine bindi. Bekledi, bekledi. Gece yarısı oldu. Köşktekiler de meraktan uyuyamıyorlardı. Zavallıların balkonlarda gezindiklerini görüyordu.

Birdenbire yüreği hop etti. Hayal sökün etmişti.

Eliyle dokununca, gölge gibi uçup silineceğini kesinlikle bildiği hâlde, Sermet Beyin dizleri yine titremeye başladı. İçinden, "Ben korkmuyorum, ama vücudum korkuyor." dedi.

Yavaşça aşağı atladı. Hayalin arkasından yürüdü. Şeklinin hatları pek zarif görünüyordu. Yaklaştığını, hayal hiç duymadı. Yavaşça elini uzattı. Beyaz cisme dokundu. Hayal birdenbire fena hâlde ürktü. Ama kaybolmadı. Döndü. Sermet Beyi görünce, alabildiğine kaçmaya başladı.

Sermet Bey, dokununca kaybolmadığı için bu hayalin peri

filân olmadığını hemen anlamıştı. Peşini bırakmadı. Kovaladı. Çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı. Çok güçlüydü. Hayal, direnmenin mümkün olmadığını anlayınca, çırpınmaktan vazgeçti.

Sermet Bey:

– Ben sana elalemle alay etmeyi gösteririm, diyerek zavallı hayali sırtladı.

Köşke doğru sürükledi.

Bağırdı:

– Lâmba getirin. Suratını görelim.

– ...

Köşk halkı, bahçe kapısına inmişti.

– İnsanmış kerata! Ben dünyada ecinli filân yoktur, demez miydim!

Hayal bir türlü beyaz çarşafı başından bırakmak istemiyordu. Sermet Bey zorla çekti. Sakalı bıyığına karışmış Hacı Niyazi Beyi görünce şaşırdılar. Zavallı, yüzünü göstermemek için, elleriyle örtüyordu. Arkasındaki Şam kumaşından gecelik entarisi yırtılmıştı.

Sermet Bey bir kahkaha attı.

Kızlar, çocuklar, hizmetçiler alıklaştılar.

Büyük Hanım:

– Niçin ümmeti Muhammed'i korkutup deli ediyorsun a efendi?

Sermet Bey:

– Onun nedenini ben bilirim, cevabını verdi.

Sonra büyük kızına, hokka kalemle yazıhanedeki kontrat kâğıdını çabucak getirmesini söyledi.

Hacı Niyazi Efendi donmuş gibi, sorulan şeylere hiç cevap vermiyor, hep yüzünü ayrı karanlıklara çeviriyordu.

Kontrat kâğıdıyla hokka kalem gelince, Sermet Bey:

– Haydi bakalım, al eline kalemi! Yüreğine indirdiklerinin, düşürttüğün çocukların cezasını görmek istemiyorsan, söylediğimi yaz. İmzayı bas, dedi.

"Kiracım Sermet Bey'den, köşkün altı yıllık kirası olan bin seksen lirayı peşinen aldım."

– Ha şöyle...

– ...

İmzasını attı. Beyaz örtüsüne, bu kez yarım bürünmüş olduğu hâlde, her gece sır olduğu tarafa gitti.

***

Sermet Bey'in iki yıldır köşkte oturabildiğine herkes şaşırmıştı.

Komşuları, Hacı Niyazi Efendiye:

– Galiba senin evin ecinnileri başka tarafa göç ettiler. Yeni kiracın hiç çıkacağa benzemiyor, dedikçe, önce sararıyor, sonra kızarıyor ve şu cevabı homurdanıyordu:

– Ne abdest, ne oruç, ne namaz, ne niyaz... Karılı, erkekli, çoluklu, çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş! Ayol onlara ecinli değil, şeytan bile görünmez!

BALKON

Muhsin Bey sofradan kalkınca, büyük ceviz büfeye dayanmış, kendilerini gülümseyerek dinleyen hizmetçiye:

– Eleni, nargilemi kameriyeye getir, kahveden önce... Haydi, çabuk, dedi.

Sonra, sofradakilere döndü:

– Çocuklar, siz de oraya gelin!

Hamdune Hanım, narin, süzgün, yaşlı bir kadın, elmasını soyuyordu. Gözlerini kaldırmadan itiraz etti:

– Daha mehtaba bir saat var. Karanlıkta ne yapacağız?

– Burası cehennem be!

– Orası cennet mi?

– İsterseniz gelin. Ben burada yanamam.

– Uğurlar olsun.

Bu, şişman bir adamdı, ihtiyar şişman! Sallana sallana kapıdan çıktı. Emekli olduktan sonra, doktorlara inat, oburluğa, nargileye bir son vermemişti. Kır sakalının, daha dökülmemiş kır saçlarının altında kıpkırmızı, şiş yanakları onda yalancı bir sağlığın sürekli sevincini alevlendirirdi. Oysa on yıldır, iyi olmaz bir kalp hastalığından acı çekiyordu. Maddî acısı, manevî neşesini bozmamıştı.

Hamdune Hanım, kocasının tersi, çok küskün bir kadındı. Her an nedensiz bir elem, bir sıkıntı içinde yaşardı. Bilinmeyen bir matem, sanki ruhunu sonsuza dek karartmıştı. Sürekli sinirli, az güler, hep heyecan içinde... Köşkün kapısından yanlışlıkla postacı geçse, sapsarı kesilirdi. Gece gündüz bir felâket haberi bekler gibiydi.

Sağındaki oğluna:

– Maşallah, hepimizden genç, dedi.

– Genç değil, içi ferah!

– Ya yemek yemesine ne dersin?

– Kötü. Ama ne yapalım? "Allah sekizde verdiğini, dokuzda almazmış!" Böyle rahat felsefeye dayandıktan sonra...

Delikanlının karşısında havlusunu katlayan genç kız:

– Aman, siz de hep beybabamla uğraşırsınız, dedi.

Sofranın üzerindeki lâmbanın kırmızı abajurundan süzülen ışık içinde iri, mavi gözleriyle, kumral saçlarıyla harikulâde güzel görünüyordu. İnce, keten bluzun altından iri, gürbüz, düzgün bir vücudun, geniş bir göğsün biçimi sanki taşıyordu. Bu, Hamdune Hanımın daha memede iken alıp kendine evlât ettiği bir kızdı. Tam on sekiz yıl Muhsin Bey onu, oğlu Suat'tan ayırt etmemiş, belki daha çok sevmişti. Bu sevgi karşılıklıydı. Aile içinde Muhsin Beyin taraftarı, hatta fedakârı Resan'dı.

Hamdune Hanım:

– Gerçekten sıcak. Ben de burada duramayacağım, dedi.

Suat sordu:

– Nereye anne?

– Babanın yanına... Siz de gelin!

– Geliriz.

***

O çıkınca, iki genç yalnız kaldılar.

Resan arkasına dayanmış, gözleri pencerenin dışarısındaki kara bir duman gibi görünen geceye dalmıştı.

Suat sandalyesinde doğruldu. Onun önüne geldi. Yemek masasına dayandı. Resan'ın gözleri halâ daldığı yerden kurtulamıyordu.

Elini tuttu.

– Bu dalgınlık ne, Resan?

– Hiç.

– Söyle, söyle...

Genç kızın gözleri sanki yorulmuştu. Suat'ın ellerinden çektiği eliyle gözlerini oğuşturdu.

– Bu karanlıkları hiç sevmiyorum. Bana öyle geliyor ki, tüm felâketler, hep bu yıldızsız, aysız gecelerin içinde saklı...

– Çok şiirsel, yani çok yanlış bir düşünce.

– Neyse ben burada oturacağım, istersen sen bahçeye çık.

– Ben de burada otururum, cicim.

Şık genç, demin annesinin kalktığı sandalyeyi Resan'ın yanına çekti. Beyaz, fanilâ pantolonun üzerinde ince, lâcivert bir sigara aldı, genç kıza verdi.

– İstemem, canım istemiyor...

– Al, al, karanlık düşmanı. İçmeye başlayınca, ister!

Sigarayı kendi eliyle Resan'ın güzel dudaklarına dokundurdu. Bir kibrit çaktı. Önce onunkini, sonra kendininkini yaktı. Çıkan dumanların içinden derin derin birbirlerine baktılar. Küçükten, pek küçükten beri sevişiyorlardı.

Suat:

– Yalnız karanlık değil, dedi. Sende başka bir şey var.

– Ne gibi?

– Hâlinde bir durgunluk.

– Hiçbir şey yok!

– Var, var, söyle.

– Ne olabilir?

– Bilir miyim?

Resan, aralık kapıya baktı.

– Tabii, zaten sana söyleyecektim, dedi.

Suat duraksadı:

– Söyle Resan'cığım...

İçeri giren hizmetçi kız, tabakları toplamaya başladı. Büfenin önüne istif etti. Örtüyü kaldırdı.

Dışarı çıkınca, Suat yeniden:

– Ne söyleyeceksin bakalım, diyerek genç kıza şefkatle baktı.

Resan öyle ince, yapmacıklı, artist tavırlı, sahte görünümlü bir kız değildi. Son derece hassas, doğru, içten, serbestti.

Ağır bir sesle:

– Artık evlenmeliyiz Suat, dedi.

– Elbette Resan'cığım. Bu zaten bizim tek emelimiz değil mi?

– Evet, ama hemen evlenmeliyiz, hemen. Bu ay, hatta bu hafta içinde.

– İki üç aya kalmaz, diplomamı alacağım. Daha okuldayken evlenivermek, bana biraz mahalle çocukluğu gibi geliyor.

– Zorunluyuz.

– Niçin?

– Çünkü...

Genç kız gözlerini önüne indirdi. Uzun, kumral kirpikleri gözlerini göstermiyordu.

– Çocuğumuz doğacak, dedi.

– Gebe misin, cicim?

– Evet...

– Pekalâ, öyleyse hemen evlenelim. Sakın üzülme! Bu ay, bu hafta değil. Hemen yarın!

– Yarın mı?

– Yarın, vallahi...

Birbirlerine sarıldılar.

Suat dikkat etti. O daha çok güzelleşmiş, büyümüş, kadınlaşmış, harika olmuştu.

– Resan'cığım, sen biraz yukarı yahut bahçeye çık, ben annemi çağırayım. Hemen meseleyi açayım.

– Ama...

– Aması maması yok. Biliyorsun, ben sabırsızım. Sabaha bir şeyi bırakmam.

Gerçekten Suat son derece aceleciydi. Aklına geleni yapar, anî asabî hareketlerle herkesi şaşırtırdı. Erenköy'ün en namlı bir sporcusu sayılırdı. Cesurdu. Ufak bir şeyden heyecana gelir, önemsiz bir lâftan büyük bir kavga çıkarır, en tehlikeli deneylere gözünü kırpmadan atılırdı.

Resan'ın kalkmasını beklemedi.

– Eleni, diye seslendi.

Hizmetçi kız gelince:

– Git, annemi çağır. Hemen gelsin, dedi.

Resan'la yeniden kucaklaştılar...

***

Hamdune Hanım odaya girer girmez:

– Ne var Allah aşkına Suat, diye sordu.

Yüzü sapsarı kesilmişti. Bilinmeyenden ürken bu kadın için "Çabuk, hemen, şimdi" gibi sözcüklerin içinde kesinlikle bir felâket gizliydi.

Suat:

– Olur anneciğim, sana sevinçli bir şey söyleyeceğim, dedi.

– Söyle bakayım...

– Ben, Resan'ı alacağım.

Solgun kadının yüzü gülümsedi:

– Hayırdır inşallah, rüya mı gördün? Böyle birdenbire...

– Yok, gerçek. Hem de yarın alacağım...

– Aman Suat, deliliği bırak. Bu acele ne?

– Anneciğim, sen benim tabiatımı bilirsin. Aklıma bir şey koydum mu, hemen yapmalıyım.

– Resan'a bir şey söyledin mi?

– O da beni seviyor...

– Pekalâ, ama hazırlıksız, nişansız, filân... Herkes bize deli diyecek...

– Ne derlerse desinler, hiç kimse benim umurumda değil!

– Yok, yok, bu olamaz.

– Olacak anne! Söyle, sen bu evliliğe razı değil misin?

– Tabii razıyım...

– O hâlde yarının, öbür günün ne önemi var?

– Gerçi hiç...

– Öyleyse niçin beni kırıyorsun?

Hamdune Hanım oğluna gülümseyerek baktı. Bu şımarık çocuk, onun gönlüne egemen olmuştu. Doğduğundan beri ne istese yaptırırdı. Yavaş yavaş içinde bir sevinç duydu. Resan'ı da kendi kızıymış gibi severdi. Gerçekten de bu, mutlu bir evlilik olacaktı. Yuvanın kuşları başka yerlere gitmeyecek, eski uyum bozulmayacak, damat gibi, gelin gibi yabancı ruhlar bu küçük ailenin içine girmeyecekti.

– Memnunsun ya, anneciğim?

– Çok.

– Şimdi Resan'ı da çağıralım.

– Çağır.

Suat dışarı fırladı. Resan'ı aldı, getirdi.

Ciddî kız, kıpkırmızıydı.

Hamdune Hanım onlara birçok güzel söz söyledi. Kendi duygularını anlattı. Artık sinirleri geçmişti. Gülüyordu.

– İşte ben sizi. daha bu akşamdan birbirinize veriyorum, dedi.

Resan'la Suat'ın ellerini birleştirdi.

– Ama bir halka olsun takamıyorsunuz. Suat, bu senin deliliğin, diyordu.

– Güç olsun da, geç olmasın, anneciğim...

– Haydi deli!...

Konuşurken dışarıda, kameriyede oturan Muhsin Bey'i unutmuşlardı.

Suat:

– Babam, bu kararımızı duyarsa, kim bilir ne denli sevinecek, dedi.

Hamdune Hanım:

– Çıldıracak, diyerek güldü.

O zaman Suat'ın aklına bir fikir geldi. Annesi söyleyecekti ona bu kararı. Sonra kendileri de onun karşısına çıkıvereceklerdi.

Muhsin Bey oldukça neşeli, oldukça şen, adeta çocuk gibi bir adamdı. Ailenin asıl reisi Hamdune Hanımdı. Hatta bu evlilik için Muhsin Beyin oyuna gerek bile görmüyorlardı. Haber vereceklerdi.

– Anne, dedi, sen şimdi babamın nargilesini yukarıya göndertirsin. Biz de Resan'la birlikte balkona çıkarız. Perdeleri indiririz. Sen işi ona açarsın. O çocukça sıçramaya, ellerini çırpmaya başladığı zaman biz de arkasından çıkıveririz.

Resan bunu istemiyordu:

– Tiyatro oynar gibi. Ne olacak sanki bu!

– Hiç, Resan'cığım. Babam seni de, beni de kucaklayacak, öpecek, işte bu!

Hamdune Hanım:

– Babana birdenbire sevinçli bir haber vermek yasak, bunu unutma, dedi.

– Yavaş yavaş açarsın...

– Peki... Bari siz önden çıkın. Ben de onu yukarıya alayım.

– Haydi anneciğim, benim cici anneciğim.

Suat, kocaman bir bebek beceriksizliğiyle annesine sarıldı. Kırlaşmış saçlarından, soluk alnından öptü.

Annesi dışarıya çıkınca, aynı şefkatle Resan'ı kucakladı.

– Ama Suat ben, bu balkona saklanmayalım diyorum.

– Niçin cicim?

– İçim istemiyor. Daha mehtap çıkmadı, orada karanlıkta nasıl duracağız?

– Yapma Resan'cığım. Mutlu mutlu güleceğiz. Babamın sevincini izleyeceğiz. Sana artık nasıl sataşmayacak, neler, söylemeyecek. "Gelin hanım, gelin hanım," diye.

– Suat, balkona çıkmayalım.

– Yapma cicim.

– Çıkmayalım.

– Haydi, haydi... Babamdan önce davranalım. Bizi görmesin.

Delikanlı, Resan'ı kollarından tuttu. Âdeta onu zorla sürükledi.

– Seni karanlığa alıştıracağım, diyordu.

Yüksek bir merdivenden çıktılar. Yüksek tavanlı bir salondan geçtiler. Suat ortadaki lâmbayı açtı. İki pencerenin arkasındaki balkonun ağır perdelerini indirdi. Köşedeki bir koltuğu açık pencereye doğru çevirdi.

Tam bu sırada Eleni de, büyük beyin nargilesini getirmişti. Suat, onu da yerine koydu.

– Haydi, şimdi oyuncuları bekleyelim, diyerek Resan'ı balkona çekti.

Hava, son derece karanlıktı. Çevredeki köşklerin aydınlıkları, can çekişen ateş böcekleri gibi hasta ve donuk bir ışıkla parlıyordu.

Suat, yarımki karısını kucakladı. Genç kız gözlerini yummuştu. Açsa, sanki yaşlar dökülecekti. Öylesine mutluydu...

***

– Rutubet var.

– Siz zaten hep beni rahatsız etmeye çalışırsınız. Yemeğime karışırsınız. İçirtmezsiniz. Uyutmazsınız. Sanki dünyaya kazık kakacakmışım gibi!

– Burada otursak ne olur?

Muhsin Bey, pencereye dönük koltuğa çöktü.

Hamdune Hanım, nargilenin marpucunu çözerek kocasına uzattı:

– Al memeni!

– Haydi bakalım, bunu da çok görün.

Konuşmaya başladılar.

Hamdune Hanım, sürekli üzüntü içinde yaşayan sinirli insanların neşeli zamanlardaki heyecanlı tavırlarıyla yavaş yavaş işi açıyordu. Suat'ın büyüdüğünden söz etti. Çabuk evlenirse çok iyi olacaktı. Ama Resan'a hiç kıyamıyordu. Dışarı veremeyecekti.

Muhsin Bey:

– İç güvey alırız, dedi.

Ama Hamdune Hanım, Suat'a da kıyamıyordu.

Muhsin Bey:

– Gelini de yanımıza alırız, dedi.

Hamdune hanım:

– Bu denli uzun külfetlere ne gerek var, diyerek güldü. Ben bu sorunu hemen halletmenin bir yolunu buldum.

– Nasıl?

– Yanımıza ayrı bir iç güvey, ayrı bir gelin alacağımıza...

– Ey?

– Suat'a Resan'ı alıveririz, vesselam.

Muhsin Bey'in marpucu elinden düştü. Ağır hareketlerle yerden alırken:

– Ne münasebetsiz şeyler düşünüyorsun, hanım, dedi.

– Neden münasebetsiz olsun?

– Münasebetsiz ya!

Balkondaki âşıklar da, tıpkı Hamdune Hanım gibi, bu beklenilmez tavırdan şaşırmışlardı. Muhsin Beyin sevineceğini, ellerini birbirine çarparak çocuk gibi kalkıp hepsinin boynuna sarılacağını bekliyorlardı.

Hamdune Hanım, konuştuklarını işiten balkondakileri çok üzmemek istedi:

– Sen uyuyorsun, bey, dedi.

– Ne demek?

– Ben, Suat'la Resan'ı birbirlerine verdim bile!

Muhsin Bey, bu kez marpucu elinden attı. Doğruldu. Yüzü kıpkırmızı oldu.

– Bu evlilik kesinlikle olamaz!

Hamdune Hanım, yine sinirlendi:

– Oldu bile, dedi.

– Olamaz, diyorum.

İhtiyarın yüzü fena hâlde bozulmuştu. Balkondakilerin yü-

rekleri çarpıyordu. Bu hiç beklemedikleri konuşma onları şaşırtmıştı.

Resan haykırmaya başladı.

Suat onu öpüyor:

– Korkma, cicim. Ne önemi var? Yarın seninle burayı bırakır, başka yere gideriz, diyordu.

Hamdune Hanım da, içeride kocasıyla olan tartışmayı uzattı. Muhsin Bey, bir türlü niçin bu evliliğe razı olmadığını söylemiyordu.

Karısı onu zorladıkça, yalnız:

– Olamaz, olamaz, ben sağken buna olanak yoktur, diye bağırıyordu.

Hamdune Hanım, en sonunda iki gencin birbirlerini sevdiklerini, evlenmezlerse mutsuz olacaklarını söyledi:

– Nedensiz bir karşı çıkma. Bu iki genci üzmekten ne yarar umuyorsun?

– Nedeni var diyorum, ısrar etme!

– Söyle o nedeni!

Söyletme, diyorum!

O zaman Muhsin Bey, boğuk bir sesle karısına:

– Madem ki istiyorsun, söyleyeyim işte, dedi. Hani yirmi yıl önce, daha seninle yeni karı koca iken, ben İzmir'e mal müdürü olarak atanmıştım. Anımsıyorsun ya?

– Anımsıyorum.

– İstanbul'dan yalnız gittim, sen gelmedin.

– Evet.

– Sana her hafta mektup yazdım, çağırdım, yalvardım, yakardım, gelmedin.

– Gelemezdim. Annemi ölüm döşeğinde nasıl bırakırdım?

– İşte, o bir yıl içinde, ben sana kızdığımdan, İzmir'de başka bir kadınla evlenmiştim!

– !...

– Bu sırrı tam yirmi yıl sakladım. Yine senin zorunla söylüyorum. Bu kadın doğururken öldü. Resan onun kızıdır. Suat'ın kardeşidir. Anladın mı?

Hamdune Hanım bembeyaz kesildi.

Balkonda boğuk bir gürültü, acı bir feryat koptu.

Karı koca, ikisi de yerlerinden sıçradılar. Perdeyi açtılar. Resan'la Suat, birbirlerini parçalayacaklarmış gibi boğuşuyorlardı.

– Olmaz, dur!

– Bırak, beni bırak!

Resan, inanılmaz bir hamle ile sporcu genci balkonun eşiğine çarptı, sonra âdeta beyaz bir alev gibi balkonun kenarından karanlığın içine fırladı. Bahçenin çakıllarına düşen bir vücudun derin, ağır sesini dehşetle duydular. Suat, daha doğrulamamıştı. Muhsin Bey, ellerini boğazına götürdü. Birdenbire arkası üstü yuvarlandı. Hamdune Hanım, onu oturtmaya çalışırken, gayri ihtiyari gözlerini balkona çevirdi. Oğlu, sevgili Suat'ı da korkunç karanlıkların içinde kaybolmuştu.

Biraz sonra...

Siyah ağaçların arkasından doğan kan renginde bir ay, balkonun kenarında, kendini tutmak isteyenlerin arasında, saçları dağılmış, gözleri yerlerinden fırlamış, sarı, perişan bir hayalin aşağıya bakıp kahkahalar attığını gördü...

DİYET

Dar kapısından başka aydınlık, girecek hiçbir yeri olmayan dükkânında, tek başına gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir aslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazılı, geniş omuzlu bir pehlivandı.

On yıldır bu karanlık in içinde, ham demirden dövdüğü kılıç namluları bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'de, serhat boylarında nam kazanmıştı. Hatta İstanbul'da bile Yeniçeriler, satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde "Amel-i Ali Usta" damgasını arıyorlardı. O, çeliğe çifte su vermesini biliyordu. Uzun kılıçlar değil yaptığı kısacık bıçaklar bile iki kat olur, kırılmazlardı. "Çifte su vermek", sanatının, yalnız ona özgü bir sırrı idi.

Yanına çırak almaz, kimse ile çok konuşmaz, dükkânından dışarı çıkmaz, habire uğraşırdı. Bekârdı. Hısımı, akrabası yoktu. Ülkenin yabancısıydı. Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka lâf bilmez, pazarlığa girişmez, müşterileri ne verirse alırdı.

Yalnız savaş zamanları ocağını söndürür, dükkânının kapısını kilitler, kaybolur; savaştan sonra ortaya çıkardı. Şehirde onun hakkında birçok hikâyeler anlatılırdı. Kimi, "Cellât elinden kaçmış bir çelebi", kimi, "Sevgilisi öldüğü için, vakitsiz dünyayı terk etmiş bir garip" derdi.

Siyah, şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibar tavrından, gururlu sessizliğinden, düzgün sözlerinden onun öyle adî bir adam olmadığı belliydi. Ama, kimdi? Nereliydi? Nereden gelmişti? Bunları bilen yoktu.

Halk kendisini seviyordu. Şehirde böyle tanınmış bir ustanın bulunması herkes için ayrı bir iftihardı.

– Bizim Ali...

– Bizim koca usta...

– Dünyada eşi yoktur...

– Zülfükâr'ın sırrı ondadır, derlerdi.

Koca Ali, en kalın, en katı demirleri mısır yaprağı gibi inceltten, kâğıt gibi yumuşatan sanatını kimseden öğrenmemiş, kendi kendine bulmuştu.

Daha on iki yaşındayken, sert bir beylerbeyi olan babasının başı vurulmuş, öksüz kalmıştı. Amcası çok zengindi. Debdebeli bir vezirdi. Onu yanına aldı. Okutmak istedi. Belki katında yetiştirecek, büyük mevkilere çıkartacaktı. Ama Ali'nin mizacında, "Başkasına minnettar kalmak" olasılığı, derin bir elem sızlatıyordu.

"Ben, kimseye eyvallah etmeyeceğim." dedi.

Bir gece amcasının konağından kaçtı. Serseri bir adsız gibi dağlar, tepeler, dereler aştı. Adını bilmediği ülkeler dolaştı.

En sonunda, Erzurum'da ihtiyar bir demircinin yanına girdi.

Otuz yaşına kadar, Anadolu'da uğramadığı şehir kalmadı. Kimseye boyun eğmedi. Minnettar kalmadı. Ekmeğini taştan çıkardı. Alnının teriyle kazandı. Çok çalıştı. Emsalsiz işler ortaya çıkardı. Pek az kazanca kanaat etti. İçinde "Kutsal ateş"ten bir pırıltı bulunan her mucit gibi, para için değil, sanatı, sanatının zevki için çalışıyordu. "Çeliğe çifte su vermek" onun aşkıydı. Gönüllü gibi savaşlara gittiği zamanlar, yeniçerilerin, sipahile-

rin, sekbanların içinde "Ali Usta işi"nin övgüsünü duydukça, tadı dille anlatılmaz manevî bir zevk duyardı. Ölünceye dek böyle hiç durmadan çalışırsa, daha birkaç bin gaziye kırılmaz kılıçlar, kalkanları parçalayan çelik yatağanlar, zırhları keskin ağır saldırmalar yapacaktı. Bunu düşündükçe gülümser, tatlı tatlı yüreği çarpar, ruhundan kopan bir hamleyle örsünün üzerinde milyonlarca kıvılcımlar tutuştururdu.

– Tak!

– Tak! Tak!

– Tak! Tak! Tak!

***

İşte bugün de, sabah namazından beri, durmadan on saat uğraşmıştı. Dövdüğü eğri namluyu, örsünün yanındaki su fıçısına daldırdı. Ocağının sönmeye başlayan ateşine baktı. Çekici bırakan eliyle terlerini sildi. Kapıya döndü.

Karşıdaki mescitte hazin hazin akşam ezanı okunuyor, bacasının tepesindeki yuvada leylekler sonsuz bir tıkırtı koparıyorlardı.

İkindi abdesti daha duruyordu. Yalnız ellerini yıkadı. Kuruladı. Yenlerini indirdi. Saltasını omzuna attı. Kapısını iyice çekti. Kilitlemeye gerek görmezdi.

Uzun alandan mescide doğru yürüdü...

Şehrin kenarındaki bu mütevazı mabede hep yoksullar gelirdi. Minaresi sokağa bakan küçük bir pencereydi. Müezzin buradan başını çıkarır, ezanı okurdu...

***

Koca Ali mescide girince, her zamankinden çok kalabalık gördü. Sürekli üç kandil yakılırken, bu akşam ramazan gibi tüm

kandiller yanmıştı. Daha namaz safları dizilmemişti.

Kapının yanına çöktü. Yanında alçak sesle konuşanların sözlerine istemeye istemeye kulak kabarttı. Konya'dan iki garip derviş geldiğini, yatsı namazına kadar Mesnevi okuyacaklarını duydu.

Akşam namazı kılınıp bittikten sonra, cemaatin bir bölümü çıktı.

Koca Ali yerinden oynamadı. Zaten biraz başı ağrıyordu.

"Mesnevi dinler, açılırım." dedi.

Büyük bir huzur içinde, iki garip dervişin ruhu ürperten nağmeleriyle kendinden geçti. Her âşık gibi, onun yüreğinde de sonsuz bir vecd, bir heyecan ve bir galeyan yeteneği vardı. En küçük bir fırsatla coşardı. Anlamını bilmediği bu dilin öteki dünyaya yaraşan ahengi, onun sakin kanını sular altında saklı derin bir girdap gibi kaynattı. Her tarafı nedensiz bir sarsıntı ile titriyor, sökülmez bir hıçkırık boğazına takılır gibi oluyordu.

Yatsı namazını kıldıktan sonra, mescitten çıkınca, doğru dükkânına gitmedi.

Yürüdü...

Uykusu yoktu. Ilık, yıldızlı bir yaz gecesiydi. Samanyolu, sarı altın tozundan sonsuz bir bulut gibi göğün bir tarafından öbür tarafına uzanıyordu.

Yürüdü, yürüdü...

Şehirden mandıralara giden yolun geçtiği tahta köprüde durdu. Kenara dayandı. Geniş derenin dibine yansıyan yıldızlar, nurdan çakıl taşları... Söğütlerde bülbüller ötüyordu. Daldı, gitti...

Saatlerce kımıldamadı. Dinlediği nağmelerin, ruhunda kalan ahenklerini duyuyor, tıpkı mescitte gibi, kendinden geçiyordu.

Ansızın arkasından bir ses:

– Kimdir o, diye bağırdı.

– ...

Daldığı tatlı âlemden uyandı Döndü. Köprünün öbür tarafında iki karaltı vardı.

Elinde olmaksızın cevap verdi:

– Yabancı yok!

– Kimsiniz?

– Ali...

– Hangi Ali?

– ...

Gölgeler yaklaştılar. Bir adım kalınca, onu giysisinden tanıdılar.

– Koca Ali... Koca Ali be!

– ...

– Sen misin Ali Usta?

– Benim!..

– Ne arıyorsun bu vakit buralarda?

– Hiç...

– Nasıl hiç? Suya çekici mi düşürdün yoksa?..

– ...

Bunlar şehir subaşısının adamları, dizdarlardı. Kol geziyorlardı. Ne cevap vereceğini şaşırdı. Geceleri afyon yutan serseriler, namuslulara göre, hırsızlardan daha korkunçtu. Kendilerinden başka, dışarıda bir gezeni yakaladılar mı, dayaktan canını çıkarırlardı. Ama ona kötü davranmadılar.

Dizdarbaşı:

– Ali Usta, deli mi oldun, dedi.

– Yok...

– Böyle gece yarısına yakın değil, hatta yatsıdan sonra, so-

kakta, üstelik böyle şehir kenarında, kimsenin dolaşmasına ağamızın razı olmadığını bilmiyor musun?

– Biliyorum...

– Eee, ne arıyorsun buralarda?

– Hiç...

– Nasıl hiç?

– ...

– Koca Ali, yine cevap vermedi. Dizdarlar onun namuslu bir adam olduğunu biliyorlardı. Hırpalamadılar.

Yalnız:

– Haydi, yerine git, dolaşma, dediler.

Geldiği yollardan hızlı hızlı dönen Koca Ali, ruhunda demin dinlediği ahengi yineliyordu.

Bülbüller keskin keskin ötüyor, uzaktan mandıraların köpekleri havlıyordu. Sokakta hiç kimseyle karşılaşmadı. Dükkânının önüne gelince durdu. Bacasının üstündeki leylek uyumamış, kefenli bir hayal gibi ayakta duruyordu. Kapısı aralıktı. Çıkarken sıkı sıkıya kapadığını anımsadı.

– Tuhaf, rüzgâr açmış olacak!

Dükkânında örsü ile çekicinden başka değerli şeyi yoktu. Bunlar da çalınmaya değmezdi. Kimsenin işine yaramazdı ki, hırsız aşırmak zahmetine girsin...

İçeriden kapıyı sürmeledi.

Dizdarların müdahalesi canını sıkmıştı. İşte, şehirde yaşamak da bir yerde tutsaklıktı. Oysa dağ başında, köyde sanatı geçmezdi.

Birden ağır bir yorgunluk duydu. Kandilini yakmaya üşendi. Ocağın soluna gelen alçak musandıraya el yordamıyla uzandı...

***

Sıçrayarak uyandı. Kapısı vuruluyordu.

Uyku sersemliğiyle:

– Kim o, diye haykırdı.

– Aç çabuk!..

– ...

Sabah olmuştu. Kapının aralıklarından bembeyaz ışık çizgileri parlıyordu. O, hiç böyle kalıp dalmaz, güneş doğmadan uyanırdı. Doğruldu. Musandıradan atladı. Ayakkabılarını bulmadan yürüdü. Hızla sürmeyi çekti.

Birdenbire açılan kapının dükkânı dolduran aydınlığı içinde palabıyıklı, yüksek kavuklu dizdarbaşıyı gördü. Arkasında keçe külâhlı, çifte hançerli genç yamakları da duruyordu.

"Ne var?" gibilerinden yüzlerine baktı.

Dizdarbaşı:

– Ali Usta, dükkânı arayacağız, dedi.

Koca Ali hayretle sordu:

– Niçin?

– Bu gece Budak Beyin mandırasında hırsızlık olmuş.

– Eee, bana ne!...

– İşte onun için dükkânı arayacağız.

– O hırsızlıktan bana ne?

– Hırsızlar, çaldıkları bir kuzuyu köprünün altında kesmişler. Meşin keselerin içindeki paraları alarak, bir tanesini oraya bırakmışlar.

– Bana ne?...

– O keselerden bir tanesini de, bu sabah senin dükkânın önünde bulduk. Sonra... Şu eşiğe bak. Kan lekeleri var!

– Koca Ali, kamaşan gözleriyle kapısının temiz eşiğine baktı. Gerçekten el kadar bir kan lekesi sürülmüştü.

O, bu kırmızı lekeye dalgın dalgın bakarken, palabıyıklı dizdar:

– Hem bu gece, geç vakit ben seni köprünün üstünde gördüm, orada ne arıyordun, diye sordu.

– ...

Koca Ali, yine verecek bir cevap bulamadı. Önüne baktı.

– Arayın, dedi, geriye çekildi.

Dizdarla yamakları dükkâna girdiler.

Örsün yanından geçen başağa haykırdı:

– Ay! İşte, işte...

– !...

Koca Ali, elinde olmadan dizdarın baktığı tarafa gözlerini çevirdi. Yeni yüzülmüş bir deri gördü. Şaşırdı. Yamaklar hemen deriyi yerden kaldırdılar Açtılar. Daha ıslaktı... Bir ağalarının, bir de suçlunun yüzüne bakıyorlardı.

Dizdarbaşı hiddetlenerek sordu:

– Çaldığın paraları nereye sakladın?

– Ben para çalmadım.

– İhkâr etme, işte kuzunun derisi dükkânda çıktı.

– Bu deriyi, ben buraya koymadım.

– Ya kim koydu?

– Bilmiyorum...

***

Koca Ali, zaten çok lâf söyleyemezdi. Subaşının karşısına çıkartıldığı zaman da, gece geç vakit köprünün üstünde ne aradığını anlatamadı. Dizdarların bulduğu bütün deliller aleyhine çıkıyordu. Budak beyin yeni sattığı beş yüz koyun ücreti de mandıradan çalınmıştı. İki güçlü hırsız, bekçi çobanı sımsıkı bağlamışlardı. Sonra canını çıkarıncaya kadar dövmüşler, hatta işkence için bir kolunu da kırmışlardı. Ertesi gün, yargıcın huzurunda bu çoban, hırsızın birini Koca Ali'ye benzettiğini söyledi. Gece

geç vakte kadar dükkânına gelmemesi, derinin dükkânda, para keselerinden birinin kapısının önünde bulunması, Koca Ali'nin itham edilmesine yeterli oldu. Ne denli inkâr etse de, hırsızlığı apaçık ortada görülüyordu. Zaten hükûmetçe nereden geldiği, nerede olduğu belli değildi...

Sol kolunun kesilmesine karar verildi.

Koca Ali, bu kararı duyunca, ömründe ilk kez olarak sarardı. Dudaklarını ısırdı. Karara razı olmaktan başka çare yoktu...

Sendeleyerek ayağa kalktı.

Yargıca dik bir sesle:

– Kolumu bırakın, kafamı kesin, diye rica etti.

Bu, ömründe onun ilk ricasıydı.

Ama ihtiyar yargıç çok adildi:

– Hayır oğlum, dedi. Sen adam öldürmedin. Eğer çobanı öldürseydin, o zaman kafan giderdi. Ceza, suça göredir. Sen yalnız hırsızlık ettin. Kolun kopacak. Hak böyle istiyor. Şeriatın kestiği yer acımaz...

– ...

Koca Ali'nin kolu, kafasından çok daha değerliydi. Çeliğe "Çifte su"yu bu iki kol sayesinde veriyor, bu iki el sayesinde, serhatlerde dövüşen binlerce gaziye çelik kalkanları kıran, ağır zırhları yırtan, demir tolgaları ikiye biçen tüy gibi hafif kılıçlar yetiştiriyor, yok pahasına, pir aşkına çalışıyordu.

***

Onu, Ağa kapısında, dizdarların odasının altına kapadılar. Olay gününü burada bekliyor, hiç sesini çıkarmıyor, çolak kalırsa örsünün başında çekiç vuramayacağını düşünerek tanrısı ölen bir inanmışın matemini duyuyordu. Kolunun diyetini verecek on parası yoktu... Şimdiye kadar para için çalışmamıştı.

***

Tüm şehir halkı, Koca Ali gibi ünlü bir ustanın kolu kesileceği için acıdı. Bu denli yakışıklı, mert, çalışkan, güçlü, güzel bir adamın ölünceye dek sakat sürünmesine en duygusuz vicdanlar bile dayanamıyordu.

İşte, herkes onu seviyordu.

Sipahiler, kendilerine pek ucuz kılıç döven bu adamı kurtarmayı konuştular...

Şehrin en büyük zengini Hacı Mehmet'e başvurdular. Bu adam, karın kadar mal sahibi olduğu hâlde, son derece hasisti. Hâlâ şehrin pazar yerinde, küçük bir dükkânda kasaplık yapıyordu. Düşündü, taşındı, nazlandı. Suratını ekşitti. Başını salladı. Ama sipahilerle hoş geçinmek gerekiyordu.

– Madem ki siz istiyorsunuz, dedi ben onun kolu için diyet veririm. Ama bir koşulla...

– Ne gibi, diye sordular.

– Varın, kendisine söyleyin. Eğer ben ölünceye kadar, bana bedava hizmetçilik, çıraklık etmeye razı olursa...

– Pekalâ pekalâ...

***

Sipahiler, Ağa kapısına koştular. Hacı kasabın önerisini Koca Ali'ye söylediler. O, önce "Kasaplık bilmediğini" ortaya sürdü. Kabul etmek istemiyordu.

Sipahiler:

– Adam sen de! Kasaplık iş mi? O kadar savaş gördün, kılıç salladın. Bağlı koyunu yere yatırıp kesemez misin, diye ısrar ettiler.

"Kula kul olmak", ölümlü dünyada "Birisine minnettar kalmak" azapların en ağırı idi.

O, daha pek gençken, vezir amcasının iyiliğini bile çekeme-

miş, minnettar kalmamak için aile ocağından kaçmış, gurbet ellerine atılmıştı. Şimdi kör talihi, onu bak kime köle edecekti?

Sipahiler:

– Hacının yaşı yetmişi aşmış... Zaten daha ne kadar yaşar ki... O ölünce, yine sen özgür kalır, bize kılıç yaparsın... Haydi, düşünme usta, düşünme, diyorlardı.

Hacı kasap, kesilecek kolun diyetini yargıca saydığı gün, Koca Ali'yi arkasına taktı. Dükkâna getirdi.

Bu adam çok titiz, çok huysuz, çok berbat bir ihtiyardı. Hiç durmadan dır dır söylenirdi. Hasisliğinden, şimdiye dek bir hizmetçi, bir çırak tutamamıştı. Koca Ali'yi eline geçirince, hemen dükkânının köşesine bir set yerleştirdi. Üstüne bir şilte koydu. Geçti, oraya oturdu. Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama, her şeyi.

Sabah namazından beş saat önce, şehirden iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getirtiyor, ona kestiriyor, ona yüzdürtüyor, ona parçalatıyor, ona sattırıyor... ta akşam namazına dek, durmadan emirler veriyordu.

Zavallıya verdiği, yalnız bulgur çorbasıydı. Bazen, kendi atıklarını köpeğe verir gibi, önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağıya yıkatıyor, uykuya yatırmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odununu bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıtıyor, her işi, her işini ona gördürtüyordu. Hatta evinin bahçesindeki lağım kuyusunu bile ona ayıklattı.

Koca Ali, sade suya bulgur çorbasıyla, öylesi zahmetlere yıllarca göğüs gerebilecekti.

Ama Hacı kasabın ikide bir:

– Ulan Ali!... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın, diye yaptığı iyilik yinelemelerini çekemiyordu.

Bir gün, iki gün, üç gün dişini sıktı. Durmadan çalıştı. Gece uyumadı. Gündüz koştu. Efendisinin karşısında el-pençe divan durdu.

Yine:

– Kolunun diyetini ben verdim...

– ...

– Şimdi çolak kalacaktın, ha...

– ...

– Benim sayemde kolun var...

– ...

Hacı kasap, âdeta bu sözleri "Aferin" anlamında diline pelesenk etmişti. Her emrinin yapılmasından sonra kır sakalı, çirkin, sıska suratını ekşiterek, mavi çakır gözleriyle onu tepeden tırnağa kadar süzer, "Aklında tut, benim tutsağımsın!" der gibi, verdiği diyeti anımsatırdı. Koca Ali susar, yüreğinin yırtıldığını, göğsüne sıcak sıcak bir şeylerin yayıldığını, kilitlenen çenelerinin çatırdadığını, şakaklarının attığını duyardı.

Geceleri uyuyamıyor, gündüzleri uğraşırken, mandıraya gidip gelirken, salhanede koyunları yüzerken, müşterilere et keserken, "Ne yapacağım, ne yapacağım?" diye düşünüyor, hiçbir şeye karar veremiyordu. Dünyada kimseye "Eyvallah" etmeyerek kanaatle, gururunun mutluluğu için yaşamak isterken, başına gelen bu belâ neydi?

Kaçmayı namusuna yediremiyordu.

İşte o zaman, gerçekten hırsızlık etmiş olacaktı.

Ama bu herifin ikide birde bu yaptığını başa kakmasına dayanmak... Ölümden pek güç, ölümden pek acı, ölümden pek ağırdı...

***

Hacı kasaba, köle olduğunun tam haftasıydı. Günlerden cumaydı. Yine erkenden mandıraya gitmiş, koyunları getirmiş, salhanede yüzmüş, dükkândaki çengellere asmıştı.

Tezgâhın solundaki büyük, yağlı, siyah taşta satırları biliyor, yine, "Ne yapacağım, ne yapacağım?" diye düşünüyor, dudaklarını ısırıyordu... Daha efendisi gelmemişti...

Satırları bitirince, büyük bıçakları bilemeye başladı. "Ne yapacağım, ne yapacağım?" düşlerine öyle dalmıştı ki... Kasabın geldiğini duymadı.

Ansızın, uğursuzun boğuk sesi yüreğini ağzına getirdi:

– Ne yapıyorsun be?...

Döndü. Efendisi köşesinde oturmuş, çubuğunu tüttürüyordu.

– Bıçakları biliyorum, dedi.

– Hay tembel, hay miskin... Sabahtan beri ne yaptın?

Cevap vermedi. Kapakları çürümüş bu küçük, bu hain bu yılan gözlere kırpmadan baktı, baktı.

İhtiyar, beklemediği bu acı bakıştan kızdı.

Sordu:

– Ne bakıyorsun?

– ...

Koca Ali sesini çıkaramıyor, bir hafta içinde belki beş yıllık hizmetini durup dinlenmeden gördüğü hâlde kendini yine "Tembel, miskin" diye eleştirmeye sıkılmayan bu kötü insanı ezici bakışla süzüyordu. Yine yüreği yırtılır gibi oluyor, göğsüne sıcak bir şeyler yayılıyor, çeneleri kilitleniyor, şakakları zonkluyordu.

Bir anda bu titreme durdu. Koca Ali gözlerini açtı. Bir hafta buna nasıl dayanmıştı? Şaşırdı...

Hacı kasap, çubuğunu yanına bıraktı. Hizmetçisinin bu ağır bakışından kurtuluvermiş gibi dırlandı:

– Kolunun diyetini benim verdiğimi unutuyorsun galiba, dedi. Ben olmasaydım, şimdi çolak kalacaktın...

Koca Ali, yine cevap vermedi. Acı acı gülümsedi. Kızardı.

Sonra birden sarardı. Hızla döndü. Biledi̇ği satırların en büyüğünü kaptı. Sıvalı kolunu, yüksek kıyma kütüğünün üstüne koydu.

Kaldırdı, ağır satırı ve öyle bir indirdi ki... o anda kopan kolunu tuttu.

Gördüğü şeyin dehşetinden gözleri dışarı fırlayan Hacı kasabın önüne:

– Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi, diyerek hızla fırlattı.

Sonra elbisesinin kolsuz kalan yenini sıkı bir düğüm yaptı.

Dükkândan çıktı...

***

Onun, eskiden geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de, şehirde kimse öğrenemedi...

AND

Ben, Gönen'de doğdum... Yirmi yıldan beri görmediğim bu kasaba, düşlerimde artık seraplaştı. Birçok yerleri unutulan, eski uzak bir düş gibi oldu.

O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla, hep önünden geçtiğimiz Çarşı Camisini, karşısındaki küçük, harap şadırvanı, içinde binlerce kereste tomruğu yüzen nehirciği, bazı yıkanmaya gittiğimiz sıcak sulu hamamın derin havuzunu şimdi hatırlamaya çalışırım. Ama beyaz bir unutkanlık dumanı önüme yığılır. Renkleri siler, şekilleri kaybeder...

Çok uzun gurbetlerden sonra, vatanına dönen bir adam, doğduğu yerin ufkunu koyu bir sis altında bulup da sevdiği şeyleri uzaktan bir an önce göremediği için nasıl mahzun olursa, ben de tıpkı böyle meraka, sabırsızlığa benzer bir elem duyarım. O her akşam, sürülerle mandaların, ineklerin geçtiği tozlu, taşsız yollar, yosunlu, siyah kiremitli çatılar, yıkılacakmış gibi duran büyük duvarlar, küçük, ahşap köprüler, sonsuz tarlalar, alçak çitler hep bu duman içinde erir.

Yalnız evimizle okulu gözümün önüne getirebilirim.

***

Büyük bir bahçe... Ortasında, köşk biçiminde yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her zaman oturduğumuz beyaz perdeli oda... Sabahları annem, beni bir bebek gibi, pencerenin ke-

narına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi. Bu pencereden görünen avlunun öbür tarafındaki büyük toprak rengindeki binanın camsız, kapaksız tek bir penceresi vardı. Bu siyah delik beni çok korkuturdu.

Yemeklerimizi pişiren, çamaşırlarımızı yıkayan, tahtalarımızı silen, babamın atına yem veren, av köpeklerine bakan hizmetçimiz Abil Ana'nın her gece anlattığı korkunç, bitmez öykülerdeki ayıyı, bu karanlık pencerede görür gibi olurdum. Bu kuruntuyla düş dinlemek ve açıklamak merakında olan zavallı anneme her sabah ayılı düşler uydurur, iri, kuzgun bir ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını, burnumu, dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmeninin çarkına attığını söyler, ona birçok, "Hayırdır inşallah!" dedirtirdim... Yorumlarken, benim büyük bir bey, büyük bir paşa olacağımı, bana kimsenin bir kötülük yapmayacağını temin ettikçe, yalan söylediğimi unutur, ne kadar sevinirdim.

Nasıl sokaklardan, kiminle giderdim? Bilmiyorum...

Okul, bir katlı, duvarları badanasız idi. Kapıdan girince, üstü kapalı bir avlu vardı. Daha ilerisinde küçük, ağaçsız bir bahçe... Bahçenin sonunda ayakyolu, oldukça kocaman abdest fıçısı...

Erkek çocuklarla karmakarışık otururlar, birlikte okur, birlikte oynarlardı.

"Büyük Hoca" dediğimiz kınalı, az saçlı, kambur, uzun boylu, ihtiyar, bunak bir kadındı. Mavi gözleri pek sert parlar, gaga gibi eğri, sarı burnuyla, tüyleri dökülmüş hain, hasta bir çaylağa benzerdi.

"Küçük Hoca" erkekti. Büyük Hocanın oğlu idi. Çocuklar ondan hiç korkmazlardı. Galiba biraz aptalca idi.

Ben, arkadaki rahlelerde, Büyük Hocanın en uzun sopasını

uzatamadığı bir yerde otururdum. Kızlar, belki saçlarımın açık sarı olmasından, bana hep, "Ak Bey" derlerdi. Erkek çocukların büyücekleri ya adımı söylerler ya da "Yüzbaşı Oğlu" diye çağırırlardı.

Sınıf kapısının açılmayan kanadında sallanan "Geldi - Gitti" levhası yassı, cansız bir yüz gibi bize bakar, kalın duvarları tavana yakın dar pencerelerinden giren donuk bir aydınlık durmadan bağıran, haykırarak okuyan çocukların susmaz, keskin çığlıklarıyla, sanki daha çok ağırlaşır, bulanırdı.

Okulda, yalnız bir çeşit ceza vardı: Dayak...

Büyük suçlular, hatta kızlar bile falakaya yatarlardı. Falakadan korkmayan, titremeyen yoktu. Küçük suçluların cezası ise oransız, ölçüsüzdü. Küçük Hocanın ağır tokadı... Büyük Hocanın uzun sopası... ki rast geldiği kafayı kesinlikle şişirirdi.

Ben hiç dayak yememiştim. Belki iltimas ediyorlardı. Yalnız bir kez, Büyük Hoca kuru, kemikten elleriyle, yalan söylediğim için sol kulağımı çekmişti. O denli hızlı çekmişti ki, ertesi günü bile yanıyordu. Kıpkırmızı idi. Oysa, suçum yoktu. Doğru söylemiştim. Bahçedeki abdest fıçısının musluğu kopartılmıştı. Büyük Hoca, bu suçu yapanı arıyordu. Bu, mavi cepkenli, kırmızı kuşaklı, hasta, zayıf bir çocuktu. Haber verdim. Falakaya konacaktı. İnkâr etti. Sonra diğer bir çocuk çıktı. Kendi kopardığını, onun suçu olmadığını söyledi. Yere yattı. Bağıra bağıra sopaları yedi.

O zaman Büyük Hoca:

-- Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun, diyerek kulağıma yapıştı.

Yüzünü buruşturarak darıldı.

Ağladım... Ağladım... Çünkü yalan söylemiyordum. Evet, musluğu koparırken gözümle görmüştüm.

Akşama okul tatilinde dayağı yiyen çocuğu tuttum:

– Niçin beni yalancı çıkardın, dedim. Musluğu sen koparmamıştın...

– Ben koparmıştım.

– Hayır, sen koparmamıştın... Öbür çocuğun kopardığını ben gözümle gördüm.

Israr edemedi. Yüzüme baktı. Bir an öyle durdu. Eğer hocaya söylemeyeceğime yemin edersem, saklamayacaktı. Anlatacaktı.

Ben, hemen yemin ettim. Merak ediyordum.

– Musluğu Ali koparmıştı, dedi. Ben de biliyordum. Ama o çok zayıf, hem de hastadır. Görüyorsun, falakaya dayanamaz. Belki ölür. Daha yataktan yeni kalktı.

– Ama sen niçin onun yerine dayak yedin?

– Niçin olacak. Biz onunla and içmişiz. O bugün hasta, ben iyi, güçlüyüm... Onu kurtardım işte...

Pek iyi anlamadım.

Yeniden sordum:

– And ne?

– Bilmiyor musun?

– Bilmiyorum.

O zaman güldü.

Benden uzaklaşarak cevap verdi:

Biz, birbirimizin kanlarını içeriz. Buna "And içmek" derler. And içenler kan kardeşi olurlar. Birbirlerine, ölünceye dek yardım ederler, imdadına koşarlar.

Sonra dikkat ettim, okulda birçok çocuk birbirleriyle and içmişlerdi. Kan kardeşi idiler. Hatta bazı kızlar bile kendi aralarında and içmişlerdi.

Bir gün, bu yeni öğrendiğim âdetin nasıl yapıldığını da gör-

düm. Yine arka rahlelerde idi. Küçük Hoca abdest almak için dışarı çıkmıştı. Büyük Hoca, arkasını bize çevirmiş, yavaş yavaş, bir sümüklüböcek kadar ağır, namazını kılıyordu. İki çocuk, tahta saplı bir çakı ile kollarını çizdiler. Çıkan büyük, kırmızı damlayı, kolları üzerindeki bu çizgiye sürdüler. Kanlarını karıştırdılar. Sonra birbirlerinin kollarını emdiler.

And içerek kan kardeşi olmak... Bu, beni düşündürmeye başladı. Eğer benim de kan kardeşim olsaydı, hocaya kulağımı çektirmeyecek, belki falakaya yatacağım zaman beni kurtaracaktı.

Koca okulun içinde, kendimi yapayalnız, arkadaşsız, koruyucusuz sanıyordum.

Anneme düşüncemi, her çocuk gibi birisiyle and içmek istediğimi söyledim. Andı tanımladım.

Razı olmadı:

– Öyle münasebetsizlikler istemem... Sakın yapma ha, diye tembih etti.

***

Ama ben dinlemedim. Aklıma and içmeyi koymuştum. Ama kiminle?

Bir rastlantı, beklenilmeyen bir kaza, bana kan kardeşimi kazandırdı.

Cuma günleri, bizim evin bahçesine, tüm komşu çocukları toplanırlardı. Akşama dek birlikte oynardık. Arkamızdaki evlerin sahibi Hacı Budakların benim kadar bir çocukları vardı ki, en çok adı hoşuma giderdi: Mıstık... Bu sözcüğü söylerken, sanki hoşlanır, hep yinelerdim. Öylesine ahenkliydi ki...

Kızlar, bu güzel isme uydurulmuş kafiyeleri, Mıstık'ı bahçede, sokakta görünce bir ağızdan söylerler, hâlâ aklımda:

Mustafa Mıstık,
Arabaya kıstık,
Üç mum yaktık,
Seyrine baktık!

Diye bağrışırlar, ellerini yumruk yaparak, ona karşı dururlardı.

Mıstık, hiç kızmazdı. Gülerdi. Biz de bazı, bu beyitleri bağırarak yineler, eğlenirdik.

Bu iki minimini beyit, benim hayalime bile etki yapmıştı. Düşümde, birçok arsız kızların, onu büyük bir göçmen arabasına sıkıştırarak, çevresine üç mum yakarak, seyrine baktıklarını görürdüm.... Niçin Mıstık öyle uslu dururdu? Niçin birden fırlayıp, bu kızlara birkaç tokat atmaz, sıkıştığı katran kokulu arabadan kurtulmazdı? Hepimizden güçlü idi o. Sanki adı gibi, her tarafı yuvarlaktı. Başı, kolları, bacakları, vücudu... hatta elleri... Bütün çocukları güreşte yenerdi... Yazın, her cuma sabahı, büyük bir deste söğüt dalı getirirdi. Bu dallardan kendimize atlar yapar, cirit oynar, yarışa çıkardık. Yarışta da hepimizi geçerdi. Onu hiçbirimiz tutamazdık.

İşte yine böyle bir cuma günü, Mıstık, söğüt dallarıyla geldi. Ben uzununu kendime ayırdım. Öbürlerini çocuklara dağıttım.

Bir çakı ile bu dalların ucunu keser, kabuklarında iki kulak, bir burun çıkartır, tıpkı bir at başına benzetirdik. Bunu, en güzel ben yapardım...

Kendi atımı yapıyordum. Mıstık'la diğer çocuklar, sıralarını bekliyorlardı. Nasıl oldu, farkına varamadan, söğüdün kabuğu birden yarıldı. Arasında kayan çakı, sol elimin şahadet parmağını kesti. Sulu, kırmızı bir kan akmaya başladı.

O saatte aklıma bir şey geldi: And içmek... Parmağımın acısını unuttum.

Mıstık'a:

– Haydi, dedim, hazır elim kesildi. Kan kardeşi olalım. Sen de kes.

Tereddüt etti.

Siyah gözlerini yere dikerek, büyük yuvarlak başını salladı:

– Olur mu ya... And için, kol kesmek gerekir...

– Canım ne zararı var, diye ısrar ettim. Kan değil mi? Hepsi bir. Ha koldan, ha parmaktan... Haydi, haydi!..

Razı oldu. elimden aldığı çakı ile kolunu, hatta biraz derince kesti. Kanı o denli koyu idi ki, akmıyor, bir damla gibi kabarıyor, büyüyordu.

Parmağımın kanıyla karıştırdık. İlk önce ben emindim. Bu, tuzlu, sıcak bir şeydi.

Sonra o da benim parmağımı emdi.

Bilmiyorum, aradan ne kadar süre geçti. Belki altı ay... Belki bir yıl... Mıstık'la kan kardeşi olduğumuzu âdeta unutmuştum.

Yine birlikte oynuyor, okuldan birlikte eve dönüyorduk.

Bir gün hava çok sıcaktı. Büyük hoca bizi yarım gün azat etti. Tıpkı perşembe günü gibi...

Mıstık'la sokağın tozları içinde yavaş yavaş yürüyorduk. Ben fesimin altına mendilimi koymuştum. Terimi silemediğim için, yüzüm sırılsıklam idi. Büyük, geniş bir yoldan geçiyorduk. Kenarda yıkılmış bir duvarın temelleri vardı.

Birdenbire karşıdan iri, kara bir köpek çıktı. Koşarak geliyordu. Arkasından birkaç adam, kalın sopalarla kovalıyorlardı.

Bize:

– Kaçın, ısıracak, diye bağırdılar.

Korktuk. Şaşırdık. Öylece kaldık.

İlk önce, ben biraz kendimi toplayarak:

– Aman, kaçalım, dedim.

Gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti.

O zaman Mıstık:

– Sen arkama saklan, diye haykırdı.

Önüme geçti.

Köpek onun üzerine hücum etti. İlkin hızla birbirlerine girdiler. Sonra, tıpkı güreşir gibi, boğaza geldiler. Köpek de ayağa kalkmıştı.

Bir süre böyle savaştıktan sonra, ikisi de yere yuvarlandılar. Mıstık'ın küçük fesi, mavi yemenisi düştü.

Bu savaş bana çok uzun geldi. Titriyordum.

Sopalı amcalar yetiştiler. Köpeğe, odunlarının tüm gücüyle birkaç tane indirdiler...

Mıstık kurtuldu. Zavallının kollarından, burnundan kan akıyordu. Köpek, kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, ağzı yerde, dörtnala kaçtı.

Mıstık:

– Bir şey yok... Acımıyor.... Biraz çizildi, diyordu.

Evine götürdüler.

Ben de hemen evimize koştum. Anneme başımıza geleni anlattım. Abil Ana beni yere yatırdı. Uzun uzadıya kasıklarıma, korku damarlarıma bastı. Öyle bir dua okuyarak yüzüme üfledi ki, sarımsak kokusundan aksırdım.

***

Ertesi günü, Mıstık, okula gelmemişti.

Daha ertesi günü, yine gelmedi...

Anneme, Hacı Budaklara gidip Mıstık'ı görmemizi söyledim.

– Hastaymış yavrum, dedi. İnşallah iyi olunca yine oynarsınız. Şimdi rahatsız etmek ayıptır.

Ondan sonra ben her sabah Mıstık'ı iyileşmiş bulacağım umuduyla okula gittim.

Ama heyhat... O hiç gelmedi...

Köpek kuduzmuş...

Baktırmak için, Mıstık'ı Bandırma'ya götürdüler. Oradan İstanbul'a göndereceklerdi.

En sonunda bir gün duyduk ki, Mıstık ölmüş.

***

Erken kalktığım açık, bulutsuz sabahlar, herkes gibi bana da çocukluğumu anımsatır. Anılarımda başlangıcı belirsiz olan ve mor bir tan yeri gibi kalan doğduğum yeri gözlerimin önüne getirmek isterim. Ve sürekli, farkında olmayarak, sol elimin şahadet parmağına bakarım. Birinci boğumun üstünde hâlâ beyaz çizgi biçiminde duran küçük yara izi bence çok kutsaldır. Andı için ölen, yaşamını mahveden kahraman kan kardeşimin sıcak dudaklarını yeniden parmağımın ucunda duyar, beni kurtarmak için o kendisinden büyük, kudurmuş, iri ve kara çoban köpeğiyle pençeleşen aslan ve bahadır hayalini görürüm.

Ve Türklüğümüzden uzaklaştıkça, daha çürük derinliklerine düştüğümüz karanlık uçurumun bu ahlâksızlık ve bozukluk, vefasızlık ve bencillik, adîlik ve miskinlik cehenneminin dibinde üzgün ve koşullanmış kıvranırken, saf ve ışıklı geçmiş, yok olmuş bir cennetin gerçekten uzak bir serabı hâlinde karşıma açılır, beni mutlu eder...

Saatlerce Mıstık'ın anısıyla, bu aziz ve soylu matemin, eskiyip unutuldukça daha çok değeri artan, tatlı ve mahzun acısıyla hoşnutluk duyarım...

BEYAZ LÂLE

Sınırda bozulan ordu, iki günden beri Serez'den geçiyordu. Hava serin ve güzeldi. Ilık bir sonbahar güneşi, boş, çimensiz tarlaları, üzerinde henüz taze ve korkak izler duran geniş yolları parlatıyordu.

Bu gelenler, gidenlere hiç benzemiyorlardı. Bunlar, âdeta ürkütülmüş bir hayvan sürüsüydü. Hepsinin tıraşları uzamış, yüzleri pis ve kırmızı, giysileri parça parçaydı. Dursalar düşeceklermiş gibi, omuzlarındaki çamurlu tüfeklerin altında iki büklüm olmuş, yorgun ve perişan, ağır ağır yürüyorlardı.

O denli beklenilmeyen bu bozgun, kentin Hristiyanlarını sevinçten şaşırtmıştı. Erkekler, köşe başlarında toplanıyorlar, kadınlar, pencerelerden sarkarak, suçlu suçlu geçen kümeleri gülümseyerek izliyorlar, bedava ve çok eğlenceli bir film keyfi duyuyorlardı. Rum çocukları, bu müthiş afacanlar, beşikten beri ruhlarına akıtılan düşmanlığı açığa çıkarmak için tam fırsatını bulmuşlardı.

Ellerini, burunlarına boru çalar gibi götürerek, kümeler arasında geçit töreni yapıyorlar, eğleniyorlar ve onlardan biraz uzaklaşınca, arkalarına dönerek:

– Kopsi ha Keranadis Turkos... Okso... Okso... Okso, diye haykırıyorlardı.

Askerin çekilmesi bitince, nereden çıktıkları belli olmayan tüfekli Bulgarlar, Türk mahallelerinde gezinmeye başladılar.

Kentin Rum ve Bulgar olmayan bölümü, derin bir sessizlik içinde uyuyordu. Tüm pencereler inmişti. Kafeslerde heyecanlı gölgeler oynaşıyor, sararmış erkekler, demirleri vurulmuş kapıların ardında yüreklerinin çarpıntısını dinler gibi, bütün gün, bütün gece pinekleyip duruyorlardı.

Bu sıkıcı, bu üzücü sessizlik çok sürmedi. Ertesi gün, ekimin yirmi dördüncü sabahı tatlılarla, kızartılmış etlerle, köpüklü şaraplarla, mandolinlerle, kitaplarla, bayraklarla bekleyen Hristiyanların arasında Bulgar ordusu kente girdi, mızıka çalarak. Doğru hükûmeti ve kışlaları doldurdu. Aynı zamanda, birçok komitacı da karınca gibi sokaklara üşüşmüştü. Galipler, sevinçlerinden bir yerde duramıyorlar, ayaklarında görünmez kanatlar varmış gibi oraya, buraya koşuyorlardı.

***

Kentin yağmasını, halkın katliamını bir düzen içinde yönetmek, daha içeri girilmeden merkez kumandanı atanan Binbaşı Radko Balkaneski'nin göreviydi.

Bu, oldukça iyi eğitim ve öğrenim görmüş bir gençti. İdadi dönemini, İstanbul'da, "Galatasaray Sultanisi"nde bitirmiş, bin dokuz yüzde "Sofya Harbiye"sinden erkânıharplikle çıkmış, birkaç yıl sonra da ihtiyata geçmişti. Asil ve zengin bir çiftçi olan babasının bitmez, tükenmez denilen parasıyla yaşıyor, yaşamının bir kısmını eğlencelerle, bir kısmını da ulusal işlerle, yani Makedonya örgütüyle, bomba amirliğiyle geçiriyordu.

Bekârdı. Evlenmeye zaman bulamamıştı. Çünkü yaşamının

tüm yazlarını Makedonya'da geçirir, örgütü denetler, komite mahkemesince verilip de, nasılsa uygulanmayan kutsal kararları yerine getirirdi. Çok zengin olduğundan, paranın onca önemi yoktu.

Tüm ruhu, tüm varlığı ülküsünde toplanmış, ülküsünde birikmişti: Büyük Bulgaristan İmparatorluğu...

Elbise giydirilmiş bir tunç kadar güzel ve düzgün vücudu vardı. Boyu uzundu, yalnız biraz fazla semizdi. Sol kolunu yürürken ve ayakta dururken hep kalçasına dayardı. Az söz söyler, sık ve kara kaşlarının altında asla kırpmadığı iri, parlak, sabit ve kara gözlerini hep önüne diker, sanki hep önündeki Tuna'dan Korent'e, Boğaziçi'nden Drac'a dek yeşil Bulgar rengine boyanmış hayalî bir haritayı incelerdi.

***

Hükûmetin karşısındaki, Türklerin Merkez Kumandanlık Dairesine girince şapkasını çıkardı.

Çok ve sert saçlarını eliyle geriye attı, yaverine:

– Ne kadar çete reisi varsa, beş dakikaya dek hepsi buraya, emrini verdi.

Yaver koşarak dışarı çıktı.

Biraz sonra kentin tüm sokaklarında süvariler dörtnala koşmaya başladılar. Henüz nizamiye ve gönüllü taburlarının neferleri dağılmamıştı.

Radko, beş dakikayı boş geçirmek istemedi. Sabahtan beri hiçbir şey yememişti. Hizmetçisini çağırdı. Onun getirdiği kızarmış eti, şarabı, iri ve sulu elmaları acele yuttu. Sonra Türk kumandanının daha toz konmamış olan yumuşak ve geniş koltuğuna yerleşti. Sigarasını yaktı.

Burası kalın fes rengi perdeli, halı döşeli, süslü bir oda idi. Bir askerî mevkiden çok dul ve yaşlı bir kadının hücresine benziyordu. Duvarlarda askerliğe ait ne bir levha, ne bir program, ne bir timsal vardı. Köşede bir nargile, efendisinden kaçmamış da korkusundan apışıp kalmış gibi üç gündür kuşkusuz aç kalan tekir bir kedi kapıdan bakıyor, gözlerini Radko'nun gözlerine dikerek masum ve duygusuz bir sesle miyavlıyordu.

Radko, insana uyku getiren bu yumuşak koltukta duramadı. Ayağa kalktı, gitti açık pencerenin kenarına dayandı. Aşağıda kaynaşan askerlere bakarak plânını zihninden geçirdi.

Serez'de Türkler çok zengindiler. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, ilk önce işkence ile kasalarındaki ve bankalardaki paralar alınacak, sonra fidye gibi tüm mülkleri Bulgar okullarına verdirilecek, en sonunda hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti. Bu yarım saatlik bir işti. Ama geriye güç bir şey kalıyordu. Kentte en güzel Türk kızının hangisi olduğunu anlamak... Kendisine Cuma'dan, Osenova'dan seçilen on dört, on beş yaşında dokuz tane kız getirmişlerdi. Çadırda giysilerini soydurdu, vücutlarına baktı, beğenmedi. Bunların ikisi güzelce idi ama pek zayıf ve sıtmalı idiler. Yedisi âdeta köylü idi. Kolları, bacakları, belleri kalındı. Avazları çıktığı kadar ağlıyorlar, işten kabalaşan elleriyle yüzlerini kapamaya çalışıyorlardı.

Gürültülerinden, hıçkırıklarından hiddetlenmiş, hepsini ihtiyattaki taburun askerilerine vermişti.

Onlar da aralarında taksim ettiler. Her takıma birer tane düşüyordu. Çırılçıplak soyup, şarap içirtip, hora teptirerek sabaha kadar eğlendiler.

Radko, sabahleyin geçerken atının üzerinden, yolun kena-

rındaki hendekte bu kızların süngülenmiş ölülerini görmüştü...

Kendisine lâyık kız burada, Serez'de idi. En güzellerinden üç tane ayıracak, savaşın sonuna dek öldürmeyip keyif çatacaktı. Bu üç güzel Türk kızının hayali gözünün önünden gitmiyor, onların kollarında bulacağı zevki ne Paris'teki aktrislerin, ne Sofya'daki şantözlerin balina, kauçuk, helyotrop kokan kuşkulu tadına benzetemiyordu. Başlangıcı belirsiz ve görülmez bir sera içinde gizli gizli büyüyen bu değerli çiçeklerin kokuları, başka, başka pek başka olmalıydı.

***

Cami tarafından çete reislerinin birkaç askerle konuşarak geldiklerini gördü. Bu reisler çok saçlı, silâhlanmış heriflerdi.

Hepsi "Balkaneski"yi tanırlar, ona karşı korku ile karışık sevgi, dehşet ile karışık bir saygı beslerlerdi. Sofya'ya giden bir Makedonyalının onu görmemesi olanaksızdı. Makedonya Komitasının bu korkunç müfettişi adam kesmekten hazetmezdi. Öldüreceği, lâf söyleteceği adamı diri diri fırına kor, gözünün önünde yakardı. En kaşarlanmış, birden çok adam öldürmüş çete reisleri bile Balkaneski'nin cehennemi andıran fırını karşısında yüreklerinin ürperdiğini duyarlar, onun soğukkanlılığından titrerlerdi.

Komitaların konuşarak merdivenden çıktığını işitti.

Pencereden ayrıldı. Koltuğun önündeki yeşil çuha örtülü masaya dayandı ve bekledi. Bu, onun resmî durumuydu.

Kapı vurulunca:

– Giriniz, dedi.

Bunlar, on iki reis idiler.

Gülerek hepsinin ellerini sıktı. En yaşlıları olan ak sakallı

Dimço'nun, yarım yüzyıl hiç dağdan inmemiş olan bu yaşlı katilin omzunu okşadı ve yanına oturttu. Hizmetçi askerin, koridordan getirdiği sandalyelere otururak hepsi masanın çevresine toplandılar. Tüfekleri kucaklarında duruyordu.

Asker, dışarıya çıkıp kapıyı kapayınca, Radko ayağa kalktı. Elini masaya dayadı:

– Sizi niçin çağırttım kardeşler, dedi, biliyor musunuz? Önemli işlerimizi tartışıp, karar altına almak için...

Herhangi bir girişe filân gerek görmeksizin, özgür ve büyük adamlara özgü düzgün sözlerle durumu anlatmaya başladı.

Serez, önemli bir yerdi. Özellikle konsolosluklar... Yapılacak olan ameliyat, bu hain ve ahlâksız Avrupalıların gözlerine görünmemeliydi. Şimdi hemen, ne kadar zengin varsa, tümü bir binada toplatılacaktı.

Kentin en büyük fırını hazırlanacak, yüksek mahkeme için gerekli sandalyeler, büyük masa, kırmızı örtü, İncil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş ve diğer şeyler oraya götürülecek, zaman geçirmeden işe girişilecekti.

Zenginlerden paraları tamamıyla alındıktan sonra genel yağmalara izin verilecek, kentin Türk kızları askerlere dağıtılacak, askerlerin arasında kavgaya, rekabete meydan vermemek için mahalleler bölük dairelerine ayrılacaktı. Her bölük kendi dairesindeki kızları, bir hafta sıra ile alıkoyacak, bu sırada kimsenin münasebetsizlik etmemesine komitalar tarafından düzenlenecek devriyeler dikkat edecekti.

Kızların yanında bütün gece kalmak, rakı, şarap içmek yasaktı. Bir er, bir kızın odasında bir saatten çok duramayacak, işini bitirdikten sonra sırasını bekleyen askere bırakacaktı.

Sekiz yaşından aşağı kızlara dokunulmayacak, bunların çir-

kin, zayıfları öldürülecekti. Güzel, güçlüleri toplayıp vaftizlenerek Bulgaristan'a gönderilecekti. Yalnız çok ihtiyarlar, Hristiyan olursa sağ bırakılacaktı.

Bir yaşından altmış yaşına kadar erkek, sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar bütün kadınlar, kızlar cesetleri meydanda kalmamak üzere, sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar aracılığıyla, yine iki komitenin reisinin nezareti altında kentin dışındaki hendeklere gömülecekti.

Ak sakallı Dimço, poturunun cebinden, otuz yıl önce pusuya düşürdüğü bir Türk Beyinin kuşağından alarak, anı diye sakladığı gümüş tabakayı çıkardı.

Kalın sigarasını sararken, Balkaneski'nin sözlerini kesti:

– Affedersiniz gospodin, dedi. Ufak çocuklardan, kadınlardan ne istiyoruz? Biz, savaştık. Buraları aldık. Onların canlarını bağışlamalıyız. Onlar bize silâh atmadılar. Hem zaten, artık burada oturamazlar, hep göçmen olurlar, yarın savuşup giderler...

Merkez kumandanı gülümsedi... İhtiyarlıktan, yani zaaftan nefret ederdi. İnsanlar yaşlandıkça, ölüme yaklaştıkça doğal olarak ölümü sevmezler. İşte bu ihtiyar Dimço da, yılların üzerek yıprattığı sinirlerini, hastalanmış, kanı kurumuş gevşek yüreğini dinliyordu. Oysa genç olsaydı...

Onun gençlik öykülerini bilirdi. Eski Rus - Türk savaşında Samakov'dan çekilen, Türkleri çevirmiş, hâlâ belinde taşıdığı bu eğri ve kısa pala ile kadın, erkek, bir tane kalmayıncaya dek, öküzleriyle, atlarıyla, arabalarıyla birlikte doğramış, parçalamıştı.

Arkasına dayandı. Sabit gözlerini Dimço'ya dikti. Kollarını geniş, fırlak göğsünün üstünde çaprazvari koydu.

Gülümseyerek:

– Sen bunamışsın Dimço Kaptan, dedi. Doksan üçte Samakov göçmenlerini niçin kestin? O zaman niçin kestinse, bugün de onun için keseceksin. Merhamet; dantelâ, küpe, fistan, bilezik gibi, elmas gibi, kadınlara yakışır. Merhamet gerçek bir erkeğin üzerinde pek çirkin durur. Onu alçaltır. Biz, Büyük Bulgaristan için çalışıyoruz. Büyük Bulgaristan'ın içinde düşman kalmamalı. Altmış yaşını geçen erkeklerin, kır beşini geçmiş kadınların çocukları olmaz. Onlar, kum basmış tarlalara benzerler. İşte, Büyük Bulgaristan'a düşman yetiştirmeyecek olan böylelerini Hristiyan yapıp bırakacağız. Sekiz yaşına kadar olan kızları, Bulgaristan'a gönderip köylere, papazlara teslim edeceğiz. Hepsi Bulgar olacak. Düşünmek ister. Biz çocukları kesmeyeceğiz, yarının büyük adamlarını keseceğiz. Genç bir kadın, karnından on beş tane düşman çıkarabilir. Bir genç kadını, yahut bir genç kızı öldürmek, on beş düşman birden öldürmek demektir. Eğer Türkler, buralarını aldıkları zaman, ihtiyarlarının lâflarını dinleyip hepimizi kesselerdi, bugün bir Bulgaristan olacak mıydı? Biz, böylece onları önümüze katıp kovalayabilecek miydik? Yanıldılar. Fırsat ellerindeyken, kadınlarımızı, çocuklarımızı kesmediler. Kesilmeyen Bulgarlar çiftleşe çiftleşe çoğaldılar, güçlendiler. Merhametli, yani zayıf egemenlerinin altından kalktılar. İşte, şimdi de tepesine bindiler.

Öteki çete reisleri, Dimço Kaptan gibi cahil değildiler. Tümü gazeteleri anlayarak okur, siyasal akımları bilir, ülkülerini hakkıyla duymuş, aydın kahramanlardı. Boyunlarındaki cephane çantasında, Avrupa'nın Bulgaristan üzerine yayımladığı son kitaplar bulunurdu. Hatta içlerinde dört tanesi üniversitenin hukuk ve doğa bilimleri şubesinden mezundular. Öğrenimlerini Lozan'da bitirmişlerdi.

Rado Balkaneski onlara döndü. Kollarını masaya dayadı. Lâflar ağzından görünmez, sönmez bir alev gibi çıkıyor, ciddî bir sessizlik ile dinleyen komitacıların sanki gözlerinden, kulaklarından burunlarının deliklerinden geçerek, yüreklerinin, ruhlarının en karanlık derinliklerine giriyor, orada zehirli kıvılcımlar parlatıyordu.

– Dikkat ediniz kardeşler, dikkat, diye devam ediyordu. Yüce Meclisin kararına karşı bir şey yapmayasınız! Katliam, sosyal bir ilâçtır. Sosyal vücutlar da, uzvi vücutlar gibi aynı yasalara tabidir. Bir hastayı tedavi ederken, kötü mikropların uzuvda kalmasına izin vermek, onların yeniden üreyip hastayı öldürmesini istemek demektir. Bir ülke alındığı zaman, yabancı bir unsurun kalmasına izin vermek de, bu mağlupların yenenlere karşı doğal olarak besleyecekleri kin, garezle silâhlanarak üremelerine, bir gün vatanın en zayıf zamanında kalkıp intikam aramalarını istemek demekten başka bir şey değildir. Biz bu yanlışı yapmayacağız...

Uygarlık, insanlık, merhamet gibi boş, anlamsız olmaktan çok, muzır olan yalanlara inanmayacağız. Yüreğimizle, sinirlerimizle değil, aklımızla, fikrimizle hareket edeceğiz. Bakın İspanya'ya, işte onlar, vatanlarını kurtardıkları zaman içlerinde hiçbir yabancı unsur bırakmadıklarından, bugün ne denli rahat yaşıyorlar. Bir Arap tehlikesi onları asla tehdit etmiyor, etmeyecek. Çünkü İspanya'da, örnek için, müzeler için olsun tek bir Arap bırakmamışlardır. Sonra Türklere bakınız. Bu heriflerin aptallıkları o derecededir ki, yalnız etnografyanın esaslarını kabul etmemekle kalmazlar, dünyada "kavmiyet, milliyet" gibi bir şey olduğuna da inanmazlar. Kendi milliyetçilerini bile, şiddetle yadsırlar. Tarihleri, Cengiz gibi, Hülagu gibi en büyük imparatorlarına

sövgülerle doludur. Bu, milliyetsizlik yüzünden edebiyatsız, sanatsız, medeniyetsiz, güçsüz, ailesiz, ananesiz kalan Türkler, doğal olarak en yalın gerçeklere de akıl erdiremiyorlardı. Nasılsa ellerine geçirdikleri yerlerdeki kavimleri temizlemediler. Onları yutmadılar. Türk yapmadılar. Hatta "Reaya" diye en vâsi hürriyetleri verdiler. Hristiyanlara verdikleri bu "Reaya" sözcüğünün anlamı ne demekmiş, biliyor musunuz? "Saygı gösterilecek adamlar" demekmiş. Yüz yıllarca önce yaptıkları budalalıklarının cezasını bugün görmeye başlayan bu sersem Türklerin durumu, işte bize bir derstir. Onların şimdiden sonra da bir şey anlamayacakları bu derslerden biz yararlanacağız. "Kavmiyet, milliyet" diye bir şey olduğunu, Türklerin sözde en büyük adamları olan Mithat Paşa bile bilmiyordu. İlk Bulgar devrimlerindeki ulusal anlama akıl erdiremiyordu. Bu yüce eylemi, ekonomiye bağlayarak, Anadolu'nun parasıyla bizim topraklarımızı imara açıyor, caddeler, okullar, kiliseler yapmaya çalışıyordu. Oysa bizim en küçük bir köy hocamız bile etnografya gerçeğini bilir...

Dimço Kaptan, pek iyi anlayamadığı bu sözlere kulak vermeyerek, soyulmuş bir kaplumbağaya benzeyen yuvarlak elinin kalın, kambur parmaklarıyla beyaz sakalını karıştırıyor, ötekiler ise fen, gerçek ilâhının zekâ ile yoğrulmasından doğmuş yeni bir mesihi dinleyen genç, dinç havariler gibi ciddî, sakin duruyorlardı.

Radko Balkaneski, evet bu yeni mesih büyük, parlak gözlerini kırpmadan, yeni bir gerçek incilini ezberinden okuyordu. "Güç" dinini havarilerine ezberden söylüyordu:

Hak yoktu. Her şey kuvvetti. Ezemeyen ezilecek, öldüremeyen ölecekti. Doğanın değişmeyen, asla gizli kapaklı olmayan yüce yasası zayıfın düşmanıydı. Bütün evren bir mücadeleden

ibaret değil miydi? Ölümden hayat çıkıyordu. Yutulan zaaflardan, kuvvet doğuyordu. Avrupalıların yalanlarına, boş kuramlarına, sosyalistlik düşlerine aldanmamalıydı.

"İnsanlık!" düşüncesi, dünyanın en büyük, en münasebetsiz, en eski, en rezil bir saçmasıydı. Hristiyanlıktan önce, bir veba gibi bazı dimağlara girmiş, birçok ulusların, birçok toplumların yok olmasına neden olmuştu.

Bugünkü Avrupalılar, söz söylerken başka, iş yaparken başka idiler. En büyük bir Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismarck savaş zamanında ne yapardı? Fransız köylülerini doldurduğu evleri ateşe vererek tümünü canlı canlı yakar, onların savrulan alevli dumanları koklayıp gülerek piposunu çeker:

"Bu Fransız köylüleri, kavrulmuş soğan kokuyor!" diye eğlenmez miydi?

Beyaz bayrak çeken kalenin üzerine top atmadılar bahanesiyle generallere darılmadı mıydı? Teslim olan Fransız askerlerini açlıktan öldürtmez miydi? Onları sularda boğdurtmaz mıydı?

"Fransız, biraz kazıyın, altında Türk bulacaksınız." diye düşmanlarını aşağılayan Bismarck, bu gerçekten bir dâhi olan büyük adam, barış zamanlarında da, savaş zamanlarında da, salt güce inanıyordu. Dimağında merhamet, insanlık gibi hasta, muzır hâller yoktur. Düzenli Fransız askerlerine hiç aman verilmemesini, sivil halka da gerektiği kadar kötülük yapılmasını emrederdi.

Kendi büyük ruhunun büyük gücünün tüm ulusunda aynıyla göremediği için canı sıkılır:

"Ah bu Almanlar! Fransızları öldürüyorlar, ama arzuyla, istekle öldürmüyorlar!" derdi.

Fransızların Almanlardan aşağı kalır yerleri yoktu. Afri-

ka'da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş ediyorlar, boğazlarına dek kuma gömerek güneşte, öğlen güneşinin ışınları altında bırakıyorlar ve çabuk ölmesin diye, ara sıra üzerlerine su döküyorlardı.

İngilizlerin yaptığı kıyımlar sayılamazdı. Bu ciddî, akıllı ulus, bıçağının altına giren mağlubun hiçbir şeyine, ne asaletine, ne güzelliğine, ne yaşlılığına, ne çocukluğuna bakardı. Bu sayede değil miydi ki, şimdi dünyaya, tüm dünyaya hükmediyorlar.

Sonra işte Çin seferi... Oraya hem Alman, hem Fransız, hem İngiliz, hem Rus fırkaları gitmişti. Ne yaptılar? Hep yağma, hep kıyım... O kadar ki, resmen ordunun arkasından bir sürü Yahudi geliyor, bu Avrupalıların yağma ettiği şeyleri satın alıyordu. Uygar Avrupalılar evleri boşaltıyor, tapınakları yıkıyor, binlerce yıl yerlerinde uzun yüzyılların geçtiğini görmüş, rahat rahat uyuyan tunç putları kırıyor, arkadan gelen Yahudilere satıyorlardı.

Bu sefer sırasında, Avrupa ipekli kumaşla dolmuştu. Altınla, gümüşle ilgili, yürüdükleri yerde hiçbir şey bırakmadılar.

Pekin ile çevresinde kız oğlan kız kalmadı. İstilâ savaşı yapılmadığı hâlde, kendilerini hiç savunmayan zararsız halk süngüleniyor, asker süngülemekten yorulup şikayet edince, bu ömründe eline silâh almamış, kör bir tavuk gibi korkak halkın nehirlere atılıp boğulması için emirler veriliyordu. Bu sefere katılan tüm askerlere, yağma edilen şeylere göre yüzer Frank verildi.

Sonra İtalyanlar... Uzağa gitmeye gerek yok. Bunlar, daha geçen gün, Trablus vahasını nasıl birkaç saat içinde temizleyivermişlerdi.

Radko nutkunu uzattı. Söyledi, söyledi... Yadsınamaz bir biçimde en akılcı, maddî delillerle, tarihsel, bilimsel örneklerle, in-

sanlık düşüncesinin boşluğunu, kötülüğünü, bir toplum için ne denli korkunç, müthiş bir tehlike olduğunu anlattı.

Avrupalıları hiç sevmiyor, onlardan nefret ediyordu:

"Ah bunlar..." diyordu. "Kendilerinden başkasının güçlenmesini çekemezler..."

Onun için, konsoloslardan çekinmek gerekti. Konsoloshanelerin giysileri değiştirilen, Türk giysisi giydirilmiş nöbetçileri çıkarılacak, bunlar sürekli göz altında bulundurulacaktı. Çünkü kesinlikle bir fitne yapmaya çalışacaklardı.

***

Zaman geçiyordu. İşte Serez'e gireli iki saat olmuştu. Daha işe başlanmamıştı.

– Haydi kardeşler, dedi. Defterlerinizi çıkarınız. Bugünkü programımızı yazalım. Düzen, birlik hem işimizi kolaylaştırır, hem bizi yormaz.

Dimço Kaptandan başka hepsi çantalarından birer kurşun kalem, birer defter çıkardılar.

Radko, kendi defterine, önce bir maddeyi yazıyor, sonra okuyarak onlara yazdırıyordu.

1) En büyük iki fırın yarım saate kadar yakılıp hazırlanacak. Buna Dimço Kaptan memur. Yüce mahkemeye gerekli olan şeyler orada bulanacak.

2) En zenginler, yarım saat içinde ayrı bir binaya toplanılacak. Bu binayı merkez taburundan bir takım bekleyecek.

3) Camilerin içindeki tüm eski halılar, antika seccadeler, değerli levhalar büyük, cesur, çarımıza, Ferdinand'a aittir. Hepsi, ilk araç ile Sofya'ya gönderilmek üzere merkez kumandanlığına getirilecek.

4) Şehrin en meşhur büyük camii olan Sultan Camii'nin mümkün olduğu kadar sür'atle minaresi yıkılacak. Kapısına, "Prens Boris Kilisesi" levhası asılacak. Kubbenin üzerindeki hilâl indirilecek, yerine Bulgar arması takılacak.

Gazi Evrenos Camii'ne halkalar mıhlanarak, ordu atlarına ahır, Halil Paşa Camii, domuz pastırmalarına depo olacak.

Katakoz, Süleyman Efendi, Tarhuncu Muhiddin Camileri, gereği kalmadığından, temellerinden yıkılacak.

Yarın, sabah duası, papazlar tarafından bu yeni "Prens Boris Kilisesi"nde yapılacak.

5) Her çeteye ikişer manga asker, birer süvari posta neferi verilecek.

6) Yukarıdaki maddeler yapılmadan önce, Türk mahallelerinde çabucak yetmiş, seksen kadar kadın sorgu için toplanacak, ilk yanan fırına getirilecek.

Radko ayağa kalktı:

– Haydi kardeşlerim. Çabuk olalım, vakit nakittir, dedi.

Komitalar da kalktılar.

Radko ayakta, çağırttığı genç bir çingene kadar siyah suratlı yaverine, çetelere karıştırılacak mangalar, süvariler için emrini verdi.

Dimço çıkarken döndü:

– Kusura bakma gospodin Balkaneski, diyerek gülümsedi. Kadınlara ne soracaksınız? Zenginlerin kimler olduğunu biz biliyoruz, hepsini toplarız. Paralarını bizden saklayamazlar.

Radko, hiddetlenerek cevapladı:

– Sen bunamışsın. Sen bir yana çekil de rahatına bak. Kadınları, paraları araştırmak için toplamıyorlar. Orduda generaller, miralaylar, kumandanlar var. Onlara yarın gece kız gerekli, ka-

dın gerekli, eğlenme gerekli. Erler, onbaşılar, çavuşlar, subaylar keyif çatsınlar da, onlar da Katolik papazları gibi pineklesinler mi? Kentin en güzel kızları onlara ayrılacak. Kentin en güzel kızlarının hangileri olduğunu nasıl bileceğiz. Her mahalleden gelen kadınlara soracağız. Ona göre ayırıp düzenleyeceğiz. Tabii her şeyde sıra ve saygı gerek.

Dimço Kaptan sesini çıkarmadı.

Selâm verdi, kapıdan çıktı. Yavaş yavaş görevinin başına, fırını yaktırmaya yollandı.

Radko, yalnız kalınca, gene yaverini çağırdı. Ona birçok emirler yazdırdı.

Yardımcısına haber gönderdi. Onu da askerlerin, kışlaların güvenlik altına alınmasına memur etti.

Sonra şapkasını giydi, kılıcını sürükleyerek, sol elini kalçasına götürdü.

Dışarı çıktı. Merdivenlerden indi. Koridorlardaki verilen selâmları görmüyordu.

Caddeden geçti.

Hükûmete girdi. Yaveri çamurlu, tozlu bir gölge gibi, sürekli arkasından geliyordu.

Kumandanın yanına gitti. Serez'in yeni mutasarrıfı, kendisi kadar meşhur Rayef'le yeni jandarma kumandanı çete reislerinden Zankof, polis müdürü Lapof da orada idiler.

Katliamın programını hep birlikte kararlaştırdılar.

***

Ekimin yirmi sekizinde Mutasarrıf Rayef:

"On sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar olan Müslümanlar, akşamüzeri, alaturka on buçukta hükûmete başvurarak adla-

rını kaydettirsinler. Kaydolmayanlar ceza görecek." diye sokaklara bir ilân yapıştıracak ve tellâl çağırtacaktı.

Kıyımdan kuşkulanmayan halk, hükûmetin avlusuna ve caddeye toplanacaklardı. Toplananların sayısı dokuz, on bini geçince bir silâh patlatılacak ve hemen:

"Türkler bir Bulgar subayını vurdular." söylentisi çıkarılacaktı.

Ondan sonra parolayı bilen askerler, jandarmalar, polisler bahçenin içindekileri hep kurşuna dizecekler, sokaktakileri köşelerden çevirip kılıçlayıp, konsoloslar görmesin diye gizli gizli kesmek -her ne kadar uygun idiyse de- başa çıkılacak bir iş değildi.

Radko, arkadaşlarıyla tüm kararlarını birleştirdikten sonra durmadı, oradan çıkıp merkez kumandanlığı dairesine dönerken kapıda dimdik, iri bir süvari eri karşısına geldi.

Eli şapkasında:

– Dimço Kaptanın yaktırdığı fırına elli tane kadın getirildi, dedi. On dakikadır sizi bekliyorum kumandan...

Radko, sürekli arkasından gelen yaverine döndü, atını istedi. Zaten hayvanlar kumandanlık binasının köşesinde duruyor, önlerine dökülen bir çuval arpayı yiyorlardı.

Önüne getirilen ata bir cambaz çevikliğiyle atladı, süvari erine:

– Haydi ileri geç... Fırına... Dörtnala, dedi.

Hükûmet caddesinden, maarif kahvesinin önünden dörtnala geçtiler. Yoldaki eşkıyalar, askerler duruyorlar, çok iyi tanıdıkları Binbaşı Balkaneski'yi selâmlıyorlardı. Kapalıçarşıdan çıktılar. Bazı dükkânları açık caddeden sola saptılar.

Süvari eri, büyük bir kapının önünde atını durdurdu.

Hemen yere indi...

İçerden ince iniltilerle karışık acıklı bir uğultu çıkıyordu...

Radko hayvandan atladı.

Kapıdan girdi. Bu fırın, hiç çarşı fırınlarına benzemiyordu. Genişti. Yüksek tavanları sarıya boyanmıştı. Büyük ve yüksek ocağı, ta sonunda idi. Üst kısımları açılmış kepenklerinden bol bir aydınlık taşıyor ve her tarafı dolduruyordu.

Türk kadınları alacalı bir ipek kumaş gibi köşeye birikmişlerdi. Yaşlılarını ayırıyorlardı. On bir tane kırk yaşından fazla çıktı. Bu yaşlıları kapının arkasına yığdılar.

Geriye kalanların içinde on sekiz yaşında kızlar, kundaktaki çocuklarına meme veren genç ve taze analar bulunuyordu.

Radko, bunlara gülerek ve yavaş yavaş:

– Görüyorsunuz be hanımlar dedi. İçerisi sıcak. Sizden bazı şeyler soracağım. Terlemeyesiniz. Heydi hepiniz giysilerinizi çıkarınız. Soyununuz. Fistanlarınızı, gömleklerinizi, çoraplarınızı atınız. Çırılçıplak kalınız. Hamama girecekmiş gibi... Ağanızın koynuna girecekmiş gibi... Üzerinizde yalnız saçınız kalsın... Çırçıplak... Çırçıplak... Haydi, haydi...

Yaşamları boyu kocalarından, babalarından, kardeşlerinden başka kimseye yüzlerini açmamış olan bu kadınlar, bu korkunç emre uyamıyorlardı.

Komitalar, dipçiklerle vuruyorlar, çarşaflarını, yedirmelerini yırtıyorlar, ama bir tane olsun soyamıyorlardı.

Bu saçma direnişe Radko'nun canı sıkıldı. Hiddetlendi. Fırlak ve al yanakları titremeye başladı. Neye yoruluyorlardı? Yorulmaya ne gerek vardı? Madem ki fırın yanıyordu... İçlerinden bir tanesini yakınca, öbürleri korkacak ve asla karşı gelemeyeceklerdi.

– Durunuz, boşuna uğraşmayınız, zaman geçiyor, dedi.

Ve komitalar, kendinden tarafa dönünce ekledi:

– Soyunmaya razı olmayanlardan bir tane seçin, buraya getirin...

Izbandut gibi iki iri komita kümeden tuttukları bir kadını sürüklediler. Radko'nun karşısına getirdiler.

Bu, balık etinde, kumral ve genç bir hanımdı. Ancak yirmi, yirmi beş yaşlarında tahmin olunabilirdi. Yırtılan yeldirmesinin altından kurşunî yünden yapılmış alafranga esvapları görünüyor ve kucağında kundaklı bir çocuk tutuyordu.

Radko, bir yıldırım gibi gürledi:

– Eziyet etme be karı!...

Komitalar geriye çekildiler.

Masanın önünde yalnız kalan kadın titriyor, hıçkırarak kucağındaki yavrusunu sıkıyor, sıkılan ve ürken çocuk, avazı çıktığı kadar bağırarak ağlıyordu.

Bu çocuğun gürültüsü Radko'yu büsbütün hiddetlendirdi. Ayağa kalktı.

Kadının karşısına giderek sordu:

– Söyle soyunacak mısın?

Kadın, yere kapandı. Öpmek için ayaklarını tutuyor, yaşlanmış yüzünü, dağılan saçlarını onun boyasız ve tozlu çizmelerine sürüyordu. Çocuk daha şiddetli haykırıyor, fırının içini gürültüye boğuyordu.

Radko, dayanamadı. Birden eğildi. Bu susmayan çocuğu, anasının kucağından kopardı. Fırına doğru döndü.

Gözleri dönen kadın, Radko'nun beline sarılıyor:

– Allah'tan kork, Allah'tan kork, diye yalvarıyordu.

Radko, bu narin kadının başına dehşetli bir yumruk indirdi.

Yere devirdi ve:

– Allah benden korksun, diyerek, hâlâ susmayan çocuğu ocağın içine fırlattı.

Birden çocuğun sesi kesildi...

Ama fırın içindeki kadınların hepsi birden ağlamaya, bağırmaya başladılar.

Yavrusunun alevler içinde kaybolduğunu gören ana, yaralanmış bir dişi kaplan hızıyla Radko'nun boğazına atıldı. Zayıf parmaklarıyla onun yakasını yırttı.

Komitalar susturmak için kadınların arasına girerek kafalarına, gözlerine vuruyorlar, hepsini al kana boyuyorlardı.

Radko, güçlü kollarıyla, boğazına sarılan, kendisini boğmak isteyen bu zayıf kadını büktü. Altına aldı. Komitalardan üçünü adlarıyla çağırdı. Bunlar yere yatırdıkları kadının giysilerini, gömleklerini, donunu yırttılar, kopardılar.

Sonra Radko, hâlâ soyunmayan kadınlara dönerek, zehirli bir sesle:

– Dikkat ediniz be kadınlar, diye haykırdı. Bize boşuna eziyet vermeyin. Lâf dinlemeyen idam olunur. Şimdi bakın, soyunmayan ve karşı gelen bu kadını nasıl pişireceğiz... İbret alınız... Sonra hepiniz böyle olursunuz!...

Bu sesin tüyleri ürperten dehşeti, kadınları, hatta komitaları bile buz gibi dondurdu.

Dimço Kaptan, ocağa bakmıyor, yüzünü kapı tarafına çeviriyordu.

Radko, masanın üzerinden bir ustura aldı. Kebap yapılacak kestaneleri, nasıl çatlamasın diye yararlarsa, o da fırında yakacağı adamın vücudunu öyle yararlardı. Yarılmamış bir adam çabuk yanmazdı. Oysa yarılırsa tatlı bir cızırtı çıkararak, çabucak tutu-

şur, mavi ve sincabi bir buhar bırakarak kül oluverirdi. Bu mavi ve sincabi buhar... Radko, onun görüntüsünden çok kokusunu severdi. Ve bu korku, yakılan adamın milliyetine göre değişiyordu. Radko çok dikkat etmiş ve denemişti. Hatta şimdi yakılan bir adamın uzaktan kokusunu duysa, hangi ulustan olduğunu yanılmadan söyleyebilirdi. Bulgar köylüleri kavrulmuş sarımsak, Sırplar yanmış patates, Rumlar kızartılmış balık ve şarap kokusu çıkarırlardı. Henüz bir Alman, bir İngiliz, bir Fransız yakamamıştı. Onların kokusunu bilmiyordu... Ama Türkler... Balkan'ın bu en güçlü ve kanlı adamları, keskin bir süt, bir tereyağı kokusu yayarlardı.

Mahkûmu soyup bağlayan komitalara:

– Arkasını çeviriniz, dedi. Kımıldamasın, sıkı tutunuz!

Elleri bağlı ve çıplak kadın, gözleri kapalı, inliyordu. Kendisini kaybetmişti.

Arkası çevrilince, Radko, elindeki ustura ile çatlatacağı bu canlı yemişe baktı. Gür ve dağınık saçlarla örtülü sırt kısmı, geniş kalçalarının üstünde küçük ve oransız kalıyordu. Tüysüz ve lekesiz bacakları beyaz ve parlaktı. Ocağın alevleri üzerine yansıyor, pembe ve uçucu gölgeler titretiyordu.

Radko, usturayı bu pembe gölgelerin üzerine vurdu. İki büyük haç yaptı. Belden başlayan haçların ucu, baldırların üstüne kadar iniyordu. Kadın, etine giren, sinirlerini koparan, kemiklerine dokunan keskin ve müthiş usturanın acısıyla haykırdı. Çırpınmak istedi. Ama katilleri onu sımsıkı tutuyorlardı. Fışkıran kanı yere düşüyor, Radko, giysileri kirlenmesin diye, geri çekiliyordu.

– Çeviriniz, çeviriniz, karnını çeviriniz, dedi.

Gözleri fırlayan mahkum, son kalan gücünü kısık sesine veriyor:

– Allah, Allah, Allah, diye kıvranıyordu.

Radko gülerek:

– Allah benim, Allah benim! diye kurbanını cevaplıyordu.

Kanlı usturayı şiş ve süt dolu memelerin üstünden yatay kırmızı aleti zavallı kadının rahmine soktu. Ve yukarıya doğru o denli hızlı çekti ki, bir anda yarılan karnından mide ve bağırsaklar, kırmızı ve kalın ip yumakları hâlinde dışarı fırladı.

Radko, iki adım geriledi, cebinden çıkardığı mendille ellerine bulaşan kanları silerek haykırdı.

– Hadi çabuk, içeri!...

İki komita mahkûmu kollarından, bacaklarından tutarak fırına soktular. Alevlerin binlerce kırmızı ve görünmez ejderha dilleri gibi sardığı canlı et yığınından pembe bir buhar, mavi ve sincabi bir buhar çıktı. Korkunç bir cızırtı başladı.

Radko, sandalyesine oturarak, gözlerini ocağa dikti. Sincabi duman vücudu göstermiyordu. Ve o koku... O üst ve yağ kokusunu, Radko, şimdi duruyor, çok tatlı ve hayali bir sütlü kahve içiyormuş gibi derin derin kokluyordu.

Cızırtı bazı azalarak, bazı yeniden birdenbire ateş almış gibi şiddetlenerek sürüyordu.

Bu cehennemi sahneyi, gözlerini kapayarak görmek istemeyen kadınlar, cızırtıyı işitmemek için kulaklarını, boğucu kokuyu duymamak için burunlarını kapayamıyorlardı. Hepsi akıllarını, dillerini yitirmişlerdi, hepsinin sesleri kesilmişti.

Radko, yeniden soyunmalarını emretti. Bu kez kimse karşı gelemiyordu. Tüm bu kadıncıklar, duraksamalarla yavaş yavaş soyundular. Çırçıplak kaldılar.

Radko, bu kesin itaatten memnun ve müsterih, masasına dayandı. Cebinden bir kâğıt çıkardı. Bu kâğıda, üç eşit çizgi çekti.

Baştaki haneye "Beyaz", ikinciye "Kumral", üçüncüye "Esmer" yazdı. O, her zaman, "Rakam yalan söylemez." derdi. Bütün Bulgarlar gibi, bütün ciddî adamlar gibi, en büyük gerçeğin, ancak istatistikte bulunacağına inanırdı.

Bilinçsizce bir ısrar ile ellerini tesettür yerlerine örtü yapan kadınlar onar onar karşısına getiriliyor yan yana diziliyordu.

İlk önce, tümünün kollarını yukarı kaldırıyor, bacaklarını sağa, sola açtırıyordu. Sonra her birine, ayrı ayrı kentin en güzel kızlarından üçünün adını soruyordu. Mahallelerini, evlerinin numarasını, babalarının kim olduğunu öğreniyordu.

Bu soruşturma bir saatten fazla sürdü. İfadesini verip, söyleyeceği kalmayanlar, fırının arkasındaki geniş ambara, sarhoş komitaların kucağına gidiyordu. Komitalar bu meme, kadın, baldır, saç tufanının içinde şaşırıyorlar, ne yapacaklarını bilmiyorlar, korkunç bir "Sadizm" hezeyanına uğrayarak en kötü, akla gelmez fanteziler yaratıyorlardı. Bu fantezilerden "Canlı çukur" dedikleri en müthişiydi. İlk önce yere şişman bir kadın yatırıyor, onun üzerine beğendikleri diğer ikinci güzel kadını arkası üstü, çapraz uzatıyorlardı. Bu kadını da ellerinden, ayaklarından birer kadına tutturuyorlardı. Sonra sıra kendisinin olan komita yaklaşıyor, çıplak ve fırlak karnın tam ortasına, göbeğin biraz aşağısına küçük kasaturayı saplıyor ve hemen çıkarıyordu. Sonra koyu kırmızı bir kan fışkıran bu küçük deliğin üzerinde nefsini köreltiyor, zavallı, çırpınan, haykıran kadının karnında, kanlı bağırsaklarının arasında, hayvanlığının en kötü, en pis ve çirkin ateşlerini söndürüyordu.

Karınlarına delik açılan kadınlar hiç yaşamıyorlar, bir-iki saat içinde inleye inleye, kıvrana kıvrana ölüveriyorlardı.

Radko, en güzel kızların adlarını yazdığı cetveli süzdü. "Beyaz" hanesinde adı en çok yinelenen "Lâle Hanım, Hacı Hasan

Beyin kızı" idi. "Kumral" hanesinde "Naciye Hanım, Müderris Ahmet Efendinin kızı", "Esmer" hanesinde İclâl Hanım, Kadri Ağanın kızı... hangisini seçecekti? Bir kere esmer istemiyordu. Çünkü hemen tüm Bulgar kızları esmerdi. Kumraldan da bıkmıştı. Sofya'yı dolduran şantözlerin de hemen tümü kumraldı. Beyaz... Beyazı... düşündü. En güzel, bu "Beyaz" hanesindeki Lâle olmalıydı. İşte, en çok adı yinelenmişti. Hatta bir kadın, "Dünya güzeli Lâle Hanım" demişti.

Bu, kim bilir nasıl bir kızdı? Hayalinde ansızın, masalların anlattığı bir harem dairesi canlanıyor, orada büyük ve ipek perdeler arasında, yumuşak divana uzanmış beyaz ve çıplak bir kız görüyordu. İşte, her yabancı gözden uzak, gölgeler ve ipekler içinde, âdeta bir peri gibi büyümüş olan bu nefis Türk kızı bir saate kadar kendisinin olacaktı.

Kollarını masanın üzerinden çekti. Ellerini pantolonunun cebine soktu. Sırıttı. Bacakları, göğsü, koltuklarının altı, her tarafı kaşınıyordu. Bir an öyle durdu. Bu tatlı ve şiddetli kaşıntıları dinledi. Bir saat sonraki mutluluğun düşü, sanki damarlarındaki bütün kanları fışkırtmış, alt üst etmişti.

Cebinden çıkardığı sol eliyle burnunu kaşıdı, sonra saçlarını, ensesini...

Birden, ocağın dibinde, bitmez, tükenmez çubuğunu çeken Dimço'ya döndü:

– Kaptan, haydi kalk, gayet çabuk, Hacı Hasan Beyi benim yanıma getireceksiniz. Ben merkeze gidiyorum. On dakikaya kadar... evinin kapısına iki nöbetçi bırakacaksın. Kimse dışarı çıkmayacak. Haydi, gayet çabuk...

Hızla ayağa kalktı. Arkadaki ambardan gelen haykırışmaları hiç duymuyor gibiydi. Kapıya yürüdü.

Dışarı çıktı ve bekleyen atına bindi. Demin koşa koşa geldiği yerlerden, şimdi yavaş yavaş geçiyordu. Kendisini selâmlıyorlardı. Ama o, hiç çevresini görmüyordu. Gözlerini eğerin kuburluklarıyla, atın doru boynundan ortaya çıkan gölgeli çizgiye dikmişti.

İçinden duyulmaz bir sada damarlarına yayılıyor, dimağında, yüreğinde, "Bir saat sonra. Bir saat sonra... Bir saat sonra..." diye tatlı bir yankı bırakıyordu.

Merkez kumandanlığına geldi. Kentin saati alaturka altıyı vuruyordu. Atından indi. Fırındaki kaşıntıları artık uyuşmuştu. Şimdi tüm vücudu katılaşmış, sanki kaskatı olmuştu.

Dalgın ve habersiz yukarı çıktı.

Odasına girdi.

Jandarma kumandanı Zankof'la polis müdürü Lapof kendisini bekliyorlardı. Oturur oturmaz konuşmaya başladılar. Hatta konsoloslardan bazıları mutasarrıf Rayef'e, işgal sırasında gösterilen düzen ve adaletten dolayı teşekkür bile etmişlerdi.

Çevredeki ve ovadaki İslâm köylerinde nasıl temizlik yapılacağını tartışmaya koyuldular. Karar verdiler. Kıyımcılar atandı.

Zankof'la Lapof, emirleri vermekte gecikmemek için durmadılar, gittiler.

Radko yalnız kalmadı. Dimço'nun çetesinden dört haydut, Hacı Hasan Efendiyi getirmişlerdi. Bu sarıklı, rahat ve mutluluğundan, hareketsizlikten kalınlaşmış, tombul, nazik, orta boylu bir adamdı. Top ve koyu kumral sakalının üstünde pembe ve şiş yanakları parlıyor, çizgisiz yüzünde sarı bir korku gölgesi beliriyordu. Düşman kumandanından umut ettiği iltifatı görmemekten şaşırmış gibiydi. Radko, kendisini oturtmamıştı bile...

– Adı ne?

– Hacı Hasan...

– Bankada ve evinde kaç liran var?

Durumu ve makamı takdir edemeyen Hacı Hasan Efendi, cevap vermedi. Aptal aptal karşısındaki Bulgar subayının yüzüne baktı. O, eğer böyle şeyler olacağını bilse, ordu ile çekilmez, Selânik'e kaçmaz mıydı? Ama uygarlık ve meşrutiyet geleceğini umut etmişti...

– Söyle, kaç lira?

– ...

– Susuyorsun. Mahkemeye havale edeceğim, orada bülbül gibi konuşursun... Evinde kaç kişi var?

– Altı...

– Adlarını söyle, yazacağım.

Hacı Hasan Efendi yeniden şaşaladı. Buna ne gerek vardı? Bu saçmalık değil miydi?

– Raciye...

– Kadın mı, erkek mi, senin nen?

– Kadın, kaynanam.

– Bir... sonra?

– Fatma, karım.

– İki... sonra?

– Tarık, Zeynel Abidin, Halit... Erkek çocuklarım...

– Beş... Sonra?

– La'li... Kızım...

– Lâle... altı.

Hasan Efendi tecvik ve Arapça gayretiyle ayın harfini şiddetle çatlatarak düzeltti.

– Lâle değil, La'li efendim.

– Lâle, La'li, her ne ise... Başka kimse yok mu?

– Dört tane hizmetçi var.

– Başka?

– Bir de ihtiyar uşak. Hepsi bu...

– Senin evin güzelmiş. Bize gerekli. Sen mahkemeye gidersin, paralarını söylersin. Lâle'den başka çoluğun çocuğun başka yere çıkarılacak. Lâle evin temizliğine bakmak için kalacak...

Hacı Hasan Efendi kulaklarına inanamıyordu. Böyle şey olur muydu? Bu kadar konsolosluklar varken...

Cevap vermedi. Yutkundu. Başı dönüyor, bilekleri titriyordu.

Radko, ayakta, asker gibi duran komitalara, adları yazdığı pusulayı uzatarak Bulgarca emrini verdi:

– Bu adamı, fırındaki mahkemeye teslim ediniz. Beni beklemesinler, sorgulamaya devam etsinler. Parasını saklıyor... Sonra evi bize gerekli. Evinde on kişi var. Yalnız Lâle adındaki kız kalacak. Öbürleri beş dakikaya kadar evden çıkarılacak. Bu çıkanlar serbesttirler. Boyunlarına hemen "Özgürlük kurdelesi" bağlayınız...

"Özgürlük kurdelesi bağlayınız." demek, "Kafalarını kesiniz." demenin komitacasıydı.

Radko, biraz durdu ve elini masanın üzerine vurdu:

– Haydi, çabuk! Söylediklerimi Dimço Kaptana anlatınız. Dikkat edin, kız kaçmasın. Evin kapısından nöbetçiler ayrılmasınlar. Çabuk bir süvari ile bana haber gönderiniz. Gelip gezeceğim. Haydi, arş!... çabuk!

Hacı Hasan Efendi, bir şeyler söylemek istedi. Ama komitalar onu dışarı çıkardılar.

Kapı kapanınca Radko ayağa kalktı. Bir aşağı, bir yukarı gezinmeye başladı. İşte sonunda, yarım saate kadar Lâle, Serez'in en güzel kızı kendisinin olacaktı.

Gene hayalinde, fırındayken dalga geçtiği o harem köşesi mor ve parlak halelerle karışık canlanıyor, bir esatir şiirinin düşlere giren belirsiz yankıları hayalinde büyüyor, uzuyor, derinleşiyordu. Hafif mavi hareli ışınların akıcı gölgeleriyle görülmemiş çiçeklerden yapılmış bir bahar yatağını andıran ipek sedirde bir çıplak kız, baygın ve yorgun geriniyor, yüzükoyun dönüyor, bacaklarını geriyor, dağınık ve kara saçlarıyla örtülen beyaz rengindeki yumuşak yastığı sıkıyordu. Ve dışarıdaki süvari kollarının gürültülü nal seslerini, hükûmete toplananların uğultusunu asla duymayan Radko, hayallerinin karşısında yüreğinin çarpıntılarını pekâlâ işitiyordu.

Yarım saat geçmemişti. Kapı vurulunca durdu ve... uyandı.

Giren süvari, evin hazır olduğunu ve içinde yalnız bir kız bırakıldığını söylüyordu.

Radko, yaverini çağırdı. Ona, üç saate kadar bir yere gideceğini, bu üç saat sırasında mutlaka aranması gerekirse, Dimço Kaptana sorulmasını, kollardan ve inzibat memurlarından gelecek raporları okumasını, önemli ve acil olanı varsa, onun da Dimço Kaptana gönderilmesini tembih etti.

Sonra yavaş yavaş aşağı indi.

Süvari ile gene yavaş yavaş, çevresini görmeden sokaklardan geçiyordu. Atını biraz koştursa, deminki hayalinden ruhunda, dimağında, sinirlerinde kalan ve sarhoşluğa benzer tat bozulacak sanıyordu.

Yüksek duvarlı dar sokaklar... Beyaz minareli küçük ve sakin mahalle camileri... Servili mezarlıklar... Minimini sel köprüleri... Kötü ve düzensiz, ama temiz ve beyaz taşlı kaldırımların üzerinde gezinen tavuk ve kaz sürülerine serçeler de karışıyorlardı. Bu geçmiş zaman yolu Radko'nun hoşuna gitti. Bu yolun

serin ve aydınlık sessizliği içinde ilerledikçe, kendisini gerçek ve canlı bir doğu masalının esrarına dalmış yabancı bir masal kahramanı sanıyor, yüreği, büyük fatihlerin kaçamamış ve sağ kalmış mağluplarını çiğnerken duydukları o hiç kanmayan tatlı ve susamış heyecanıyla çarpıyordu.

Önünden geçtiği sarı badanalı uzun ve yüksek bir duvarın ortasındaki büyük ve yeşil kapıyı görünce:

"Burası olacak." dedi.

Kapının önünde bir askerle iki komita durmuş konuşuyorlardı.

Bu kapı yeşildi. Bulgarya'daki Türkler bile, Allah'larının Arabistan'daki evine gidip hacı oldukları zaman dönüşlerinde kapılarını boyamazlar mıydı? Mutlaka Hacı Hasanın konağı bu olacaktı.

Arkasına döndü, süvari erine sordu:

– Burası mı?

– Evet gospodin...

Ve bilinçsiz bir çabuklukla mahmuzlarını atın karnına vurdu. Bir anda kocaman kapının önüne yetişti ve atından atladı.

Komitalar ve nöbetçi, zaten onu bekliyorlardı. Hayvanın dizginlerini tuttular.

Radko, aralık duran kapıya yürüdü. Kenarda, bir fincan tabağı büyüklüğünde kaba bir çan düğmesi, beyaz, kör ve tek bir göz gibi parlıyordu. Eliyle bu düğmeye dokundu. Uzaktan zor işitilir bir zil sesi yankılandı.

– İçeri kimse girmesin, dedi. Dimço gelirse, buna basarsınız, ben çıkarım.

Başı gene yere eğik, sol kolu gene kalçasındaydı. Aralıktan girdi. Sağ omuzu ile kapıya dayandı ve kapattı.

Ama öyle kaldı. Kımıldanamıyordu. Birdenbire önünde bir cennet... Kamaşan gözleriyle baktı, baktı. Ferdinand'ın sarayını, Avrupa'nın en güzel ve meşhur parklarını bilirdi. Ama hiçbirinde bu düşsel sessizliği görmemişti. Büyük ağaçların nefti gölgeleri, çiçeklerin üzerine ağır ve kadife halılar gibi yayılıyordu. Ve balık sırtı kumlu bir yol mermer bir havuza doğru gidiyor, ta sonunda gene mermeri basamaklarla çıkılan kapıda bitiyordu.

Radko, sağ eliyle gözlerini ovuşturdu. İki yanına döndü. Dışarıdan bir kale gibi yükselen duvarın içeriden bir taşı olsun görünmüyordu. Sık sarmaşıklar ve hanımelleriyle örtülmüştü.

Yavaş yavaş yürüdü. Adlarını bilmediği, hatta ömründe ilk kez gördüğü çiçekler, gölgeli tarhlarda henüz doğmamış peri yavruları gibi uyuyorlar, sarhoş edici, keskin ve tatlı kokular çıkarıyorlardı.

Havuzun yanına geldi. Kumlu yol, sağdan ve soldan gelen öbür yollarla birleşerek burada meydanlaşıyordu. Ve gene adını bilmediği büyük ve yüz yıllık ağaçlar tarhların köşelerinden yükseliyor, iri ve sarkık yapraklarından görünmeyen dallarıyla havuzun üstünde yeşil ve geniş bir kubbe kuruyorlardı. Durdu. Havuzun mermer fıskiyesinden çıkan şeffaf sütuna baktı. İki metre yukarısı mavi toz hâlinde yeniden havuza dağılarak, suyun üzerinde aksini ürperten bu billûr sütunun içinde gölgelerden kaymış güneş damlaları birikiyor ve parça parça açılan minimini gök kuşaklarında tüm renkler kaynaşıyordu.

Radko, bu görüntü karşısında kendi yaşamlarını anımsadı. Sofya'da bile bahçelerin bir yanında inek ahırları bulunur, gübre ve dışkı kokusu hiç eksilmezdi. Domuzsuz ev yoktu. Zenginlerin bahçeleri, çıplak ve çirkin Avrupa bahçeleri gibi düzenlenmişti. Bulgaristan'ın genel parkları bile, bu zümrütten cennetin

yanında kel ve uyuz sayılacak derecede gölgesiz ve güzellikten uzak kalacaktı. Sonları koyu yeşil gölgeli tünellerde yok olan yandaki yolların kıyılarında, büyük kafesler gibi, yaldızlı kameriyeler parlıyordu. Burada ne tatlı bir yaşam geçecekti.

Radko, burayı ele geçirmeyi düşündü. Sahibi, bir kızının dışında, şimdi belki de tüm ailesiyle birlikte kesilmiş bulunuyordu. Her yıl gelecek, bu yüksek duvarların arasına, dar ve bozuk sokakların içine saklanmış gizli cennette, birkaç hafta yaşayacak, yaşamının tadını anlayacaktı.

Buna karar verince sevindi. Bu zümrütten cennetin içinde bir de huri vardı... O kim bilir ne denli güzeldi.

Havuzun yanından geçti. Kapıya yürüdü. Sekiz on adım kalınca, durdu. Binaya baktı. Büyük ve geniş pencereli, mavi boyalı, üç katlı minimini bir saraydı. Açık pencerelerinin arkasında tül perdeler gözüküyordu. Prens Boris pekâlâ burada oturabilirdi. Ama daha yüksek ve ihtişamlı konaklar olduğu söyleniyordu.

Önüne bakarak yürüdü. Kılıcı kumların üzerinde sürükleniyordu.

Geniş ve mermer basamakları çıktı. Kapı kapalıydı. Ya kız açmazsa... Kırılacak şeye benzemiyordu. Ağır cevizdendi. Kalın ve parlak halkalarına gümüş mü, diye dikkatle baktı. Mutlaka dışarıdan birkaç adam çağırmak, merdiven getirtip pencerelerin birinden girmek gerekecekti.

Kapıya yumruğuyla üç kez vurdu ve bekledi. Hiçbir ses çıkmadı. Bir kez daha, ama daha hızlı vurdu ve bekledi. Oldukça hafif bir ayak sesi duyar gibi oldu. Durdu, dinledi, dinledi. Çok uzaklarda öten bir horozun sesi sanki kendisine cevap veriyordu. Ve ağaçların arasından kurtulan kokulu bir rüzgâr, basamaklardaki mermer saksıların içindeki top çiçekleri dalgalanıyor, bah-

çelerin üstünden geçiyor, saçaklara doğru cereyanlar yaparak hafif, işitmez ve gizli fısıltılar çıkarıyordu. Kolunun tüm gücüyle bir kez daha vurdu.

Bu sefer içerden titrek ve ince bir ses:

– Kim o, dedi.

Radko'nun birdenbire yüreği atmaya başladı. İşte Lâle gelmişti... Nazik ve kurnaz olmak gerekiyordu.

Sesini yumuşattı:

– Benim efendim.

– Siz kimsiniz?

– Kumandan... Bulgar ordusunun kumandanı!

– Ne istiyorsunuz?

– İçerisini gezeceğim. Çarımızın oğlu Prens cenapları için birkaç günlük oturacak yer arıyoruz. Babanız bu soylu konuğa evini vermeye razı oldu. Kendisi hükûmette. Generalin yanındalar.

– Niçin babamla gelmediniz?

– Babanızın şimdi hükûmette işi var. Akşama dek ayrılamaz. Kentte kötülük olmasın diye, yerli İslâmlardan milis kuruyorlar.

– Ya biraz önce zorla götürdüğünüz annem, büyük annem, kardeşlerim?...

Radko yutkundu. Ama kulp takmakta güçlük çekmedi:

– Affedersiniz. Onlar için hepimizin canı sıkıldı. Kötü bir yanlışlık olmuş. Prensimizin oturacağı zaman, hepimizin bir başka eve gitmesi uygun görülmüş. Acele ile emir ters anlaşılmış. Birtakım kaba köylüler, prensi hemen gelecek zannıyla onları alıp götürmüşler. Babanızdan general özür diledi. Yarım saatte kalmaz, hepsi gelirler... Rica ederim, açınız. Çünkü zamanım geçiyor. İşim var.

– ...

– Niçin açmıyorsunuz? Emin olunuz, korkmayınız. Biz, uygar insanlarız. Bizden hiç kimseye zarar gelmez. Göreceksiniz, prensimizin oturduğu sürece, evinizden bir iğne olsun kaybolmayacaktır. Bizim sayemizde, Makedonya'nın İslâm ve Hristiyan halkı, katil Jön zulmünden kurtulacak. Herkes gerçek meşrutiyet, gerçek eşitlik, gerçek adalet neymiş, anlayacak... yüzünüzü örtünüz. Biz namuslu adamlar, başkalarının namusunu, kendi namusumuzdan daha kutsal ve yüce görürüz. Kapıyı açınız. İki dakikada her yeri görüp gideceğim. Korkmayınız, diyorum size. Eğer sizin hakkınızda kötü bir niyetimiz olsa, pencereden merdivenle girmek, kapıyı kırmak zor mudur? Açınız, rica ederim... Bekletmeyiniz efendim...

Radko o denli kibarca söylüyordu ki, zavallı Lâle, bu mutluluk, eşitlik, özgürlük vaat eden düşman kumandanının karşısında inat etmeyi uygun bulmadı. Zaten inat etse, kapıyı açmasa, tüm ülkeyi ele geçiren bir kumandan için pencereden girmek, hatta evi temelinden yıkmak güç bir iş miydi? O zaman kim bilir kendisinin ve ailesinin başına ne felâketler gelirdi... Oysa işte birkaç dakikaya dek, ağlatıla ağlatıla götürülen annesinin, büyük annesinin, kardeşlerinin bırakılacağı söyleniyordu. Sevgililerini yeniden, ikinci bir hakaretten kurtarmak, kurtaranlara kibarca davranmak görevi değil miydi?

Uzun düşünmedi. Soğuk ve hafif bir titreme tüm vücudunu üşüttü. Göğsünde bir sızı, ağzında bir acılık duydu. Ve kapıyı açtı.

Radko içeri girince sanki dondu. Taş gibi kaldı. Sol eli hâlâ kalçasında idi. Ve kırpmayan gözleri, karşısındaki harikada... La'li'nin arkasında siyah ve bol bir yeldirme ve başında kalın ve beyaz ipekten bir namaz bezi vardı. Yüzü beyaz bir düş bulutunun arkasından doğan hayali bir ay kadar parlıyordu. Ve uzun

boyu, mükemmel endamı, bol yeldirmenin altında, ulu bir şiirin vezin ve kafiyelerle örtülen derin anlamı gibi, belli belirsiz bir biçimde beliriyordu.

Radko'nun böyle şaşkın durmasından sıkıldı. Önüne baktı. Sık ve kıvırcık kirpikleri minimini ve kara halelerle gözlerini kapıyor, küçük ve pembe burnunun şeffaf ve pembe yanağına görünmez gölgesi düşüyor ve bir al gül tomurcuğundan daha hareli olan küçük ağzının rengi daha koyulaşıyordu.

– Buyurunuz, dedi.

Önden yürümeye başladı. Büyük pencerelerle aydınlanan sofanın sağındaki maun boyalı kapıyı açtı. Burası konuk ve selâmlık odasıydı.

Radko'nun girmesi için geriledi. Yol verdi.

Hep önüne bakıyordu. Ama Radko, hiçbir şey görmüyordu. Halılar, kanepeler, ağır perdeler, büyük levhalar, boy aynaları, mermer masalar, ipekli koltuklar, sırmalı püsküllü ağır divanlar, tirşe boyalı duvarlar, oymalı tavanlar, her şey, her şey... Kırmızı ve titrek bir ses içinde eriyor, bu yakan, bu heyecan veren kırmızı karanlığın arasında yalnız gözleri yerden ayrılmayan Lâle'yi görüyordu.

Her tarafı gezdiler. İkinci kattaki odalara da görmeden baktı. Geniş ve aydınlık bir merdivenden, her tarafı saran bu ateşli sisin içinde yüzer gibi, üçüncü kata çıktı. Önündeki güzelliğin, hayali andıran vücudu siyah ve ince yeldirmenin altında insanı çıldırtacak hareketlerle oynuyor, kalçalarının ve uyluklarının her basamakta aldığı şekil, yüreğinde dayanılmaz heyecanlar alevlendiriyordu.

Birden, kaynayan kırmızı bir buhar denizinin ta dibine batmış da çıkmak için son bir çabayla çırpınıyormuş gibi sarsıldı.

Ne oluyordu? Sarhoş muydu?

Yalnız ciddî ve yüksek bir öğrenim görerek, tekniğe yabancı kalmayan, birinci nedenle ikinci nedenlerin arasındaki sınırı hakkıyla sezen, basit ve ameli gerçeklere akıl erdiren o doğru idrak ile kendine geliyor, içinden, bir şimşek gibi parlayan "Edebiyat mı yapıyorum?" sorusunu kendi kendine soruyordu.

Sol kolunu kalçasından indirdi. Sağ elini başına götürdü. Alnını sildi. La'li'yi görür görmez, o sersemlik bulutundan sıyrıldı. Duvarlar, tavanlar, sofa, balkonun mavi ve yeşil camlı kapısı gerçek durumunu aldı. En üst katta idi. Açık pencerelerden akan güneş, tül perdelerden sızıyor, döşemenin muşambaları üzerinde oymalı gölgeler çiçeklendiriyordu.

– Kardeşlerimin odası...

Radko girmedi bile. İçinde üç küçük karyola, bir yuvarlak orta masası vardı. Ne denli temizdi... Beş odayı da gördü, La'li, altıncıyı açmamıştı.

Radko:

– Bu odaya da bakalım, dedi.

Burası La'li'nin yatak odasıydı. Yabancı bir adama göstermek azabı onu yeniden utandırdı. Sıkıldı, kıpkırmızı oldu. İstemeye istemeye kapıyı açtı.

Radko içeri girince hafif ve saf bir tuvalet, bir sabun, bir temizlik kokusu duydu. Bu hoş koku beyaz bir bahar aydınlığının ne olduğu farkına varılmadan duyulan ruhanî müziği gibi kulaklarını uğuldatmaya başladı. Açık eflâtun ipekten perdeler, baygın ve büyük kelebek kanatları hâlinde yere kadar uzanıyor, halının üzerinde tembel yığınlar meydana getiriyordu. Köşedeki cibinliğin minimini kubbesi yeşil kurdelelerle tavana asılan beyaz ve geniş yatak, bir peri mabedine, göklerden düşmüş bir melek yu-

vasına benziyordu. Demin sönen ve tüm evi ve eşyasını kendine göstermeyen kırmızı duman yavaş yavaş gene Radko'yu sarmaya başlıyordu. Ama bu ses şimdi, bu kez beyazdı.

İçinden:

"Uzatmayalım, edebiyat yapmayalım..." dedi.

Ve... birden Lâle'nin üzerine atıldı. Başındaki örtüyü çekerken gür, kara parlak saçlarını dağıttı. Beline sarıldı. Öpmeye çalışıyordu.

La'li çırpınıyor, kollarıyla onu iterek, dudaklarından yanaklarını kaçırarak:

– Bırak alçak, bırak, diye haykırıyordu.

Güzel olduğu kadar güçlü idi. On dokuz yaşının verdiği çeviklikle düşmana karşı dayanıyor, onunla boğazlaşabiliyordu. Ah, boş bulunmuş, kanmış, aldanmıştı. Aşağı kapıyı açmasaydı sağ olarak ele geçmeyecek, ölünceye dek karşı gelerek, vücudunu bu namussuz zalimin pis dudaklarına kirlettirmeyecekti. Bu korkunç boğuşma yarım saatten çok sürdü. Radko'nun şapkası yere düşmüş, yakası yırtılmış, apoleti sökülmüş, kılıcının kayışı kopmuştu. Zavallı La'li kesilmiş, bitmiş, acımayan, affetmeyen hasmının altına düşmüştü.

– Beni öldür, beni öldür, diye inledi, yalvardı, yakardı. Kanlanan güzel ve büyük gözlerinden sıcak yaşlar akıyordu. Heyecandan ve yorgunluğundan nefesi tıkanıyordu.

Radko, kızaran yanaklarından ısırarak, öperek, terleyen şeffaf boynunu emerek:

– Seni öldürüp ne yapacağım güzel Lâle, dedi. Senin ölün değil, bana dirin gerek...

Öpüyor, ısırıyor, emiyor, bir taraftan da giysilerini yırtıyor, koparıyor, artık yorulup kımıldayamayan tutsağını çırçıplak bı-

rakmaya çalışıyordu. Gömleğini, eteklerini, külotunu, hatta çoraplarını bile çıkardı.

Çıplak kalan zavallı kızı kucakladı. Yerden kaldırdı ve yatağa götürüp uzattı. La'li sanki bayılmıştı. Yumulmuş göz kapaklarının, uzun ve kıvırcık kirpiklerinin arasından yalnız beyaz bir çizgi görünüyordu. Kar gibi parlak ve lekesiz omuzlarına dağılan saçları dökülüyor, fırlak ve katı memeleri hızlı hızlı kalkıp iniyordu.

Radko durdu. Baktı, baktı.

Gözlerine inanamıyor:

"Ne ilik, ne ilik!" diyordu.

Bu, sanki devrilerek canlanmış, ama hâlâ gözlerini açmamış bir Tanrı heykeli, bir mabut kızıydı.

Yuvarlak omuzlarından tatlı bir kalınlıkla ayrılan kolları gittikçe inceliyor, küçük, yumuşak elleri hayalî bir yatak gibi açılıyordu. Karnı o denli saf, o denli masum, o denli beyaz ve küçüktü ki, Radko'nun tapacağı geliyor, dokunmaya korkuyordu. Ve elmastan yoğrularak dondurulmuş kadar parlak ve şeffaf duran kalçaları.

Radko, acele ile soyunmaya başladı. Çizmelerini çıkardı. Ceketini, pantolonunu, fanilâlarını, külotunu yırtar gibi attı. Çok kıllı vücudundaki terin keskin ve kirli ayaklarının pis kokusu odanın temiz havasına dağılıyor, kendisini de iğrendiriyordu.

Hâlâ tıkanmış, boğulmuş gibi hızlı hızlı, kesik kesik nefes alan La'li'ye bir kez daha baktı. Ve yatağa, yanına uzandı. Memelerine sarıldı, ısırmaya başladı.

La'li bu zalim elleri, dudakları vücuduna dokundukça ateşler içinde yanıyormuş gibi bağırıyor, kıvranıyor, bacaklarını tüm gücü ile kilitleyerek iki büklüm oluyordu. Ne yapacaktı? Şimdi

ne yapacaktı? İşte her yerine, kutsallık tanımayan düşmanın iğrenç tükürükleri sürülmüştü. Namusu zorla parçalanıyordu. Bağırmalarına hiçbir cevap gelmiyor, imdadına hiç kimse yetişmiyordu. Demek o, vahşî bir hayvanın en kirli ve iğrenç eğlencelerine alet olacaktı. Hayır, hayır, hayır!

Ama nasıl kurtulacaktı? Gücü tükenmiş, kımıldayacak durumu kalmamıştı. Kollarını zorla oynatıyordu. Sanki boğazına demirden halkalar geçirilmiş, arkasına görünmez ve kurşundan bir işkence gömleği giydirilmişti.

Hıçkırarak kekeledi:

– Dur, dur, bırak, fena oluyorum... Dinleneyim. Dinleneyim de öyle...

Radko, pençesindeki nefis ve inatçı avın, gözyaşlarıyla teslim oluşundan sevindi. Genişlendi. Demek kurtuluş olmadığını o da anlamıştı. İşte artık razı oluyordu. Zaten zorla alınacak bir muhabbette ne tat vardır?

– Pekâlâ, pekâlâ, dinlen de sonra...

Ve yatağın kenarına çekildi. Gayet uslu durdu. Uyuz gibi koltuklarının altı, kolları, bacakları kaşınıyor, sert tırnaklarının kalın derisinden çıkardığı hışırtı, odanın korkunç sessizliği içinde vahşî, yırtık yankılarla büyüyordu.

On beş, yirmi dakikada La'li'nin çırpıntısı dindi. Göğsünün hareketi yavaşladı. Kollarıyla incilenen terleri boynuna düşen kızarmış yüzünü kapamıştı. Şimdi titriyordu. Her tarafı bir sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyordu. Radko, bu titremeyi onun da sevişmek için iştahlandığına verdi.

Elini bacaklarının arasına uzatarak:

– Haydi, işte dinlendin, diye memelerinden öpmek istedi.

La'li, kollarını yüzünden çekmeyerek cevapladı:

– Azıcık dur... Üşüyorum... Şu pencereyi kapatayım da öyle...

Ve doğru, Radko'ya dokunmadan, üzerinden atladı. Radko, bu nefis çabukluğu pek şuh buldu. Onu kollarından tuttu. Sırtından ısırdı, ısırdı.

Bırakınca, La'li, sarhoş gibi sallanarak açık pencerenin önüne gitti. Ve bir anda, gözle görülmeyecek derecede, anî bir hareketle ortadan kayboldu.

Sanki uçtu...

Aptallaşan Radko, yataktan fırladı. Pencereye koştu. Sarkarak baktı.

Aşağısı yeşil gölgeler, sık dallar, uzak çiçeklerle girdaplaşan sonsuz bir uçurum gibi derinleşiyor, koyu ve sık çimenlerin üstünde La'li yüzükoyun yatıyordu.

Dimağında yakıcı, parçalayıcı bir yıldırım çaktı.

"Ya öldüyse..."

Evet, ya öldüyse? Bu denli yaklaştığı, koynuna aldığı, kokladığı, öptüğü, ısırdığı, gerçek olmuş bir mutluluk hayali, yalancı ve eksik ihtiyaç rüyası gibi sönüverecek miydi?

Kudurmuş bir heyecanla döndü. Sofaya döndü. Merdivenleri dörder, beşer atladı. Sapanından kurtulmuş bir çakıl taşı çabukluğuyla ikinci ve birinci katlardan geçti.

Bahçeye çıktı.

La'li'nin üzerine atıldı. Hemen arkası üstü çevirdi. Nabızlarını tuttu. Atmıyordu... Eliyle kalbini yokladı. Eğildi... Kulağını koydu... Dinledi... Hiç çarpmıyordu. Ölmüştü...

Ah bu güzel La'li kucağından kaçarak ruhunu ölüme vermiş, ama... Ama işte hâlâ solmamıştı. Taze yaşamının, emsalsiz güzelliğinin ulvî ve mehtaptan rengi henüz duruyordu.

Ve:

"Soğumadan," diye mırıldandı, "soğumadan..."

Bu paha biçilmez ölü daha sıcaktı. Soğumadan... Yıpranmamış aşkının, dokunulmamış kızlığının kim bilir ne kadar başka olan o bulunmaz tadı bir parça olsun tadılamaz mıydı? Düşünmedi. Çabucak soğuyacağından korkuyordu.

Omuzları berelenmiş, görünmez kanlarla pıhtılanmış, saçları göğsüne ve memelerine dolaşmış narin cesedi kucağına aldı. Cennetin hurilerinden ve müminlerden uzak ve tenha bir köşesinde Allah'ına ibadet ederken uyumuş kalmış bir melikeciği kaçıran hain bir şeytan gibi, koşarak indiği merdivenleri gene yavaş yavaş çıktı.

Odaya girdi La'li'nin ölüsünü, bir dakika önce, sağ iken çırpındığı, çarşafları buruşmuş yatağa uzattı.

Artık gevşeyen nefis kollar karşı gelemiyor, artık gevşeyen deminki gibi sökülmez bir ısrar ile kilitlenemeyen bacaklar kendiliğinden açılıyordu.

Radko, bu ölüye istediği durumu verdi. Üstünde iğrenç arzunun en karanlık, en pis, en kirli ateşlerini tutuşturdu. ●nun son kalan hararetlerini içti. Emdi. Isırdı. Hatta yemek istedi. Kanı çıkmayan yanaklarını dişleriyle kopardı.

Kanmadı, doymadı, bıkmadı.

Ama yoruldu. Biraz durdu. Ürpertici bir soğukluk etlerine, damarlarına, kemiklerini yayılmaya başlıyordu.

Ürktü. Geri çekildi. Birbirine karışan uzun ve kıvırcık kirpiklerine baktı. Morarmış ağzı ve söylenilmez şikâyetleri susarak haykıran kara ve mini bir çukur hâlinde gözleri açıktı. Isıra ısıra parçaladığı memeleri yassılaşmış, karnı içeri çökmüştü. Mermerleşen bacakları, geriye bükük seriliyordu. Ve öldükten sonra, bu mahvolan kutsal matemi gibi, lekesiz ve nuranî kasık-

larından, solgun ve renksiz kan damlaları sızıyordu.

Baktı, baktı... Baktıkça ürkmesi artacak yerde, geçti. Ve... yeniden iştahlandı. Bir tarafı harap bu ölüyü, başka türlü de hırpalamak kirletmek için, bu kez yüzükoyun çevirmek istedi. Dizlerinin üstünde kalkarken...

Acı bir çıngırak sesi...

Radko, öyle kaldı. Ve kulağını kabarttı.

Bu acı çıngırak sesi, bir kez daha derinden, galiba bodrum katından yankılandı. İşte Dimço Kaptan kendisini çağırıyordu. Demek önemli bir iş vardı.

Karyoladan indi. Cibinliğin çözülmüş ve kopmuş perdelerine şakaklarının, alnının, ensesinin terlerini sildi.

Yerdeki giysilerini gerinerek ve esneyerek giyinirken, o sönmez vahşî hırsın alevlendirdiği dik ve dalgın gözlerini hâlâ yataktan ayıramıyordu.

Ve La'li'nin şimdi soğuyan, donan, katılaşan cesedi çok ağır ve cehennemi bir taşın altında ezilmiş büyük, beyaz ve manevî bir lâle sessizliğiyle yatıyor, kanlanmış yastığın üzerinden aşağıya sarkan kolu sanki tutunmak için ademin sonsuz boşluklarını arıyordu.

İLK CİNAYET

Ben sürekli acı içinde yaşayan bir adamım! Bu azap, âdeta kendimi bildiğim anda başladı. Belki daha dört yaşında yoktum. Ondan sonra yaptığım değil, hatta düşündüğüm kötülüklerin bile vicdanımda tutuşturduğu sonsuz cehennem azapları içinde hâlâ kıvranıyorum. Beni üzen şeylerin hiçbirini unutmadım. Hatıram sanki yalnız elem için yapılmış.

***

Evet, acaba dört yaşında var mıydım? Ondan önce hiçbir şey bilmiyorum. Bilinç, başımıza nasıl yakmayan bir yıldırım gibi düşer.

Tolstoy, daha bir aylık çocukken kendisinin banyoya sokulduğunu anımsıyor. İlk duygusu bir haz! Benimki müthiş bir acı ile başladı.

Ben, ilk kez kendimi Şirket vapurunda anımsıyorum. Hâlâ gözümün önünde. Sanki dünyaya o anda doğmuşum, annemin kucağındayım.

Gürültülü bir kadın kalabalığı... Annem yanındaki çok sarı saçlı, genç bir hanımla gülüşerek konuşuyorlar, cıgara içiyorlar.

Annem cigarasını ince, gümüş bir maşaya takmış. Ben bunu istiyorum.

– Al, ama ağzına sürme, diyor.

Bana bu ince maşayı veriyor, cigarasını denize atıyor.

Galiba yaz. Çok aydınlık, çok güneşli bir hava... Annem konuşurken mavi tüylü bir yelpazeyi yavaş yavaş sallıyor. Ben kucağından kayıyorum. Beni kollarımdan tutarak yanına oturtuyor. Gümüş maşacığın halkasına parmağımı takıyor. Annem görmeden ucunu ağzıma sokuyor, dişlerimle ısırıyorum.

Konuştuğu sarı saçlı hanımın çarşafı mavi...

Ben, beyazlar giymişim. Başım açık. Saçlarım çok. Hem galiba dağılmış. Annem bunları düzeltirken, başımı yukarı kaldırıyorum.

Güneşten kum kum parlayan tentenin yanında el kadar bir gölge kımıldıyor.

– Bak, bak, diyorum.

Annem de başını kaldırıyor.

– Kuş konmuş, diyor.

Bu kuşu isteyince:

– Tutulmaz, diyor.

Ben, gene istiyorum. Annem şemsiyesiyle bu gölgenin altına vuruyor. Ama gölgede hareket yok.

Gene yanındaki hanıma dönüyor:

– A, kaçmadı.

– Neye acaba?

– Yavru olacak mutlaka.

– ...

– Anne, ben kuşu isterim, diye tutturuyorum.

O zaman annem, yelpazesini bırakıp ayağa kalkıyor. Beni

koltuklarımın altından tutuyor ve küçük bir top gibi dışarıya kaldırırken diyor ki:

– Birdenbire tut ha!

Başım tentenin hizasını aşınca gözlerim kamaşıyor.

Ellerimi uzatıyorum... Tutuveriyorum... Bu, beyaz bir kuş...

Annem alıyor elimden, öpüyor. Sarı saçlı hanım da öpüyor. Ben de öpüyorum.

– A, zavallı daha yavru.

– Martı yavrusu.

– Uçamıyor olmalı.

– Denize düşerse boğulur.

– ...

Öteki kadınlar da lâfa karışıyor, "Yaşamaz." diyorlar.

Annem beyaz kuşu, "A zavallı, a zavallı," diye uzun uzadıya okşadıktan sonra benim kucağıma veriyor.

– Eve götürelim, belki yaşar, diyor. Ama sakın sıkma yavrum.

– Sıkmam.

Böyle tut işte. Gümüş maşacığına bir ince cıgara takıyor. Yanındaki hanım gene dalıyor lâfa.

Kuşcağızın tüyleri o denli beyaz ki... Dokunuyorum... Kanatlarının kemikleri belli oluyor. Ayakları kırmızı. Kaçmak için çırpınıyor, şaşırmış. Gözleri yusyuvarlak. Kırmızı gagasının yanında, sanki sarı bir şey yemiş de bulaşığı kalmış gibi sarı bir iz var. Boynunu uzatarak çevresine bakmaya çalışıyor.

Ben, o zaman gözlerimi anneme kaldırıyorum. Yanındaki hanımla gülerek konuşuyorlar. Benimle meşgul değil.

Sonra beyaz kuşun uzanan ince boynunu yavaşça elimle tutuyorum. Bütün gücümle sıkmaya başlıyorum. Kanatlarını aç-

mak istiyor. Öteki elimle de onları tutuyorum. Mercan ayakları dizlerime batıyor.

Sıkıyorum, sıkıyorum, sıkıyorum. Dişlerimi kırılacak gibi sıkıyorum, gık diyemiyor. Sarı kenarlı gagacığı titreyerek açılıp kapanıyor. Pembe sivri dili dışarı çıkıyor. Yuvarlak gözleri ilk önce büyüyor. Sonra küçülüyor, sonra sönüyor...

Birdenbire kaskatı kesilmiş ellerimi açıyorum. Beyaz kuşcağızın ölüsü "pat" diye yere düşüyor.

...

Annem dönüyor, eğiliyor. Yerden bu henüz sıcak, masum cesedi alıyor.

– A... Aaa.. ölmüş, dedikten sonra bana dik dik bakıyor:

– Ne yaptın?

– ...

– Söyle bakayım!

– ...

– Cevap veremiyor, avazım çıktığı kadar ağlamaya başlıyorum.

Annemin elinden, beyaz kuşun ölüsünü, sarı saçlı hanım alıyor:

– Ah, ne günah!

– ...

– Zavallıcak.

– ...

Başka kadınlar da lâfa karışıyor.

Karşımızda oturan şişman, yaşlı bir kadın cinayetimi haber veriyor:

– Boğdu, gördüm vallahi ne hain çocuk...

– ...

Annem, sapsarı kesilmiş, sesi titriyor.

– Ah insafsız, diye bana yeniden acı acı bakıyor.

– Daha beter ağlıyorum. O denli ağlıyorum ki... Beni artık susturamıyorlar. Ne zaman, nerede, nasıl sustuğumu bugün anımsayamıyorum. Sanki sonsuza dek ağlıyorum...

***

Kendimi bilir bilmez işlediğim bu cinayetin üzerinden, işte otuz yıldan fazla bir zaman geçti.

Şimdi, Şirket vapurlarının güvertelerinde otururken, ne zaman bir martı görsem, birdenbire neşemi yitiririm. Bir çocuk feryadıyla ağlamak isterim. Yüreğimin içinde derin bir sızı büyük. Göğsümü acıtır.

"Ah insafsız!" diye beni azarlayan anneciğimin ezelî tembihini duyar gibi olurum...

ÇAKMAK

– Ulan İboş, sen be?...

– Vay Mıstık, sen ha?...

– Ben ya...

İki hemşehri hemen kucaklaştılar. Makedonya'dan çıktıkları günden beri görüşmemişlerdi.

Şimdi bu ücra Anadolu kasabacığının dışarısında, bu inleye inleye akan çakıllı dereciğin başında, böyle karşı karşıya gelmek... Onlar için umulmadık bir mutluluk oldu. Şaşkınlıkla karışan sevinçleri pek içtendi.

Bıraktıkları eski vatanlarında ikisi de sürücülük yapardı. Yılın her mevsimine göre, ayrı bir ticaretleri vardı. Sonbaharda Sırbistan'a geçerler, at, katır, eşek alırlar... Kış gelince cambazlığı bırakarak Bulgaristan'dan zahire taşırlardı. Hiç ortaklık etmemişlerdi, ama çok iyi tanışırlardı. Birbirlerinin hakkında sonsuz bir itimat beslerlerdi.

Mıstık, kirli sarı yüzünde çok temiz birer canlı mücevher gibi mavi mavi parlayan küçük gözlerini oynatarak sordu:

– Ne yapıyorsun bakalım?

– Hiç...

– Burada ne yapıyorsun?

– Hiç, geçiyorum. Ey, sen?

– Ben de...

– Nereye gidiyorsun?

– Daha belli değil. Sen nereye?

– Benim de belli değil...

– Ne zamandan beri buradasın?

– Bir ay var...

– Ben de aşağı yukarı bir aydır buralardayım...

***

İkisi de henüz gençtiler. Çolukları çocukları yoktu. Sermayeleri, sırtlarındaki iplerle bellerindeki kuşakları idi.

Anadolu'da şehir, kasaba, köy beğenmiyorlardı. Çiftçi olmadıkları için çarşıya önem vermiyorlardı. Aradıkları, kalabalık bir ticaret yeriydi. Yüzde üç yüz kâr bırakacak bir ticaret yeri...

İboş:

– Gözünü sevdiğimin Rumelisi, dedi. Nerede o günler?

Mıstık başını salladı:

– Nerede?... Eski çamlar bardak oldu. İşin yoksa, burada on kuruş gündelikle eşek gibi çalış...

– ...

***

Derenin yanı düz bir çimenlikti. İhtiyar söğüt ağacı, alaca gözlerini sudaki yansımasına karıştırıyordu. Çevresindeki sonsuz tarlalar, tenhalıklarıyla zümrüt, kumlu bir çölü andırıyordu.

– Çökelim şuraya be, can!...

– Çökelim be!...

Çimenlerin üstüne bağdaş kurdular.

Mıstık, hazin hazin akan dereye bakarak:

– Ah, nerede bizim Mesta, dedi.

Sonra, Anadolu sularının midesine dokunduğunu, sıtma yaptığını anlatmaya başladı.

Kara kaşlı, kara gözlü, tıknaz insan esvabı giymiş bir öküz kadar güçlü olan İboş, hep sıska arkadaşını onaylıyor, yanaklarından kan damlarken, Anadolu'ya geldi geleli, hastalıktan baş kaldıramadığını söylüyordu.

Sulardan sonra, sırasıyla havalardan, yollardan, şimendiferlerden, dağlardan, hanlardan, jandarmadan söz ettiler.

İboş, büyük kırmızı kuşağından meşin bir kese çekti. Dar poturunun, yamanmış bir yırtığa benzeyen cebinden nikel bir çakmak çıkardı. Kirden rengi belli olmayan bu keseyi Mıstık'a uzattı:

– Yap bakalım bir cıgara...

Mıstık, keseyi daha açmadan, zayıf, tıraşı uzamış pis suratını fena hâlde ekşiterek:

– Tütün değil, mübarek, tezek, dedi.

– Ah, bizim tütünler!

– Dilber saçı sanırdın...

– Tutam tutam sırmaydı...

***

Cıgaralarını sardılar. Anadolu tütünlerinin, Rejinin, kaçakçıların aleyhinde küfürler savurarak içmeye başladılar.

Her şeyden çok, Anadolu'nun ahlâkından, hilekârlığından, geçimsizliğinden şikâyet ediyorlardı.

Mıstık:

– Tövbe, tövbe, dedi. Hele yalan yere yemin etmeleri...

– Evet, bu en kötü tabiatları...

– Bir gün yer yarılacak, vallahi hepsi batacak...

– Batacak!...

Tutulacak işleri, hükûmetin korumasını, göçmenlik imtiyazlarını konuştular... Belki bir saatten çok...

Beğenmedikleri tütünden, birbiri arkasına onar cıgara içmişlerdi.

Kalkarken tütün kesesini kuşağına sokan İboş arandı, tarandı. Eğildi, üstünde oturdukları çimenleri elleriyle yokladı. Çok kirpikli gözlerini süzdü.

Mıstık'a baktı:

– ...

– Ne var?

– Ver diyorum!

– Ne istiyorsun?

– Bilmiyor musun?

– Yoook!..

– Çakmağı ver, diyorum.

– Hangi çakmağı?

– Ulan inkâr mı ediyorsun?

– Neyi be.

– ...

İboş, dişlerini sıktı. Açılan yumrukları titremeye başladı. Bu âdeta insanı eşek yerine koymaktı...

Sakin bir tatlılıkla sordu:

– Biraz, burada otururken, yanımıza kimseler geldi mi?

– Hayır.

– Ben, tütüm kesesiyle bir çakmak çıkardım mı?

– Çıkardın.

– Cıgaralarımızı o çakmakla yakmadık mı?

– Yaktık.

– Buradan kalkıp bir yere gittik mi?

– Hayır.

– Öyleyse çakmak nerede?

– Ben ne bileyim?

– Sen aldın!

– Hâşâ!...

İboş, üstünü, başını, yerleri, çimenlerin arasını dikkatle, tekrar tekrar aradı. Çakmağı Mıstık'ın çaldığından artık hiç kuşkusu kalmadı. Bunun hemşehriliğe yakışmayacağını söyledi. Yalvardı, yakardı.

Mıstık:

– Hâşâ!... Kabul etmem vallahi, diye birbiri arkasına yeminleri basıyor, arkadaşının ithamını ağır bir hakaret sayarak kabarıyor, kavga çıkarmaya kalkıyordu.

İboş'un eski ülkesinde tuhaf bir ünü vardı: Ona, "Bir pire için yorgan yakan." derlerdi. En ufacık hakkını bile kimsede bırakmazdı. Hatta bir kez, eşyasını taşıdığı bir savcı, bozukluğu olmadığı için, sürücü ücretinden iki kuruşcuğunu eksik vermişti. Bu iki kuruşu bırakmamak inadıyla İboş, dönemin genel müfettişliğine, içişleri bakanlığına, valiliğe tam beş yüz kuruşluk şikâyet telgrafı çekmişti.

Bu olay, bütün Rumeli'nce meşhurdu.

– Sen beni bilirsin Mıstık, dedi. Ben kimsede bir şeyimi bırakmam. Ver şu çakmağı.

– Almadım vallahi!

– Ey, sen almadın, ben de almadım, ecinniler mi gelip aldı?

– Bilmem...

– Ben senden bu çakmağı çıkarırım...

– Almadım ki, ne çıkaracaksın...

İboş, mahkemeye başvurarak dava edeceğini söyledi. Hiddetle kasabaya doğru giden yola atıldı.

Oysa Mıstık, çakmağı çalmıştı.

İçinden:

"Görmeden aldım. Şahit yok, sepet yok. Bir yemin değil mi? Ederim." dedi.

Dışarıdan (bir dakika önce o denli tatlı tatlı konuştuğu arkadaşına) acı acı baktı.

– Haydi, birlikte gidelim. Ben de sana namus davası açacağım...

– Haydi, gel!..

Çevresi derin hendeklerle çevrilmiş tozlu yoldan yan yana yürümeye başladılar. Ama iki şaşı göz gibi, biri sağa, diğeri sola bakıyordu.

***

...Yarım saat sonra.

Hükûmet konağındaki küçük mahkeme salonunda idiler. Alt kattan azgın zaptiye beygirlerinin kişnediği, tepindiği işitiliyor, açık pencerelerden birbirlerini öldürmek için kovalıyor sanılan kırlangıçlar giriyor, kara tahtalı eski tavanın çatlaklarında çamurdan delikleri andıran yuvalarına konuyorlardı.

Ak sakallı yargıç, enfiyesini çekerek, bu iki yabancının davasını dikkatle dinledi.

İboş'a sordu:

– Bu adamın çakmağını aldığına tanığın var mı?

– Yok...

– Sen de, çalmadım, diyorsun...

– Evet. Hem de namus davası açıyorum. Bana, "Hırsız" demek istiyor. Ben bunu kabul etmem.

– O başka sorun... Şimdi sen çalmadığına yemin edeceksin. Eder misin?

– Ederim.

– Öyleyse, ilk önce senin istediğin dava görülmüş olur. Yani hırsız olmadığın ortaya çıkar. Namusun temizlenir.

– Pekâlâ...

Oldukça soluk, lekeli bir yeşil çuha örtülmüş olan kürsüye yaklaşan Mıstık, gene yeşil bir bohçaya sarılı kitaba elini, tüm gücüyle bastı, çakmağı almadığına yeminler savurdu. O anda, onun kazandığı davayı İboş yitirdi.

Tam dışarı çıkarken sevinen Mıstık'a, yargıç:

– Oğlum, sen on kuruş vereceksin, dedi.

Mıstık, ağzıyla, gözlerini açtı:

– Niçin? Ben davayı kazanmadım mı?

– Kazandın.

– Öyleyse ne parası istiyorsun?

– İlk önce, senin davan görüldü... Mahkeme parası...

– !...

Mıstık, vurulmuş gibi durdu. Önüne baktı. Ağzını, yüzünü buruşturarak düşündü.

Sonra, İboş'a döndü. Yavaş yavaş elini koynuna soktu.

– !...

– ?...

– Altmış paralık şey için on kuruş veremem. Al malını, uğursuz, diye biraz önce, kesinlikle çalmadığı belirlenen çakmağı arkadaşının suratına fırlattı.

ÖZGÜRLÜK GECESİ

On iki saatlik kısa bir zaman içinde, birçok yılların içine almayacağı en büyük sevinci, en büyük neşeyi, en büyük zevki ve heyecanı duymak, en büyük, en yetişilmez umutlara düşmek... İnsanı öyle sarsar ki! Bizden sonraki kuşak, belki tüm yaşamlarında böylesi doğa üstü bir coşkunun, kendinden geçmenin darbesini duyamayacak...

O ilk gün, o ilk özgürlüğün ilân edildiği gün neydi. Yarabbi! Sanki bir saniye içinde, tüm dünya birdenbire değişti. Tenha sokaklar alacalı ve yoğun bir kalabalıkla doldu. Alanlar kapandı. Birbirleriyle hiç konuşmayan dilsizlerin ağızları açıldı. Her köşe başında bir düzine hatip...

Arabalarda, at üzerinde hem koşan, hem söyleyen yakası rozetli, elleri kamçılı deli gibi adamlar!

Sonra bayraklar, bayraklar, bayraklar...

Susmayan bandolar, sonu gelmeyen gösteri alayları!... Sarılmalar, kucaklaşmalar, öpüşmeler, alkış tufanları!...

Ve tüm bunların üstünde, hiç dinmeyen bir nara:

"Yaşasın özgürlük!"

Gene sonra kadınlardan, çocuklardan, yaşlılardan, gençlerden, askerlerden karma karışık taşan dalgalardan bir akın... Nereye? *Bilen yok...*

Ben de canlı selin içinde bir zerre...

Ne denli yürüdüğümü, nerelerden geçtiğimi şimdi anımsayamıyorum. Ama ruhum halkın galeyanıyla birlikteydi. Herkes gibi kendimi yitirmiştim.

Güneş battı, ortalık kararda. Acıktığımın, susadığımın farkında değilim.

Sonunda gece yarısı geçti. Kalabalık biraz seyrekleşti. Gürültüler biraz diner gibi oldu. Ayaklarım, haberim olmadan, beni evime doğru götürdü.

O zaman Pangaltı'da oturuyordum.

İçeri girdim. Odama çıktım. Kanepeye uzanıp kalacak hâlim de yoktu. Pek yorgundum. Sinirlerim çok gergindi. Bilinmeyen bir güç içimden taşıyordu. Sakin duruyordum. Ama düşüncelerim durmuyor, dimağımda fırtınalar kopuyordu.

Kalktım, açık pencerenin yanına gittim. Gecenin serince karanlığını kokladım. Boğuluyordum. İçimdeki, ne olduğunu bilemediğim, bilinmez güç patlayacak gibiydi. Oturamayacak, yatamayacak, uyuyamayacaktım.

Bunu anladım. Ve:

– Bari gene dışarı çıksam, dedim...

Uykuda gezinen bir insan gibi, görmeden merdivenleri indim. Kapıyı açtım. Sokak tenha idi. Köpekler uyuyordu. Durdum. Başımı yukarı kaldırdım. Mahmur ve mavi, titreşen yıldızlar sanki ademin üstüne kurulmuş, muazzam canlı bir kubbe idi.

Düşüncelerim, haberim olmadan, işliyordu. Dünkü dönemin, kişilik çevresinde çektiği o demir ve ateş kale içinde yıllarca birikmiş emellerim artık serbestti! Hangi emelimi gerçeğe çevirecektim? Bu emeller bir değil, bin değil, belki de yüz bindi...

Bir fırtına bulutu gibi, aklımdan programlar geçiyordu. Kendimde bu emellerin tümünü birden yaşama geçirecek bir gücün varlığını duyuyordum.

Hızlı hızlı yürümeye başladım. Göğsüm kabarıyor, yüreğim çarpıyordu. Dikkat ettim, elimde bir baston. Evden çıkarken almışım. Bu bastonu, bir ordu karşısına tek başına geçmiş bir masal kahramanı gibi savuruyordum.

Kulaklarım uğulduyor, gündüzki nutuk, alkış, mızıka gürültülerinin yankılarını hâlâ işitiyordum.

Ansızın, mantık dışı ve bilinçsizce, avazım çıktığı kadar:

– Yaşasın özgürlük! Yaşasın özgürlük, diye haykırdım.

Kendimi tutamadım. Döndüm. Elimde savrulan bastonu, tüm gücümle sol tarafıma gelen havagazı fenerine indirdim. İki parça olan bastonun ucu fırladı. İleri düştü. Taşkınlığımdan utandım.

– Acaba kimse gördü mü, diye şöyle bir çevreme göz gezdirdim.

Arkamdan beyaz sakallı, uzun boylu bir ihtiyar... Parlak, çok parlak, fevkâlâde parlak gözlerini bana dikmiş, gülümsüyordu.

Sıkıldım. Kaçmak, uzaklaşmak istedim.

İhtiyar:

– Dur, delikanlı, dedi.

Sesinde öyle bir garip bir hâl vardı ki... Uymamak olanaksızdı. Durdum. Bastonumun elimde kalan parçası yere düştü.

Bu kimdi? Uzun, bol ve kara pardösüsüyle, geceleyin ışık altında daha parlak görünen ak saçları, ak sakalıyla gerçekten çok uzak bir hayali, bir maddeyi andırıyordu.

– Ne var, diye tutuşan gözünün ta içine baktım...

Sakin, soğuk bir gülümsemeyle sordu:

– Sarhoş musun?

– Hayır.

– Deli misin?

– Hayır.

– Öyle ise, niçin fenere vurdun?

– ...

– Bastonunu niçin kırdın?

Kekeledim:

– Hiç...

– Hiç mi? Ne demek? Sarhoş değilsin, aklın başında! İnsan düşünendir... İnsan yaptığını bilendir...

– Ey... diye omzumu silkerek geçmek istedim.

Tanımadığım bir bunağı dinleyecek zamanım yoktu. Ansızın, daha çok uzuyor sandığım boyuyla bana doğru yaklaştı.

Sol omzuma dokundu:

– Hayır, kaçma, dedi.

Şaşaladım.

Yeniden yüzüne baktım:

– İşim var benim, canım...

– Bu vakit, gece yarısından üç saat sonra... Niçin işin olacak?

Cevap vermedim. Bu tanımadığım ihtiyar, benden ne istiyordu? Yüreğimde bir ağırlık duydum. Ama kızamıyordum.

Gene kekeledim:

– Bırakınız beni, gideyim...

– Hayır, benimle gel. Mutlaka gel... Yarım saat benimle gez. Görüyorum ki sen, zavallı genç, büyük bir galeyan içindesin. Yükselemezsen, uçurumlara yuvarlanırsın. Asıl yaşamın mutluluğunu, asıl gerçek tatları duyamazsın... Gel. Benimle gel.

Yürümeye başladı. Ben de gayri ihtiyarî yanında gidiyor, başka bir evrenin insanıymış duygusunu uyandıran vakur profiline, açık alnına, kıvrım burnuna, konuştukça kımıldayan ak ve uzun sakalına bakıyordum.

– Ne iş yapıyorsun?

– Yazarlık.

– Yazarlık mı?

– Evet...

– Öyle ise, sen bir hançersin! Kendi kendini kullanan, sapı namlusunun elinde olan bir hançer... İnsanlara, istersen en büyük hizmeti götür, onlara fazileti, sevmeyi, gerçeği öğretirsin... İstersen, onların faziletini öldürür, sessizliklerini bozar, hepsini boğaz boğaza getirir, yaşamlarının mutluluklarını, zevklerinin tatlarını kaybettirirsin! Ruhun anahtarı senin elindedir. Kolaylıkla onu açar, içine istersen yaşam verici bir iksir koyarsın!

Yavaş yavaş yürüyorduk. Cadde tenha idi. Ağaçların altında asker devrileri dolaşıyor ve arabalar geçiyordu. Ilık bir rüzgar esiyor, hava gazı fenerlerinin, cam bir kafese konmuş alevden kelebekleri andıran asî ışınları çırpınıyor, sanki kurtulup uçmak istiyorlardı. Ve tüm gölgeler sarsılıyordu.

Taksim Bahçesi'ne girdik. Aralık kapıda ve içeride kimseler yoktu. Ağaçların arasından, uzaktaki büfenin aydınlık pencereleri görünüyordu.

Sol taraftaki tarhlardan geçtik. Büyük ağaçların geceden daha karanlık yaprakları, esen rüzgârları içiyor, kımıldayan dallarda derin ve içten sesler fısıldaşıyordu.

İhtiyar, benim pek iyi anlamadığım bir şeyler söylüyordu.

İşittiğim garip sesin anlamını duyamıyordum.

– Oturalım, dedi.

Ta sonda, bir kanepenin başında idik. Oturduk...

Ben, bu ihtiyara niçin takıldığımı düşünüyordum. Üsküdar'da, Çamlıca'da, Kuzguncuk'ta tek tük ışıklar vardı. Deniz sakindi. Kutup Yıldızı, yeni doğmuş küçük bir Ay yavrusu gibi, mor nurlarını saçıyor, çevresindeki diğer yıldızları yavaş yavaş söndürerek parlıyordu.

Açlıktan, yorgunluktan, uykusuzluktan kafam granitleşmişti. Dikkat ediyorum. Bu kulağım uğulduyor, öteki kulağım çınlıyordu.

İhtiyar sordu:

– Ey genç yazar, söyle bakalım, işte özgürlük! Sen neler yapacaksın?

Neler yapacaktım? Bir anda anımsadım. Bir değil, bin değil, yüz bin emel...

– Özgürlük için çalışacağım, dedim.

– Nasıl? Özgürlüğün nesine çalışacaksın?

– ...

Sustum. Nesine çalışacağımı gerçekten bilmiyordum.

– Başka fikrin yok mu?

– Yok...

Başını salladı:

– Heyhat... Ben seni gördüm delikanlı, inkâr etme. Senin ruhun hırs dolu... Sen amacını anlamamış bir toplumun evlâdısın! Çok gençsin! Gerçek yaşamın anlamını bilmiyorsun! Her gafil gibi kendini düşünüyor, değersiz çıkarından başka bir şeyi aklına getirmiyorsun.

– Bu kararınızı kabul etmem, dedim.

– Zengin olmak istiyorsun!

– ...

– Şan ve şeref istiyorsun!

– ...

– Zevk ve eğlence istiyorsun!

– ...

– Güzel kadınlar, altın möbleli saraylar, ayaklarında secdeye kapanmış dalkavuklar istiyorsun!

– ...

Susuyordum. Âdeta elinde silâhıyla yakalanmış bir suçlu gi-

bi şaşaladım. Cesaretim kırıldı. İhtiyarın gözleri, karanlıkları yırtan bir röntgen ışını gibi, sanki dimağımın içini, ruhumun derinliğini görüyordu.

Evet, ben bunları istiyordum. Ve doğrudan doğruya bunlara, bu cennete gitmek için özgürlük kapısının karşımda böyle ansızın açılması beni sevindiriyor, beni çıldırtıyordu...

Ve yarından itibaren kılıcım (yani kalemim) elimde, ortaya atılacaktım.

On iki saattir yavaş yavaş doğan ve her saniye binlerce kez büyüyen hırsımdan kabıma sığamıyordum. Ama bu durumumun yüzüme vurulmasına razı olmadım.

– Hayır, dedim. Bende böyle fikirler yok.

– Sende mi? İnkâr etme! Ben seni gördüm, delikanlı! Sen bu gece uyumadın. Yatağına uzandın. Gözlerine uyku girmedi. Bir saat sonra sabah olacakken, sen gene dayanamadın. Odan seni sıktı, kendini dışarı attın. İçinde hırstan bir volkan tutuşuyordu. Sarhoş olmadığın hâlde, deli olmadığın hâlde, tıpkı bir sarhoş gibi, tıpkı bir deli gibi kendi kendine:

"Yaşam özgürlük!" diye bağırdın. Bununla hızını alamadın. Kaldırdın bastonunu, sokak fenerine indirdin...

***

İhtiyar sakin ve gücüne dayanılmaz bir sesle tüm düşündüklerimi söylüyor, kimseye itiraf edemeyeceğim emellerimi, isteklerimi, hırslarımı, sanki içimde imiş gibi birer birer bana yineliyordu.

Susuyor ve dinliyordum.

Suçunu bilmeyen, ama bu suçu işlerken yakalanmış bilinçsiz bir suçlu korkusu duyuyordum. Onun söylediklerini inkâr edecek hâlim kalmamıştı.

Kaçarken dönüp arkasına taş atan bir çocuk havasında lâfı değiştirmek istedim:

– Siz kimsiniz?

– Seksen yaşında bir ihtiyar...

– Adınız ne?

– Adımı ne yapacaksın? Ben bir hiçim... Manevî bir dalgınlığın derinliklerine düşmüş bir hiç... Burada yürürken seni gördüm. Asıl gerçek, yaşamı anlamayan bir gafilin boş galeyanına acıdım. İşte onun için seni tuttum, buraya getirdim. Evet, zavallı genç, sen bir gafilsin.

– Ne biliyorsun?

– Gafil olmasaydın, bu derece sevinir, kendini yitirir miydin?

– ...

– Ama bu, ilân edilen özgürlük?..

– Özgürlük! Özgürlük! Bu, seni, mutluluğa götürecek bir yol mu? Ulusun mutlu olmadan, sen mutlu olabileceğini umut edebiliyor musun? Oysa tarih, ülkemizin üzerine binlerce sorun yığmış. Yaşadığın yer, bir "Sorun" okyanusu! On beş gün sonra kuşkusuz bu gürültüler, bu gösteriler bitecek. Güçlenmemizi çekemeyen düşmanlar gizli saldırılarına başlayacaklar. Üç, dört yıl sürmeyecek, en azından üç devlet üzerimize atılacak...

– Ortaçağ'da mıyız? Artık böyle şeyler olabilir mi?

– Göreceksin... Daha sonra, ihtimal bizim yüzümüzden dünya savaşı baş gösterecek. Bütün dünya birbirine karışacak. En büyük devletler ordularıyla, donanmalarıyla bizi ezmeye, tarihten silmeye koşacaklar. Eğer biz uyanık bulunmazsak... Bizi uyandıracak yazarlarımız, ozanlarımız, ediplerimizdir...

Karanlığın içinde bana doğru döndü. Oldukça heyecanlı, oldukça titrek bir sesle, ruhumda derin yankılar bırakan, tüm vücudumu saran bir şiddetle ekledi:

– Ey genç yazar! Gel, sen bir kahraman ol! Kendini düşünme, boş gururunu, çıkarcılığı bırak. Ulusunu uyandır. Senin ulusun, daha kendi adını bilmiyor, kendi dilini bilmiyor. Zaman yürümüş, o uyumuş, geride kalmış... Dost sandığı, bağrına bastığı gizli düşmanları tüm servetini, tüm mutluluğunu yağma etmiş... Senin ulusun, kendi vatanında bir köle, bir tutsak, bir bekçi, bir yol... Ona bilim, servet, mutluluk, duygu, ülkü ver... Ben seni gördüm, sokak fenerine nasıl vurduğunu gördüm. Bu şiddetini, bu galeyanını ölmez bir varlık olan ulusuna ver... Oysa, heyhat, sen böyle düşünmüyorsun bile...

– Düşünüyorum.

– Hayır, düşünmüyorsun. Sen şan ve şöhret budalasısın! Ama biliyorsun ki, şan ve şöhret gölge gibidir. Kim onun üzerine giderse, o kaçar! Kim ondan kaçarsa, o arkasından gelir...

Sanki, belirsiz bir düş içinde, hararetini duymadığım bir kutsallığın törenini izliyordum. İhtiyar bana tok gözlülüğün, alçak gönüllüğün, karşılıksızlığın felsefesini anlatıyordu.

Dinlerken, gerçekten gergin olan sinirlerim rahatlıyordu. Gururum yıkılıyor, hırsım sönüyor, beynimde bir şimşek parlıyordu.

Evet, onun dediği gibi, ben ne idim? Bir kişi... Ne kadar yaşayabilirdim? Altmış, yetmiş, doksan, haydi yüz yıl... Ama insanlığın bir bölümü olan ulusa ölümsüz bir yaşam vardı. Bu yaşamın ruhunu, ülküsünü, kutsal eğilimini yaşamak insanlıktı.

Bedensel hazlar zevk, neşe, şehvet biraz devam edince hemen elem hâline geçen, birtakım ölümlü yorgunluklardan başka bir şey miydi?

Bu ihtiyarı dinledikçe büyük bir zevk duyuyordum. Rüzgâr daha serin, daha hızlı esiyor ve uyanık dallar yapraklarının dilleriyle, gizli sırları açıklar gibi fısıltılarını yükseltiyorlardı.

Zavallı ihtiyar, genç olsaydı, neler yapacağını söylüyordu. Hayvanlığın, ülküsüzlüğün, ihtiras cehenneminin azaplarını sayıyor, döküyor ve benim artık yorgunluktan gözlerim kapanıyordu.

Karşı kıyının üstünde, gecenin etekleri lâcivertleşiyordu. Onun, ilahî bir ninni gibi tatlı sesini, bu sesin sinirleri okşayan uyumundan doğan tadı bırakıp kalkamıyordum...

***

Sonunda, gözlerim kapanmış, uyumuşum...

Uyanınca tüm yıldızların söndüğünü gördüm. Şeffaf ve erguvan bir tan dumanı karşı tepeleri pembeleştirmişti.

Sağıma baktım. İhtiyar yoktu. Güneşin ilk ışınlarıyla birlikte kaybolan hayalet gibi, sanki silinmiş, uçmuş, gitmişti.

Kalktım. Üşüyordum...

Tenha bahçeden çıktım. Dalgın ve serseri adımlarla evime geldim...

Yatağıma uzandım. Ama uyuyamadım...

Ruhumda, o ana dek duymadığım, başka bir galeyanın nurdan fırtınası gürlemeye başlamıştı.

RÜŞVET

Çarşı alanının büyük çınar ağaçları, yere düşen gölgelerini alacalandırarak fısıldıyorlardı. Güçlü bir rüzgâr esiyordu.

Avukat Hacı Namık Efendi, "Kâğıtlarım uçmasın," diye, zümrüt bir kameriyeye benzeyen küçük dükkânının camlarını indirdi. Sonra gitti, açık kapıyı iterken, heybesi omzunda, semerli atının yuları elinde, sarıklı kısa boylu, yuvarlak bir köylünün yaklaştığını gördü.

– Merhaba Ali Hoca, dedi. Böyle zamansız ne arıyorsun burada, daha pazara iki gün var...

Köylü, kara sivri iki noktaya benzeyen minimini gözlerini, daha çok küçülterek:

– Aleykümselâm efendi! Belâya düştüm... Bir dava için geliyorum, diye başını salladı.

– Ey gel, biraz konuşalım bakalım.

– Konuşalım.

– Derdini anlat bana bakayım.

– Senden başka zaten kime anlatacağım?

Atının yularını, sedirin destek direğine bağladı.

Küçük dükkâna girdi. Yazıhanenin sağındaki hasırlı, alçak ceviz sedire oturdu. Heybesini yanına koydu.

Namık Efendinin uzattığı tabakadan cıgara sararken davasını anlattı.

Hasımı, köyün muhtarı Huysuzoğlu'ydu. Ona ait bir arsanın üzerine, Ali Hoca zamanında bir bina yaptırmıştı. Şimdi o, neden sonra bu binayı kabullenmeye kalkıyordu. Oysa bina kimin ise, yer de onun demekti...

– Sen haksızsın Ali Hoca, dedi.

– Haksız mıyım?

– Evet...

– Hayır, ben haklıyım. Neye binayı yaparken sesini çıkarmamış?

– Çıkarmasın.

– Ben, haklı olduğumu biliyorum Namık Efendi. Davdan vazgeçmem.

– Kaybedeceksin...

– Ederim, zararı yok. Ama davadan vazgeçmem.

Namık Efendi, haksız davaları almazdı. Ali Hocanın vekalet önerisini reddetmek istiyordu. Ama Bozöyük köyünün halkı, otuz yıllık müşterileriydi. Eşek ahırını beller gibi, onun dükkânını bellemişler, hükûmetteki her işleri için ona başvurmayı âdet edinmişlerdi. Kışlık zahiresi de hemen hemen tamamıyla oradan gelirdi.

Sonunda:

– Pekâlâ, senin bu işine bakayım. Ama kaybedince, bana darılmayacaksın, dedi.

– Darılmam. Ama neye kaybedeceksin?

– Çünkü haksızsın!

– Yargıca güzel bir koç göndersem?...

– Ne?...

– O zaman davayı kazanmaz mıyım?

– O zaman, hiç kuşkusuz, kaybedersin işte!...

– Niçin?

– Yeni yargıç, senin bildiğin adamlardan değil...

– ...

Ali Hoca, avukatının heyecanını anlayamıyordu. Ondan yeni yargıcın övgüsünü uzun uzadıya dinledi. Bu kişi rüşvetin, armağanın korkunç bir düşmanıymış. En haklı bir davacı kendisine rüşvet vermeye kalkışsa, o saatte onu haksız çıkarırmış.

Ali Hoca:

– Allah böyle doğruları dünya yüzünden eksik etmesin, diye dua etti.

Namık Efendi:

– Amin, amin, dedi.

Davaya, doğruluğa dair bir saat kadar konuştular.

Vekalet için anlaştılar. Avukat umutsuzdu. Bu işi hatır için alıyordu... Haksızlık o kadar açıktı ki...

***

İki hafta sonra, Ali Hoca aynı saatte, yeşil boyalı dükkânın kapısında göründü.

Namık Efendi, bir dilekçe yazıyordu. Gözlüğünün üstünden müşterisini görünce güldü:

– Hoş geldin be! Ne dersin, davayı kazandın!...

Bu denli haksız bir hükmü, yargıcın nasıl verdiğine, bir haftadır şaşıyordu.

Ali Hoca soğukkanlı:

– Benim gönderdiğim koç sayesinde kazandık, cevabını verdi.

– Ne!... Sen yargıca bir koç mu gönderdin?

– Evet...

– Buna cesaret ettin ha?

– Evet, ama sen bana, "Rüşvet düşmanıdır, kim armağan verse, haksız çıkar." dememiş miydin.

– Evet.

– Ben de koçu gönderirken, kendi adımı vermedim...

– Ya ne yaptın?

– Hasmım, Muhtar Huysuzoğlu'nun adını verdim...

– !...

– İhtiyar avukatın elinden kalem düştü. Arkasına dayandı. Karşısında parlayan minimini, kara gözlerle bakakaldı.

Alandaki büyük çınar ağaçlarının derin fısıltıları, kapıda, ayakta duran Ali Hocanın yanlarından, tepesinden, bacaklarının arasından giriyor, duvarlara, eski vilâyet gazeteleri yapıştırılmış dükkâncığın içini dolduruyordu...

TUHAF BİR ZULÜM

Bilmem, eski bir derebeyinin torunu olduğum için mi, Bulgaristan'da gezerken hep kendimi, öz babamın çiftliğinde sanırım.

Yeşil yazılı arklar, sık gül bahçeleri, alçak tarla çitleri, geniş taraçalı evler, arpa ambarlarını andıran kiliseler, başları düşük zayıf semerli beygirler, eşekler, semiz beyaz kazlar, hatta çamurlu pis domuzlar bile ruhuma tanıdıktır.

Suyun başında, çamaşırlarını döven kalın baldırlı kadınları, evinin önünde ezeli çoraplarını ören hiddetli kızları, batan güneş fundalıkları neftiye boyarken, birdenbire karşıma çıkarak "Dobra veçer," diye beni selâmlayan köylüleri sanki ezelden beri tanırım.

Bulgaristan'ın en sevdiğim yeri, Lajina'dır. Geçen yıl, banyo bahanesiyle gene oradaydım.

Arkadaşım, Koştanof adındaki tanınmış bir sosyalistti. Akşamları kasabanın dışına birlikte gezmeye gidiyor. Kortova Dağları'nın üzerinde tutuşan bulutları seyrediyorduk.

Gecelerimiz çarşı alanında, Dimko'nun hanında bira içmekle, iskambil oynamakla geçiyordu. Bu eski hanın altı, eski tarzda yapılmış kocaman bir meyhaneydi. Pazar günleri tek başına yedi okka şarap içebilen sarhoşlar burayı dolduruyor, gece yarı-

larına, sabahlara kadar gayda sesleriyle, hora gürültüleriyle bizi uyutmuyorlardı.

Bir Pazar akşamı, yemekten sonra, Kostanof'a:

– Bizi bu gece gene uyutmayacaklar, bari bir yere gitsek, dedim.

– Nereye?

– Örneğin, doktorun evine... Zaten bizi çağırıp duruyor.

– Başka gece gideriz.

– Niçin bu gece gitmiyoruz, diye sordum.

Koştanof güldü:

– Seni bu gece, bizim eski diplomatımıza takdim edeceğim, dedi. Çok iyi Türkçe bilir. Gençliğinde, İstanbul'da okumuş...

– Nerede?

– Burada... Konuk... O da banyo için gelmiş... Ama bir gör, bak. Ne tip, ne tip. Tam bir "Bay Ganü..."

Akşam yemeğinden sonra, Koştanof, meyhaneciden kâğıt kalem istedi. Bir mektup yazdı.

– Bunu Gospodin Kepazef'e götür, diye eline verdi...

Sonra bana döndü. Mektubu gönderdiği diplomatın yaşamını anlatmaya başladı.

Önce ihtilâlci imiş, sonra prenslik yapılınca, içişleri memuru olmuş. Daha sonra da milletvekili... Birkaç ay da adalet bakanlığı yapmış... İstanbulof'un en aziz arkadaşlarındanmış.

– Kısacası antika bir herif, diyordu. Görünce anlarsın. Kimseye meydan vermez, habire kendi söyler. Avrupa'nın diplomatlarını hiç beğenmez. Bismarck'a "Düşüncesiz" der. Hele Rusya'da, kesinlikle aklı başında adam olmadığına yeminler eder.

Koştanof anlatırken hancı geldi.

– Gospodin, sizinle arkadaşınızı odasına çağırıyor. Kardeşinin romatizmaları tutmuş. Aşağıya inemeyecek, dedi.

– Kaç numarada?

– Bir...

– Yalnız mı?

– Yalnız...

Koştanof, hızla kalktı. Koluma girdi.

– Haydi, bir eski zaman adamı görmeye, diye beni çekti.

Dar merdivenden çıktık. Bir numaralı oda, hanın en muhteşem odası olacaktı.

Koştanof, bir marş temposu tutar gibi vurmaya başladı:

"Tıkı tak, tıkı tak, tak, tak, tak, tak! Tıkı tak, tıkı tak, tak..."

– Ne yapıyorsun, dedim. Kızar...

Koştanof:

– Korkma, diye güldü. Önce, biraz sağırdır. Onda beş işitir. Sonra çok şakacıdır. Ciddiyetten pek o kadar hazetmez.

İçerden, Türkçe, kalın bir ses geldi:

– Gir be oğlum...

Koştanof gene güldü:

– Bir "tip" dedim ya... Bulgarlarla bile Bulgarca konuşmaz. Sanki herifin anadili Türkçe... Türkçeyi diplomasi dili sanır...

Sonra kapıyı itti.

Bu oda gerçekten biraz süslüceydi. Pencerelerinde storlu mavi perdeler vardı. Duvarda, Ferdinand'la Boris'in yağlı boya basma resimleri asılıydı. Keskin bir tentürdiyot kokusu yüzümüze çarptı. Hava sıcak olduğu hâlde camlar inikti.

Gospodin Kepazef, köşedeki divana oturmuş, üstüne kırmızı bir örtü örttüğü ayaklarını karşısındaki koltuğa dayamıştı. Sakalı, saçı bembeyaz, yüzü kıpkırmızıydı.

Bizi görünce, geniş bir kahkaha savurdu:

– Ulan Koştanof! Sen ne arıyorsun burada be, diye haykırdı. Köylüleri aldatmaya mı geldin?

– Hayır, banyo yapmaya...

– Anlat sen benim külâhıma! Ah, ben hükûmette olsam... Size gık dedirtmem! Ne ise, oturun bakalım.

– ...

Birer sandalye çektik. Karşısına oturduk.

Koştanof'a:

– Ne var, ne yok? Söyle bakalım, dedi.

– Hiç Gospodin.

– Nasıl hiç? Siz yeni türemeler, her şeyin adını "Hiç" koydunuz.

Sonra beni bir süzdü. Çakır gözleri üflenmiş gibi parlıyordu.

– Bu da kim, dedi. Yeni yamaklardan mı?

– Hayır Gospodin. Bulgar değil.

– Ya ne?

– Türk.

– Türk mü?

– Evet.

Başımda kalpak vardı. Koştanof şaka söylüyor sandı. Güldü... Biraz durakladı... Ama Koştanof temin edince inandı.

Ben de gülümsüyordum.

– Ne arıyor burada?

– Banyoya gelmiş... Hem benim ahbabım.

– Yoksa sen de mi sosyalistsin, diye yüzüme baktı.

– Hayır, dedim.

Koştanof atıldı:

– O nasyonalist, Gospodin!

– Haydi bre oğlan! Eğleniyor musun? Türk'ten ne sosyalist olur, ne nasyonalist, diye kahkaha attı.

– İnsan ne tuhaftır. Bir Türk bu sözü söylese, belki hiç aldırmazdım. Ama bir Bulgar'ın böyle azıcık bağırışı beni üzdü. Galiba kızardım.

– Ama Gospodin, niçin olmasın, dedim. İşte ben bir sosyalistim.

– Türk değil misin?

– Evet.

– Öyle ise, bir şey olamazsın be oğlum.

– Niçin olamayayım?

– Çünkü Türk'sün be oğlum.

– Acayip, diye dudaklarımı büktüm.

Canımın sıkıldığını Koştanof da gördü.

– Ama Gospodin, bunlar Genç Türkler, diye düzeltmek istedi.

Ama ihtiyar diplomat kafasını sallıyor:

– Türk'ün genci de ihtiyarı da birdir! Ben onları bilirim. Benim kadar dünyada kimse Türkleri bilmez, diyordu.

Koştanof anlamlı, anlamsız itirazlar etti.

En sonunda:

– Türklerde hiçbir şey, hiçbir fikir, hiçbir ülkü yoktur. Yalnız bir şey vardır, dedi.

İkimiz birden sorduk:

– Ne?

– Bağnazlık!

– ...

– Evet bağnazlık! Ben Türklerin bu bağnazlıklarından Bulgaristan'da çok yararlandım. Eğer bugün hükümette olsam, gene yararlanırım. Hatta İstanbulof, benim dâhi olduğuma inanırdı. Devletimizin yeni olustuğu zaman ben olmayaydım, Bulgaristan, bugünkü Bulgaristan olmazdı. Çünkü, Türk o denli çoktu ki... Mutlaka Sobranya'da eşit olacaktık. Kabinenin yarısı da bir gün onlardan olabilirdi. Ama ben! Ama ben!...

Kırmızı örtüsünün altındaki ayaklarını toplayor, kalın elle-

rini göğsüne vurarak, Koştanof'u gösteriyor:

– Bu cahil gençler, bizim değerimizi bilmezler. Ama tarih görecek, diyordu.

Türklerin bağnazlığından nasıl yararlanmıştı? Merak ettim.

Sordum:

– Rica ederim Gospodin! Türklerin bağnazlığından nasıl yararlandınız, Bunu söyler misiniz?

– Söyleyeyim be!

– Teşekkür ederim, dedim.

Koştanof da merak ediyordu.

İhtiyar örtünün altındaki ayaklarını, yüzünü buruştura buruştura topladı. Bağdaş kurdu. Cebinden büyük bir tabaka çıkardı. Hazır kalın cıgaralardan ikimize de verdi. Kendi de bir tane yaktı...

Anlatırken kafasını, kollarını, tüm vücudunu sarsıyor, ara sıra dizlerine vuruyordu.

***

"...İstanbulof'un çocukluk arkadaşıyım. İstanbul'da da birlikte okuduk.

Hükûmet oluşunca, komitalarla bir kongre yaptık.

O zaman, Bulgaristan'ın yalnız adı vardı. Halk yarı yarıya, belki yarıdan çoğu Türk'tü. Bu bir sorundu. Beyinsizler, hep bir "Kıyım" düşünüyorlardı.

Bir gün İstanbulof bana:

– Bu Türkleri ne yapacağız, diye sordu.

Ben:

– Kolay, dedim. Hepsini Türkiye'ye göndeririz...

– Nasıl gönderebiliriz? Hiç yerlerini, yurtlarını bırakırlar mı?

– Bırakırlar, dedim.

İnanmadı... O da bir kıyımın gerektiği düşüncesindeydi. Oysa bu kıyıma lâyık olanlar Rumlardı. Çünkü başka türlü Bulgaristan'dan çıkarılamazlardı. Nitekim sonra yapıldı.

Türklere böyle kanlı bir davranışa gerek yoktu. Ben biliyordum ki, onların en aziz duyguları bağnazlıklarıdır.

Küçükken aralarında büyüdüm. Komşularımız hep Türk'tü. Bunların kimseye kinleri yoktu. Hatta kendilerine o denli kötülük yapan Ruslara bile kötülük etmezler, yaralılarına su, ekmek, ilâç verirlerdi. Tüm yaşamları, karanlık bir bağnazlıktan ibaretti.

Örneğin domuza fena hâlde düşmandırlar. Domuz! Bu ne? Allah'ın zavallı bir hayvanı be! İnsana hiçbir zararı dokunmaz, kendi hâlinde bir mahlukcağız... Ama Türk, bu zavallı hayvana öyle düşmandır ki... görünce tüyleri ürperir, şeytanı görmüş gibi kızar.

O zamanın genç Bulgarları, yani biz, memuriyetlere dağılırken, İstanbulof'a:

– Ben, hiç Bulgar olmayan bir yere gideceğim. Birkaç yılda orasını bütün Bulgarlık yapacağım, dedim.

– Ama Avrupa? Ama Avrupa, diye başını salladı...

Hâlâ beni kıyımcı sanıyordu.

– Kimsenin burnu kanamayacak, dedim.

– O hâlde, ne yapacaksın?

– Tuhaf bir zulüm, dedim.

Söylemedim.

Deliorman'a kaymakam oldum.

O zaman orada, ilâç için olsun bir tane Bulgar yoktu. Hemen bir aile Makedonya göçmeni getirttim. Kasabaya yerleştirdim. Gizli ödenekten dört lira verdim. On, on beş domuz tedarik ettirdim.

Makedonyalıya:

– Domuzlarını aç tut. Hiçbir şey verme. Sokaklarda, bahçelerde, tarlalarda kendilerine yiyecek bulsunlar, dedim.

Domuzlar kasabaya yayıldı. Türklerin hâlini bir görmeliydin. Hepsi fena hâlde kızdılar.

Bütün ihtiyarları, ertesi gün huzuruma geldi.

– Bulgarların domuzları sokaklardan geçiyor, çeşmelerin yalaklarını kirletiyorlar. Tarlaları eşiyorlar. Biz buna dayanamayız, dediler.

Ben onlara uzun bir özgürlük söylevi çektim. Allah'ın yarattığı mahlukların hiç suçları olmadığını, keçi, inek, öküz, tavuk gibi, domuzların da özgür yaşamak hakları olduğunu söyledim.

Biz, sizin koyunlarınıza kızıyor muyuz, dedim...

Cevap vermediler...

Ama artık domuzların içtiği çeşmeden su alamıyorlar, domuzların gezindiği çayırlıklarda soyunup, yağlanıp güreşemiyorlardı.

Altı, yedi ay içinde küçük sürü üredi. Hemen tüm kasabayı kapladılar.

Türkler baktılar ki, bu mahluklardan kurtuluş yok, birer birer göçe başladılar. İlk önce en zenginleri tası tarağı topladı. Mallarını, tarlalarını yok pahasına satıyorlardı. Ben, hükûmet adına boyuna alıyordum.

İstanbul'a kapağı atan, bir iki hafta sonra hemen akrabalarını gelip alıyordu. Köylüler de, kasabalıların arkasından ayrılmıyorlardı.

Ben de habire Makedonya göçmeni getiriyordum.

***

Uzatmayayım, bulunduğum yerde, iki yılda, bir Türk nüfusu kalmadı. Evet... Hepsi, ateş önünden kaçarmış gibi, yüzlerce yıllık yerlerinden, yurtlarından uzaklaştılar.

İçinde hiç Bulgar bulunmayan Türk kasabalarına hükûmet, benim bulduğum yolu uyguladı:

"Yeni bir aile Makedonya göçmeni... küçük bir sürü domuz!"

Hepsi, bir yıl sonra, yarı yarıya iniyordu. Benim buluşum olan bu tuhaf zulüm İstanbulof'un hoşuna gitti.

Beni ne zaman görse:

– Sen dâhisin bre!... Sen Bismarck'tan büyüksen bre, diye boynuma sarılır, alnımdan öperdi.

Evet, Bismarck, Alsace Lorraine için benim gibi bir çare bulamamıştı. Yok dili konuşturmamak, yok okulları kapatmak... Ne çirkin, ne vahşîce hareketler... Oysa, bilmem ama, Fransızların da tutuculuğuna dokunan, tabii bir şey vardı. Onu bulup uygulasaydı, bir yılda, bu vilâyetleri Almanlaştırırdı.

***

On yıl önce Petersburg'a gitmiştim. Sazanof'la görüştüm. Malum ya, bu hımbıla Avrupa'da diplomat derler.

– Siz, İstanbul'u almak istiyorsunuz değil mi, diye sordum.

Hiç tereddüt etmedi:

– Evet, diye başını salladı.

– O hâlde İstanbul'u almak çok kolaydır. Size öğreteyim! dedim.

– Nasıl, dedi.

– Sizin düşündüğünüz gibi, dünya savaşlarına, Avrupa savaşlarına gerek yok... Sade, yalın bir sistem!...

– Nasıl, dedi.

– Türkleri İstanbul'dan göçe zorunlu kılmak, sonra yerlerine yavaş yavaş Rus göçmenleri göndermek... Yirmi beş yıl içinde, İstanbul'da bir Türk kalmaz. Halis bir Rus kenti olur, dedim.

– Ama bu nasıl mümkün olur, diye yeniden sordu...

– Gayet kolay, dedim.

Türklerin körü körüne kara bağnazlıklarından başka hiçbir siyasal düşünceleri olmadığını, vatanı, yurt olarak bilmediklerini, İstanbul'daki her Türk mahallesine bir aile Bulgar, yahut Rus yerleştirip yanlarına da serbest gezebilmek koşuluyla birer sürü domuz verirlerse, az zamanda tüm Türklerin çil yavrusu gibi dağılacağını anlattım.

Eşek! İnanmadı... Evet, eşeğin biri... Payitahtlarına göz diktiği ulusun daha ruhunu bilmiyordu.

Siyasetime güldü. Hatta sözlerimi şaka sandı.

Bizim elçiye demiş ki:

– Gospodin Kepazef ne tuhaf adam! İlk kez görüştüğümüz hâlde benimle şaka etti.

Evet, eşek!

Avrupa'da, hele Rusya'da siyasetten anlayan bir tek adam yok... Hepsi eşek, hepsi..."

***

İhtiyar diplomat cıgara üstüne cıgara yakıyor, her defasında da bize de zorla birer tane yaktırıyordu. Eski başarılarını anlata anlata bitiremiyordu.

Gece yarısı yaklaştı.

Ben sıkılıyordum. Koştanof ıstırabımı anladı. Yatmak için izin istedi.

Duman dolu odadan çıktık.

Dışarıda bana dedi ki:

– Söylediklerinin hepsine noktası noktasına inanma.

– Yalan mı söylüyor, diye sordum.

– Hayır.

– Ey?

– Mübalağa... Onda beş firesini çıkar.

Odama çekildim. Soyundum, yatağa uzandım. Ama gözüme uyku girmedi. Ateşsiz bir humma her tarafımı yakıyor, soğuk soğuk terliyordum.

Yavaş yavaş aşağıdaki hora sesleri, gayda gürültüleri kesildi.

Çevredeki horozlar ötüyor, sabah oluyordu.

Uyumak amacıyla gözlerimi sıkı sıkıya kapadım. Yüzükoyun döndüm.

Pis, cılız bir domuz sürüsü önünden cesur atalarımın, yiğit kan kardeşlerimin, saf ulusumun kavukları düşerek, atları, arabaları bataklıklara saplanarak, topları, tüfekleri, kadınları, kızları, çolukları, çocukları yollara dökülerek, bir çılgın ordusu hâlinde kaçıştıklarını görüyor gibi oluyordum.

Ah, evet, o gece hiç uyuyamadım.

ACIKLI BİR HİKÂYE

Müthiş bir kış... Her taraf kar içinde... Dereler, tepeler donmuş! Tabii, ağaçların yaprakları da dökülmüş... Ağaçları aklınıza getirmemize neden, kendinizi Kuzey Kutbu'nda sanmanızı sağlamaktır. Çünkü orada fok balıkları, penguenler, Eskimolar bulunur.

Tam kutup noktasında, pusula deli olmuş gibi dönmeye başlar.

Sadede gelelim: Her taraf kar içinde, demiştik...

Kar, yalnız evlerin çatılarını, Himalaya, Alp, Ural Dağları'nı örtmez ya... Alçak yerleri de, beyaz bir Acem halısı gibi kaplar.

Alçak yerlerin arasında, Ekvator çevrelerini saymamak gerekir. Çünkü dünya, bir insana benzetilse, karnıyla sağrısının Ekvator olması gerekmektedir. Bununla birlikte, bu insanın çok şişman olarak düşünülmesi gerekir ki, karın kısmı en fırlak yerleri olsun.

Ekvator, dünyanın en alçak yeri değil, aksine en yüksek yeridir. O hâlde niçin üstüne kar yağmıyor? Bu sorun henüz bilimin gizli bir sırrıdır. Tıpkı kanser, tifüs, İspanyol nezlesi mikrobu gibi... Uygarlık bir gün gelişince, bunun da nedenleri bulunacak.

Biz konumuza gelelim: Ne diyorduk? Kar, yalnız çatıları

örtmez değil mi? Evet, yalnız çatıları örtmez. Sanki kiremit kaplı bir çatıymış gibi, toprağın üstünü de örter.

Bu örtü bazen bir metreyi geçer.

Bazı soğuk ülkelerde patates, yer elması gibi meyveler, hayır meyve değil, zahireler, toprak altında kendi kendine yetişir. Galiba onların güneşe ihtiyacı yoktur. Hem bir bilim adamının düşüncesine göre bu çeşit bitkiler, dünyanın veremleriymiş! Belki dünyanın her tarafına verem bunlardan bulaşmıştır. Sanatoryumlarda...

Pardon, yine konuya gelelim: Kar her tarafı beyaz bir keçe gibi örtmüştü. Toprak, gözle görülemiyordu. Toprağı görmek için, karları süpürmek gerekirdi. Oysa bu işlem yalnız sokaklarda yapılır. Sokaklarsa, kaldırım döşelidir. Üzerinde hiç yenecek bir şey bulunmaz. Gıdasını yerden alan hayvancıkların durumunu bir düşününüz! Tüm dünyanın yüzü, şekersiz bir su dondurması kaplı... Bir avuç yeseler, hemen donacaklar...

İşte yeryüzü böyle feci bir biçimde iken, bir bahçenin orta yerinde, minimini serçecik titreyip duruyordu! Ama korkusundan değil. Çünkü yalnız korku için titrenilmez. Küçük ayakları mercanlar gibi donmuştu. Bir haftadır bir şey yememişti. Son yediği şey, bahçeden geçen bir çocuğun elinden düşürdüğü pasta parçasıydı. Artık, işte ölecekti. Azrail çevresinde dolaşıyordu.

Zavallı serçe, o denli aç, o denli bilâçtı ki... Açlıktan minimini ellerini, yani kanatlarını dizlerine vuruyor:

"Ölüyorum, ölüyorum!" diye ötmek istiyordu.

Ama ötemedi. Çünkü sesi çıkmadı. Ötmek için ses gerekiyordu. Ses, ciğerlerde biriken havanın boğaza çarpması demektir. Çarpmak bir güç sonucudur! Güç olmayınca, hareket olmaz. Hareket de, yaşamın ta kendisidir. Eğer dünya dönmezse, kıyamet kopar. Güneş olduğu yerde dursa, söner. Kutup Yıldızı bile...

Şey, konuya gelelim: Ne diyorduk?

Minimini serçecik açlıktan ölmek, soğuktan donmak üzere idi. Onun bu umutsuz durumu, tüm evreni yaratan Allah'ın gözünden kaçmadı. Fırtına, tipi, bora içinde zavallı yaratığının can çekişmekte olduğunu gördü. Oraya ağır yüklü bir sürücü atı gönderdi. Bu at kırmızıydı. Kuyruğunun ucu ile alnının orta yerinde beyaz lekeler vardı.

İşte bu at, serçenin bir metre yetmiş beş santimetre uzağından geçiyorken, sanki ruhanî bir ilhama mazhar olmuş gibi, gayet hayırlı bir şey yaptı. Yani oraya bir kucak taze gübre bıraktı.

"Gübre" deyip geçmeyiniz. İnsan için el, ayak, kuş için kanat, geyik için boynuz, vapur için baca, uçak için pervane ne ise, "Gübre" de tarım için odur! Gübresiz ekip biçme olmaz. Eğer atlar, eşekler bu maddeyi bize bağışlamamış olsalar, buğday yetişmez. Tarlalar cansız kalır. Tarlalar çöl olduktan sonra, biz de açlıktan mahvoluruz. Son zamanın bilim adamlarından birkaçı yapay gübre yapımına kalkışmışlardı. Eğer başarsaydılar, doğal olarak atlar da gübre yapmaktan vazgeçeceklerdi. Ama o zaman ne yapacaklardı? Acaba yalnız asit ürik mi çıkaracaklardı? Neyse...

Biz gene konuya gelelim. Serçecik, bir metre yetmiş beş santimetre ötesinde gayet taze bir gübre yığınını görünce mahmur gözlerini açtı.

Tin tin sıçradı. Bu hafif beyaz bir duman çıkaran koyu sarı maddenin başına geçti. İçindeki arpaları birer birer topladı. "Topladı" deyince, bir yere biriktirdi, sanmayınız. Topladıkça yuttu. Boş kursakçığı doldu, davul gibi şişti. Donan ayaklarına hareket geldi. Kanatlarını kımıldattı. Pırradak uçtu. Bahçenin yanındaki dama kondu.

Avazı çıktığı kadar ötmeye başladı.

– Cik, cik, cik...

Bu sırada bahçeye bir çocuk çıktı. Elinde bir av tüfeği vardı.

Damın üzerinde "Cik, cik, cik" diye öten serçeye baktı.

Tüfeği kaldırdı. Cilâlı, ceviz tahtasından yapılmış olan dipçiği, sağ omzunun oyluk kemiğine dayadı.

Onun bu durumunu serçe görmüyor, habire:

– Cik, cik, cik, diye ötüyordu.

Çocuk, güzel bir nişan aldı. Sağ elinin şahadet parmağının ilk boğumuyla tetiği çekti: Bum...

Serçecik vuruldu... Ölüsü karların üstüne düştü...

***

Kıssadan hisse:

İnsan bir "Halt" ettiği zaman, damın üzerine çıkıp bağırmamalıdır!...

VELİNİMET

Geçen gün hava ne güzeldi! Logaritmacı Hasan'la Hürriyet Tepesi'ne gittik. Bomonti'ye kadar uzandık. Daha kış uykusundan uyanmamış sisli Kağıthane'ye, mavi mahmur Haliç'e yükseklerden baktık.

Hasan hemen Lâle Devri'ne dair hikmetler yumurtlamaya başladı. Damat İbrahim Paşanın rakam bilmediğini, hesap yeteneğinden yoksun olduğunu, kırk iki ayaklanmasını önceden tahmin etmek şöyle dursun, hatta kuşbaşı parçalandığı ana dek anlayamadığını söylüyordu.

– Hocam, bırak şu geçmişi, dedim. Günümüze bakalım. Bu yaz acaba buralarda eğlenebilecek miyiz?

– Kağıthane'de mi?

– Evet...

Kır düşmüş kalın kaşlarını kaldırdı. Parlak, siyah gözleri, sanki derinlerden dışarı çıktı.

Küçük, kalıpsız fesinin altında daha büyük görünen ağır kafasını salladı:

– Sen deli olmuşsun, dedi.

– Niçin?

– Ayol, bir kuzu, o eski dönemin on lâle soğanından daha pahalı.

***

Hasan, on beş yıl önce benim matematik hocamdı. Okuldan çıktıktan sonra, arkadaşım oldu.

Şimdi onunla konuşurken, kübistlerin yaptığı tuhaf levhalar karşısında duyduğumuz o "Yarı bedii, yarı hendesi" zevke benzer bir tat duyarım.

Ona göre, her şey açıktır: Geçmiş, şimdiki zaman, gelecek... Dimağı bilinmeye dayanamaz. Mantıkla en karışık şeyleri hemen hâlleder. "İki kere iki dört" kadar kesin hükümler verir.

Sonra, çekilmez bir öğüt vericidir... Neden söz etseniz, sizin ya da söz konusu olan kahramanın yaşamına uygun bir yol bulur. Öğüt biçiminde bir prensip ortaya çıkarır. Yanlışsa kızar.

Oysa ona göre, bütün yaşam yanlıştır! Çünkü düşünüşünün sistemi doğada bulunmaz. Doğada, onun kafasındaki mantık yoktur, hesap yoktur!

Bununla birlikte, ben onun çok tuhaf görünen düşüncelerini severim. Soyut kavramların dışarıdaki gerçekler karşısında nasıl "Hacer-i muallak" gibi sallandıklarını izlemek çok hoşuma gider. Bugün de İngilizlerin "Amal-i erbaa" (dört işlem) bilmediklerini söylüyordu. Savaşı uzatan neden, hep yanlış bir hesaptı. Ara sıra itiraz eder gibi görünüyor, tenha yolun esmeyen bir rüzgâr gibi serin serin duyulan temiz havasını kokluyordu.

Karşımızdan bir otomobilin geldiğini gördük. Şosenin kenarına çekildik. Bu, canlanmış büyük bir piyano kadar parlak, siyah görkemli bir arabaydı.

Yanımızdan hızla geçti.

Billûr camlarının arkasındaki güzel kadınla genç erkeğin yüzleri, tıpkı bir hayal gibi sakin duruyordu.

Sonra keskin bir benzin kokusu...

Arkamızdan bir ses geldi:

– Hasan Bey!

İkimiz de birden döndük.

– ...

Otomobil durmuştu. Kesik bıyıklı esmer bir genç, bize doğru gülerek koşuyordu.

Ben, kim olduğunu sormaya vakit bulamadım. Siyah paltosunun şıklığı, yakalığının parlaklığı, sanki beni manyetize etmişti.

Geldi. Hasan'ın ellerinden tuttu. İki eliyle sarsarak sıktı.

– Nasılsın velinimetim?

– Çok iyi...

– Ne arıyorsun buralarda?

– Biraz hava alıyoruz, işte...

Ben şaşırmıştım. Birdenbire, Logaritmacı'nın tüyleri dökülmüş kahverengi paltosuna bakarak bu gencin nasıl velinimeti olacağını düşündüm.

– Nasıl, bir milyon yapabildin mi?

– Yapamadım vallahi...

– Ey, şimdi ne kadarlıksın?

– Önemsiz vallahi... Dört yüz bin liram var...

Kulaklarıma inanamayacağım geldi. Hasan gülüyordu.

Soğukkanlılıkla:

– Çalış, daha çalış, dedi.

– Çalışacağım. Sen, benim velinimetimsin. Sana ölünceye dek minnettarım.

– Estağfurullah!

– Vallahi her yerde, herkese söylüyorum. Sen bana akıl vermeseydin, ben yine eskisi gibi sürünecektim.

– Canım senin talihin varmış! Ben sana para yerine öğüt verdim. Bir söz söyledim. Bir sözden ne çıkar?

– Bir söz, ama pir söz...

***

Şaşkınlıktan aptallaştım. Dilim tutuldu. İleride duran otomobilin arka penceresinde bir kadın hayalinin kımıldadığını fark ediyor, şık gencin Logaritmacı ile konuştuklarını dinliyordum.

Kadın nişanlısıymış. Kimin nesi olduğunu söyledi: İstanbul'un en kibar, en eski, en yüksek bir ailesinin adını işitiyordum. Otomobilini üç bin liraya almış.

Susuyor, bakıyordum...

Boyu uzundan biraz kısaydı. Yahut semizliğinden öyle görünüyordu. Gülerken, azı dişlerinin plâtin kaplı olduğu gözüme çarptı. Esmer cildi, çok rahat içinde yaşayan her mutlu zenginin-ki gibi taptazeydi, parlaktı. İnce kaşlarının altında, gülen gözlerinin içinde, gerçi büyük bir zekâ alevi tutuşmuyordu. Ama o kalın, küt burun. Sahibinde tos vuracak bir koç azmi olduğunda kuşku bırakmıyordu.

Hasan'la vedalaştı. Bana da başıyla bir selâm verdi. Bekleyen otosuna hızla yürüdü.

Arkasından bakıyorduk. Ben hâlâ kendimi toparlayamıyor, bir şey soramıyordum.

Oto, büyük bir gürültü ile kaçtı.

– Kim bu, dedim. Sen bu dört yüz bin liralık adamın nasıl velinimeti oluyorsun?

– Anlatayım, diye güldü.

Tenha şosede, deminki gibi yavaş yavaş yürümeye başladık.

– ...

– Matematikte olduğu gibi, yaşamda da bazı aksiyonlar vardır. Doğruluklarında hiç kuşku yokken, gene de kimse iltifat etmez. Örneğin, "Herkes kendi işini kendisi görürse, kimseye ihtiyacı kalmaz!"

– Allah aşkına hikmeti bırak, diye yalvardım. Bu zengin kim, onu anlat...

– İşte onu söyleyeceğim.

– Söyle bakalım.

– Bu genç, Selanik'teyken benim uşağımdı, dedi.

Durdum. Bir adım geri attım:

– Uşağın mıydı, diye haykırdım.

Logaritmacı, her zamanki soğukkanlılığıyla, elleri arkasında, yürüyerek cevap verdi:

– Evet, uşağımdı. Ben, Balkan Savaşı'ndan sonra İzmir'e gittim. Bir yıl sonra İstanbul'a geldim. Bir gün Meserret Oteli'nin önünden geçiyordum. Bir de baktım, bizim Ahmet... Öpmek için elime sarıldı. Üstü başı dökülüyordu. Ne yaptığını sordum. "Hiç", dedi, "Boştayım." Sonra sıkılarak benden bir mecidiye istedi. Yeniden, niçin ve ne nedenle para vereceğimi sordum. "Vallahi iki gündür açım. Bari beş kuruş ver. Bugün karnımı doyurayım." dedi. O zaman düşündüm. Bu çocuk da birçok göçmen gibi serserileşmişti. İnceden inceye sorguya çektim. "İki gün önce, karnını doyuracak paran var mıydı?" diye sordum. "Evet." dedi. Üç gün öncesinden, bir gün sonra aç kalabileceğini niçin düşünmediğini sordum. Cevap vermedi, yere baktı. O zaman ona Koton'u anımsattım...

– Koton ne, diye sordum.

– Koton, benim Selanik'teki küçük köpeğimin adı... Bu köpekte en açık, en güçlü karakter "Gelecek korkusu" idi. Kendisine verilen kemiklerin beşte birini bile yemez, gider, bahçenin tarhlarına gömer, saklardı... Evet, en bol, en neşeli zamanda bile "yarın" kendisine bir şey veremeyeceğiz olasılığını aklından çıkarmaz, hep "yarın"ı düşünürdü. Kemikleri saklamak için çiçekleri, tarhları bozuyordu... Çok dövdük, azarladık. Bir türlü bu korkusundan vazgeçiremedik. Ahmet'e "Senin, Koton kadar hissin yok muydu?" dedim. Utandı. Başını daha beter eğdi. Önüne

baktı. Cebimden bir kart çıkardım. Eyüp'te bir ip fabrikasının müdürü sınıf arkadaşımdı. Ona bir tavsiye yazdım. "Al, bunu götür. Çalış, para kazan, ye... Kimseden para isteme." dedim. Teşekkür etti. Ama gene yakamı bırakmadı. "Bari iki kuruş verin. Şimdi ekmek, peynir alayım. Açlıktan ölüyorum." Azıcık daha verecektim. Elimi cebime götürdüm. Birdenbire, bu gereksiz merhametle, güçlü bir gencin azmini kıracağımı düşündüm. Evet, sırf merhametle yapılmış bir yardım, halis bir cinayetten başka bir şey değildir. Kime acıyıp yardım edersek, onun azmini, iradesini öldürüyoruz demektir... Elimi hızla cebimden çektim. "Şuradan sap, soluna gelen ilk sokağa gir. Biraz yürü. Orada Kosova Oteli vardır. Sahibi ahbabımdır. Benden selâm söyle, de ki: "Ben şimdi bütün oteli süpürmeye, yıkamaya hazırım. Bütün abdesthaneleri temizleyeyim. Bana beş kuruş ver." O, bu pazarlığa razı olur. Razı olmazsa, ben Valde Kıraathanesi'ndeyim. Gel. Beni gör. Sana bugün ekmek parası getirecek yeni bir iş bulurum." dedim. Reddetmedi. Açlığı, yüzünden belliydi. Gözlerinin altı simsiyahtı. Dudakları bembeyazdı. Baygın baygın bakıyordu... Yarım saat kadar Valde Kıraathanesi'nde bekledim. Gelmedi. On altı gün sonra rast geldim. Hemen elime sarıldı. Öptü. "Eğer bana o gün ekmek parası verseydin, ben fabrikaya gitmeyecektim. Bana ağır bir iş gördürttün, ama çalışmayı öğrettin. Sana çok minnettarım!" dedi. Çabucacık ilerlediğini, ustabaşı olduğunu, günde yarım lira aldığını söyledi. Zaten uygundu. Yalnız azminin uyanması için Hanya'yı Konya'yı anlaması gerekiyordu. Ben, ona anlattım. Her rast gelişimde, onu daha değişmiş, daha akıllanmış, daha kanlanmış, daha semizlenmiş gördüm. Sonra, bir zengine, emeğini koyarak ortak oldu. Fanilâ, çorap fabrikası açtı. Sonra çeşitli dairelere müteahhit oldu. Çalışmalarıyla, doğruluğuyla, namusuyla kendisini tanıttı. Zenginleştikten

sonra, kibirlenmedi de... Şimdi beni nerede görse koşar, "Velinimetim." der. Sermayesinin esası olan azmi, benden aldığını hiç unutmaz.

***

Yavaş yavaş yaklaştığımız Hürriyet Tepesi'nin yapraksız ağaçları, uzak kıtlık kâbuslarını anımsatan çelimsiz, siyah, gamlı iskelet gölgeleri gibi görünüyordu. Logaritmacı'nın azme, iradeye, emeğe, hesaba dair söylediklerini dinlerken, artık göğsümün, görünmez kesme kaya yığınlarının altında ezildiğini duyuyordum.

Ortaokul öğrenimi bile görmemiş yalınayak, başı kabak bir uşak yamağının ip ameleliğinden ustabaşılığa, ustabaşılıktan fabrikatörlüğe, müteahhitliğe sıçradığını, müteahhitlikten otomobil milyonerliğine doğru yürüdüğünü görmek (Bilmem niçin?) bana acı geliyordu. Kıskanıyor muydum? Evet, kıskanıyordum... Ama niçin? Amerika'nın en tanınmış, en büyük ekonomi kralları da on parasız işe başlamamışlar mıydı? Yargılarım, mantığım duygularımı düzeltemiyordu. Uzandığı ciğerin karşısında "Pis!" diye yalanan sıska bir kedi kadar zavallıydım. Kendimi tutamadım. Sanki bu zenginliğe, bu emeğe hiç önem vermiyormuşum gibi, hoşgörüyle yüzümü ekşittim.

Başımı salladım:

– Yeni zengin işte, dedim.

Logaritmacı durdu.

Derin siyah gözlerini açtı:

– Ne o? Beğenemiyor musun, diye güldü. Kuruntuyu bırak... Zenginlik bu! Şarap değil, yavrum! Eskisi de bir, yenisi de!...

YUF BORUSU SENİ BEKLİYOR

Aksaraylı Cabir Paşayı bir zamanlar tanımayan yoktu. Zevcesi, Cennetmekânın gözdelerinden mi, hazinedar ustalarından mı, ne imiş? İşin iç yüzünü bilenler, o kolunda taşıdığı kat kat sırmaları "Saraylı Hanım"ın sayesinde kazandığını, yani düğün olmadan önce el öpmelik binbaşılığı, sonra da kandillerde, bayramlarda zamanı geldikçe kaymakamlığı, miralaylığı, livalığı, Meşrutiyetten bir yıl önce de ferikliği yakalamış olduğunu hikâye ederler.

Orduyu gençleştirmek sevdasına düşen akıllılar iş başına geçince, birçokları ile birlikte onu da emekliye sevk ederek mağdurlar arasına karıştırdılar.

İlk günler, emekli aylığıyla geçinmek mümkün oluyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, Paşanın on para serveti yoktu. Zaten Devr-i saadette harem-selâmlık o koca daireyi, eline geçen bağışlar, maaşlarla ancak yönetebiliyordu.

Bu musibetten sonra evin kadrosu kendi kendine küçüldüğünden, ilk günleri emekli maaşı biraz işe yarıyordu. Sonra geçim derdi sarpa sarıp da herkes başının çaresine düştüğü zaman, Paşa da, ilk tedbir olarak köşkün selâmlık tarafını kiraya verdi.

Bu derde deva olmayınca, zemin katını da bakkal dükkânı yaptı. Ufak bir sermaye ile ticarete koyuldu. İş başa düşünce, ne yapılmaz? Bak şu hayatın cilvesine!

Bir zamanlar yanına kuş uçmazdı. Perde çavuşları, odacılar, yaverler, nöbetçiler, atlar, arabalar, dalkavuklar arasında geçen debdebelerle, şimdiki kırk paralık bulama, altmış paralık peynir müşterilerine dert anlatmak arasında ne büyük bir çelişki vardı. Hele eskiden etek öpmek isteyen o fırsat bekleyenlerin bugünlerde yan gözle bakıp bıyık altından gülmelerini görüp de kalpleri sızlamamak mümkün değildi. Ama Paşa, "Sabrın sonu selâmet." diyerek büyük bir dayanıklılıkla kendini bu yaşama alıştırdı, hatta biraz kanıksadı bile...

Ama günün birinde, vesika şekerini dağıtırken, köyün sayılı sulularından, hatta azılılarından Takunyalı Fitnat namında bir kadın, ona bayrak açtı. Bütün mahalleyi bir anda başına topladı.

Fitnat'ın bir eli belinde, diğeri ile birtakım işaretler yaparak:

– Seni istiskalar paşası seni... Aç gözünü, yoksa açarlar gözünü... Sen hükûmet kapısında benim hakkımı yemeye alışmışsın... Galiba şimdi de mahalle bakkallığını mı yiyim yeri yaptın?... Hiçbir şeycik demem, benim gibi ağızsız, dul kadınların, saçı bitmedik yetimlerin, beş, on dirhem şekeri kan olsun, irin olsun.

Yüzünü halka doğru dönerek devam etti:

– A dostlaaar, buna hangi can dayanır? Bizden ufaladığını bari hayırlı bir işte kullansa canımız yanmaz... Bu kaparozlar, sokak sokak fink atan kokana kızlarının tango çarşaflarına, havaleli iskarpinlerine gidiyor. Hele dur sen, benim kafam kızmasın, yoksa... İnşallah o kokorozlar nasibimden geçmesin, eğer onları tükürüklere boğmazsam, bana da Fitnat demesinler...

Cabir Paşa, bu olaydan sonra mahalle bakkallığına tövbekâr oldu. Yerini, Karamanlı Bodos'a bırakarak, ertesi günü tası tarağı topladı, kaçış hâlâ o kaçış...

Doğal olarak boş durmak olası değil. Paşa, birkaç gündür İstanbul'a geldikçe, işlerden haberli olmaya başladı. Hay Allah lâ-

yığını versin! Meğer o köyde, Takunyalı Fitnatlar, Belâlı Ayşelerle uğraşırken, açıkgöz emekliler, rahat kazancın yolunu bulmuşlar da onun haberi yok! Aştan kalanın kaşığı kırılsın! Paşa da hemen Ömer Abid hanında bir yazıhane, ticaret tezkeresi ve diğerlerini yoluna koydu.

Tüccar olmak bir şey değil, asıl işin tatlı tarafına bakalım. Tavsiyeler, himmetler, biraz da etek öpmelerle, Paşam da muradına erdi. Sizden lâf çıkmaz, açıkçası dış satım vesikası işine kayrıldı.

Allah bin bir bereket versin. Meğer fincancı katırlarını ürkütmeyenlerin bu kadarcık olsun armağanı varmış. Hem ne hoş...

Bu işin, batakçı defteri, eli bayraklı kadınları da yok. Arada sırada bir adam gönderip listeye baktırmak... Bu sefer de bize yarım vagon çıkmış, buna da bereket versin. Çağır Yasef'i, Halil Efendi ver aşağı, tut yukarı, bayıl paraları... Kısa günün kazancı az olur. Paşam müsrif de değildir. Eğer iş devam etseydi, beş on para sahibi olacaktı. Nerede?... Kör talih geldi, ona da yetişti, günün birinde bu işin de modası geçti. Vesikacılıktan mahrum kalan bazı açıkgöz arkadaşlar, iaşe dalaverelerine girdiler. Ama Paşam, bunun bir yolunu bulamadı. Bu yeteneksizliği az kaldı aile politikasını da bozuyordu. Çünkü kızları ile büyük hanım, kendisini açıktan açığa mıymıntılıkla itham ettiler. O da ne yapacağını şaşırdı. Gerçek ticaretin hiç ehli değildi. Zavallılığını bilmek de bir erdemdir. Paşa, bu durumlarla bocalarken, evdeki itibarı azaldıkça azaldı. Zavallı Paşa, hanımlara yaranmak için her şeyi yapıyor, kuyudan su çekiyor, bahçe suluyor, sebze ayıklıyor, gene makbul olamıyordu.

Paşa, kendisini görenlerin tanımayacağı kadar zayıflamıştı. O kuruluğa bir de karalık bulaştı. Şimdi Paşa, eski ölçüsüne göre yapılan giysisinin içinde yabancı bir iskelet gibi kalmıştı. İlk

önce yakalık ve boyunbağını attı. Sonra da yakın yerlere, bakkala, çakkala, mahalle kahvesine entari ve hırka ile gider ve soranlara: "Artık derviş olduk." derdi...

Antlaşma, barış derken işler tümüyle değişti... Her geçen günle birlikte yeni bir biçime giriyorduk. Gene herkesin lisanı kökünden döndü...

"Kahrolsun, kaçmışlar, yahu neler oluyormuş da ruhumuz duymuyormuş. Oh olsun... Oh olsun... Eden elbet bulur, tıksınlar haini, assınlar haini, assınlar katili, yurt onuru varsa artık çekilsin... Onu da bir adam sandıktı yahu! Sen dert etme birader, gene bu öküz milleti, gene bir mucize kurtarır..." filân derken Bekir Ağa Bölüğü dolup dolup boşalıyor. Katiller, kanlılar, bacadan kaçıyor, kaçıyordu. Ama hakkını vermeli. Mağdurlar da bucak bucak aranıyordu ya(!)... Hele şu kaderin oyununa bak. Meğer Devlet kuşu yakınlara gelmiş de haberimiz yok...

***

Bir sabah, çarşı boyuna erken inenler, Cabir Paşayı, yıllarca sandık içinde durmaktan dolayı açılmaz buruşuklukların oluştuğu, formaları kararmış, saltanat dönemlerinin yadigârı olan paşalık esvabının içinde buldular. Şişmanlık günlerinin anısını saklayan bu esvabı Paşa giymemiş, belki de içine düşmüştü. Hele sırmalı kayışın yarattığı buruşuklarla, bir insandan çok, insandan yapılmış bir bostan korkuluğuna benziyordu. O, bu durumdan habersiz, yalnız öne doğru birkaç derece eğilen vücudunu doğrultmaya çalışarak, arada sırada boyalı bıyıklarına çeki düzen vererek, askerî heybetine yakışan bir gururla tren yoluna doğru ilerliyordu.

Eskisi gibi, sağdan sola selâmlar saçıyor ve karşılığını da bekliyordu.

Meğer hakkı da varmış. Gerçekten bu geçiş, her günkü geçişlere benzemedi. Herkes ayağa kalktı, âdeta küçük bir tören oldu.

Paşa içinden:

"Ah bu fırsat düşkünleri, ah!" diyordu.

Bak, bak, her gün bir omuz silkmekle geçen tanıdıklar, şimdi kandilli selâmlamalarla yerlere dek eğilerek:

"Efendim, memuriyet-i cedidenizde muvaffakiyetler temenni eder ve arz-ı tebrikat ederim. İrfan-ı âlinizi ihmal edenler cihana maskara oldular Paşam..." gibi yağlı ballı yaranmalar savurarak geçip gidiyordular.

Bunlar arasında yalnız biri, fikrini getirtmişti. Paşa, tam trene ayağını atacağı sırada gene en son sözü o, Takunyalı Fitnat söyledi:

– Yürü bakkallar paşası yürü... Yuf borusu seni bekliyor.

BİNECEK ŞEY

Derviş Hasan, birdenbire durdu. Kirli, yırtık yenleriyle alnının terlerini sildi... Sıcak bir haziran güneşi, dünyayı nedensiz bir belâ gibi kasıp kavuruyordu...

Sabahtan beri, işte dört saattir hiç durmadan yürümüştü. Çevresine bakındı: Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi. Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu.

Köye, kasabaya benzer bir şey gözüne çarpmadı... Yolun üst tarafındaki ağaçlara döndü.

"Biraz dinlensem..." diye düşündü.

Şu alacalı gölgelerde uzanıp, rahat bir uyku çekmek... Hiç de kötü değildi. Ama karnı zil çalıyordu.

"Öğleden önce bir köye rast gelirim..." umudu ile geceyi geçirdiği çoban kulübesinden aç çıkmıştı.

Hep yürümeli, bir an önce bir köye yetişmeliydi. Ama hangi köye?... Derviş Hasan, bunu asla bilmez, düşünmez, aklına getirmezdi. Otuz yıldır, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş, adını öğrenmediği köylerde konuk kalmıştı. Her yerde ona yiyecek, içecek verirlerdi. Anadolu tekkelerinin kapıları açıktı. "Hu..." diye girer, isterse haftalarca, aylarca, ta canı sıkılıncaya dek kalırdı.

Dağın, taşın, nehrin, gölün, ormanın özel adları olur muydu? Onun fikrince köylerin, kasabaların, kentlerin adlarına da gerek yoktu. Hepsi "Dünya" demekti... Balık, denizde nasıl hiçbir yasaya uymadan rahat rahat yüzerse, o da, dünyasında serbest serbest gezerdi.

İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar, doğanın birer efsanesiydi. Hükûmet, yasa, aile, din, ahlâk, kısacası her şey, gözünde anlamı olmayan birtakım uydurma şakalardı. Beden bir düş idi. Yaşam bir seraptı. Ancak cahiller bu düş ile seraba aldanırlar, boş yere üzülürler. Gerçek "bir"di, o da "aşk" idi. Aşkı anlayan, gerçeğe ulaşmış, dış evrenin, hakkın anlamını anlamıştı.

Derviş Hasan, işte bu erenlerden biriydi.

Geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külâhlı, çok saçlı başı, ak sakallı yanık yüzü, derin, iri, kara gözleri, ona garip bir heybet verirdi. Ne olduğuna dikkat etmediği "dünya"nın üstünde, bir duman içindeymiş gibi, hiç görmeyerek yaşardı. Aşkı, Allah'ı, gerçeği, mutluluğu, amacı ruhunda idi. Aşkın dışındaki şeyler, onun çevresine toplanmış bir küme bulut idi.

Bir an:

– Of, dizlerim, dedi.

Açlık, sıcak, yaşlılık üç bin okkalık bir yük gibi sırtına çökmüştü. Şimdi, bir an için aşkını unutuyor, bu ağır yükün altında ezilen bedeninin varlığını sezer gibi oluyordu.

Başı çatlayacak gibi ağrıyor, ayakları titriyor, nefes aldıkça, daralmış göğsü acıyordu.

Yeniden durduğu yolun ilerisine, gerisine baktı. Ne gelen vardı, ne giden...

Gözlerini yere indirince birtakım hayvan ve kağnı izleri gördü. Mutlaka yakında, bu izlerin gittiği bir köy, kasaba bulunacaktı. Bu tahmin ona teselli verdi. Onu sevindirdi.

Derin bir:

"Huuu!" çekti.

Ellerini arkasına bağladı. Gene aşkının gerçeklerine dalarak, gene çevresini dumanlaştırarak, hiçbir şey görmeden, yürümeye başladı.

Gitti... Gitti...

Ama bu umut verici izlerle örtülmüş, cehennem gibi sıcak, çöl gibi tozlu yol bitmiyordu. Nefesi, kolları, dizleri kesiliyor, gerçekte "olmayan" bedeninin elemleri, "var olan" ruhunu sıkıyordu.

Ömründe ilk kez olmak üzere bir araba düşündü. Bu arabanın yumuşak ipek yastıklı içi kim bilir ne denli rahattı.

Yavaşça:

"Ah bir araba olsa..." dedi.

Sonra sırma eğerli bir atı gözünün önüne getirdi. Böyle bir ata binse, ufukta göreceği en uzak bir köye yarım saat içinde gidebilirdi. Hayalinden deve katarları, kervan katarları geçti. Açlıktan, sıcaklıktan, yaşlılıktan artık o denli bitkin bir durumdaydı ki...

Gülümsedi:

"Bir topal eşek olsa da, razıyım ya..." dedi.

Sıcak gittikçe kızıyor, yol daha biçimsizleşiyor, tozlar çoğalıyor, taşların arasında baygın kertenkeleler görünüyordu.

Kendisine baktı. Tozla örtülmüş çarıklarının eskiliği belli olmuyor, kıllı göğsünden çamurlu terler damlıyordu. Çaba gerekiyordu.

"Yolcu, yolunda gerek..." öğüdünü anımsadı.

Yürüdü, yürüdü, yürüdü... Saatlerce yürüdü.

Güneş, tam tepeden, gene ufka doğru inmeye başlamıştı. Derviş Hasan, şimdi kentlerdeki zenginlerin içmeye kıyılamayacak soğuk, berrak sularla, serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdestlerini tazelemekle meşgul olduklarını dü-

şündü. Onların cehennem azabıyla, cennet hırsıyla sürekli rahatsız olan ruhlarına karşılık, bedenleri ne denli mutlu, ne denli rahattı.

Yürüdü... Yürüdü...

Yürüdüğü yolda izler gittikçe karışıyordu. Gözlerini kaldırdı, ileriye baktı. Yolun dönemecinde, küçük bir tepenin önüne gelmişti. Dönemecin karşısındaki iki, üç çınar ağacı ile bir kurumuş çeşme vardı.

Durmadı. Yürüdü...

Bu tepenin eteğini dönünce, yolun tırmanıp aştığı öyle dik, öyle sarp bir yokuş gördü ki...

– Vallahi, bunu çıkamam, diye haykırdı.

Hemen çömeldi. Açlık, sıcak, yaşlılık sabahtan beri durmadan yürüyen Derviş Hasan'ı azıcık daha isyan ettirecekti. Bu dik yokuş karşısında duyduğu feci umutsuzluk, onun anlayışlı ruhunu kararttı. Şimdiye dek eğilmeyen boynunu çıkarcı ve hesapçı bir kişi gibi büktü. Gözlerinden, dışarıdaki evrenin hayalini kaplayan aşk dumanı, dudaklarından, anlayış gülümsemesi silindi.

Yaşamı boyunca ilk kez olarak yalvarmaya başladı.

– Allah'ım, bana merhamet et, dedi. Açım, ihtiyarım! Karşıma çıkardığın bu yokuşu çıkamayacağım. Bana bir "binecek şey" gönder. Yalnız şu yokuşu aşayım. Öbür taraf için seni rahatsız etmem...

Sonra sürüklenerek, kurumuş çeşmenin başındaki çınarların gölgesine gitti.

– At istemem, araba istemem. Binecek kötü bir şey... Bir topal eşek olsun. Allah'ım, merhamet, merhamet, diye inledi.

Böyle inlerken, ansızın zavallılığından, Allah'a karşı yaptığı arsızlıktan utandı. İsyan etti.

– Allah'ım, benim bedenimi yarattın. Onu, acılarından da sen kurtar! Sana yalvarıyorum, mutlaka bana bir "binecek şey"

göndereceksin. Üzerine eserini yükleteceğim. Göndermezsen... Senin ağır, senin sefil eserini taşımayacağım. Burada yıkılıp, yatacağım. Sana inat, açlıktan, susuzluktan, sıcaktan öleceğim... Sen görücü, bilici, işiticisin. Gökler gözün, evren aklın, insan kulağındır. İşit, hem bil ki, bana bir "Binecek şey" göndermezsen, buradan bir yere kımıldamayacağım, gebereceğim. Leşimi kargaların yediğini göreceksin. "Binecek şey" göndermezsen, Allah'ım, bu yokuşu kesinlikle çıkamayacağım. Geriye de gitmeyeceğim...

Hakkını haykırmış bir asî sessizliğiyle gururlanarak sustu.

Yavaş yavaş gözlerini kapadı. Evet, Allah mutlaka bir "Binecek şey" gönderecekti. Bu eserini seven merhametli Allah'ın en birinci göreviydi.

***

Zavallı Derviş Hasan, açlıktan, sıcaktan, yaşlılıktan o denli yorgundu ki... Hemen uyuyuverdi.

Yüz yıl kadar uzun süren bir düş görmeye başladı...

...bir kente vali oluyordu. Saraylar, cariyeler, köleler... Mermer havuzlara neftî gölgeleri düşen büyük ağaçlı bahçeler, altın işlemeli köşkler, sümbüller, güller... Sazlar, bülbüller, şaraplar, sâkiler, sevgililer...

Tüm bunların ortasında, asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at kişniyor, tepiniyor, şaha kalkıyordu. Derviş Hasan, bir kolunda sevgililer, öteki kolunda cariyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sedaları içinde bu küheylana doğru yürüyor, binmeye çalışıyordu. Sevgililer üzengileri tutuyor, cariyeler gemi kasıyor, köleler koltuklarından kaldırıyorlardı.

Tam bineceği sırada, küheylan birdenbire döndü, kafasına

öyle bir çifte attı ki... sevgililir, cariyeler, köleler birbirine karıştı.

Çevresinde ne varsa, tuzla buz oldu...

***

Gözünü açınca, iri bir yürüğün, başında zebani gibi dikilmiş durduğunu gördü.

– Kalk bakalım derviş baba... Bu kadar uyku yetmez mi?

– Eyvallah oğlum... İyi ki uyandırdın.

Gülümsedi.

Gördüğü düşün, henüz sönmeyen tadıyla gerindi, doğruldu.

Çeşmenin biraz ilerisinde, yüklü, yüksüz birçok atlar, katırlar duruyordu. İşte her şeyi gören, işiten, bilen Allah, istediğini göndermişti. Hem bir tane değil, sürü ile...

Yürüğe sordu:

– Nereye gidiyorsunuz evlât?

– Kazdağı'na...

– Ben de oraya...

Hiç kuşkusuz bu yürükler, kendisine bir at verirlerdi.

Döndü, yeniden çeşmenin başına baktı. Birçok boş, semerli hayvan vardı.

Tam ağzını açacağı zaman, yürük dedi ki:

– Derviş baba, bize bir yardım edeceksin...

– Ne gibi?

– Şuracıkta, kısraklarımızın biri doğurdu. Doğan tay, yokuşu çıkamayacak. Biz de pek yorgunuz. Sen uyumuş, dinlenmişsin. Gel, sevabına şu tayı kucağına al da, yokuşun başına kadar çıkarıver...

Derviş Hasan, gözlerini fal taşı gibi açtı:

Yürük:

– Ağır değil, yeni doğdu. Beş, altı okka ya gelir, ya gelmez, dedi. Hem yokuşun başına kadar... Haydi, sevabına...

– Ben sevap filân istemem.

– Hıyanetlik etme derviş baba. Hepimiz Müslümanız... Yapma, din kardeşlerine acı...

Hiddetinden boğulacak gibi olan Derviş Hasan, geldiği yönü göstererek:

– Ben, Kazdağı'na gitmiyorum... Yolum bu taraf, dedi.

Ama yürük lâf anlayacağa benzemiyordu:

– Zararı yok derviş baba. Sen tayı yokuşun başına kadar çıkar, sonra gene iner, o tarafa gidersin.

Derviş Hasan, hiddetinden sanki deli oldu. Sevaba, Müslümana, din kardeşlerine sövmeye başladı.

Yürük, arkadaşlarını çağırdı. Bunlar öyle ağız patırtısına pabuç bırakır takımından değildiler.

Derviş Hasan'ın başına üşüştüler. Tekme, tokat, döve döve kaldırdılar. Yeni doğan tayı zorla kucağına vererek, önlerine kattılar.

Derviş Hasan, sırtına, beline, oyluklarına yediği tekmelerin altında büsbütün sersem, hatta "Eyvallah" bile diyemeyerek, nefes nefese yokuşu tırmandı. Yalnız yeni doğma ıslak "Binecek şey"in ekşi, keskin kokusunu duyarak yüzünü buruşturdu.

Tepeye çıkınca, açlıktan, sıcaktan, yaşlılıktan çok tayın ağırlığından yorgun yere yıkıldı. Gözlerini göğe, Allah'ın her şeyi bilen büyük gözüne baktı.

Bu mavi gözün sonsuz bakışında, "Gönderdiğim binecek şeyi beğendin mi?" diyen bir alay vardır.

Derviş Hasan sesini çıkarmadı. Yeniden gözlerini kapadı. İnsanlar tarafından, binlerce yıldan beri o denli ibadet, o denli istekle rahatsız edilen Allah'ın, kuşkusuz artık "İstenildiği gibi" değil, "İstediği gibi" vermek en haklı hikmetiydi.

Suçun kendisinde olduğunu anladı. Deminki isyanına pişman oldu.

***

Şimdi uzaklaşan yürük hayvanlarının gittikçe derinleşen çıngırak seslerini işitiyor, çıkmayan sesini bu tekdüze çıngıraklara uydurarak, "İstediği gibi veren"den bir daha "bir şey istemeye":

"Tövbe... Tövbe... Tövbe..." diyordu.

UÇURUMUN KENARINDA

"Dün seni gördüm. Gayri ihtiyarî avazım çıktığı kadar, 'Aaaaa!' diye haykırdım. Eğer arabadan hızla uzaklaşmasaydın, mutlaka üzerine atılacak ve seni kurtaracaktım.

Aşağısı sefalet uçurumu olan çiçekli bir yarın kıyısında seninle karşılaşmak... Bu benim için ne derin bir elem oldu.

Söyle, nereye gidiyordun? Sultan Tepesi'ndeki kaldırımlarda otlar biten tenha sokağın masum, yoksul kızı!... Temiz, mütevazı, sakin, vakur, kutsal yuvanın masum yavrusu! Söyle, nereye gidiyordun?

– Hiçbir yere, diyeceksin.

Hayır, inkâr etme. Ben gözlerimden eminim...

Arkanda yüz liraya yapılamayacak bir manto vardı. Yanındaki kadını hiç beğenmedim.

Bindiğin araba, Taksim'e doğru uçtu. Kuşkusuz ya Nişantaşı'nda, yahut Şişli'de durdu. Sen muhteşem bir eve girdin. Öyle bir eve ki, orada beş yüz liradan, bin liradan, beş kuruş, on kuruş gibi söz edilir. Cephesinin azametiyle, antresinin süsüyle, mermer heykelleriyle, ağır halılarıyla, billûr avizeleriyle gözleri kamaştıran bu ev, bir iffet kapanıdır. Oraya insan sevinerek girer, bir an mutlu olur. Ama bir daha çıkamaz.

İşte senin gibi zavallı kızları bu kapana sürükleyen süs aşkıdır. Acaba bu uğursuz aşk, meşru bir biçimde elde edilemez mi? Eteklerimiz kirlenmeden süslenemez miyiz?

Bunu ben, uzun uzadıya düşündüm. Sonunda gene temiz, gene masum , gene namuslu kalarak süslenmenin sırrını buldum.

***

Evet, kadın kalbi birdir.

Beni okuttular. Ama son derece yoksulduk. Babam öldükten sonra anneme bağlanan altı yüz kuruşla geçiniyorduk.

Savaş içinde, sefaletimiz, son dereceye geldi.

Çarşıdan yiyecek almaya gittiğim zaman, ipek çoraplı kadınları gördükçe, yüreğim 'cız' ederdi. Süssüz bir kadın, uyuz bir tavus gibi zavallıdır. Başkalarının süslerini gördükçe, hiddetten, kıskançlıktan, öfkeden yüzüm kızarır, gözlerimden yaş gelirdi. Peçemi indirirdim. Yüreğim hızlı hızlı çarpmaya başlardı.

İçimden:

"Ne yapmalıyım?... Süslenebilmek için, iyi giyinebilmek için ne yapmalıyım Yarabbi?..." derdim.

Kocaya varmak... Mütevazı bir memur değil, hatta biraz orta hâlli adamlar bile artık bu kadın aşkını tatmin edemezlerdi.

Kadın eşyası, kadın süsü, altından daha ağırdı. Bir insanın boğazı, günde en aşağı bir lira istediği bir zamanda bir aile sahibi, iki yüz liraya bir tayyör yaptıramazdı.

Yeni zenginlerin çoğunluğu, evli, yaşlı başlı adamlar... Onların içinden bir koca düşünmek, büyük ikramiyenin çıkmasını beklemek kadar bir hayal.

Fevkalâde giyinen zarif kadınların, fevkalâde kaynakları vardı. Sınıf arkadaşlarımızdan Celile bunlardan birisidir. Kocası, en sonunda üç beş kuruşluk maaşlı bir memurcuk...

Onu gördüm, kendisiyle ne denli samimiyiz, bilirsin. Derdimi açtım. Giyinmek için çektiğim üzüntüyü bütün acılığı ile anlattım.

Durumum sinirlerine dokundu. Fena hâlde gülmeye başladı:

– Kocaya var, dedi.

– Ben, senin gibi giyindirecek kocayı nereden bulayım?

– Kocan giydirmez. Sen kendin giyinirsin.

– Nasıl?...

– Benim gibi...

– Sana giysilerini kocan yapmıyor mu?

– Delisin Peride, buna olanak mı var?

– Ya kim yapıyor?

– Evlenince öğrenirsin...

– Kim, kim?...

Bunu bana söylemedi... Zorladım... Yalnız gülüyordu...

En sonunda:

– Kocan, bunları kim yapıyor, demez mi, diye sordum.

– Ona söylerim, dedi.

– Ne dersin?

– Filânca arkadaşımın kocası tüccar. Kelepir kumaş buldum, derim. Örneğin, arşını yirmi liraya alınan bir şeyi, beş liraya, diye gösteririm. O der ki: "Buna verecek param yok!" Ben derim ki: ! "Peşin vermeyeceksin! Ayda beş lira!" O zaman razı olur... Terzilere verdiğim paradan hiç haberi yoktur. O gündüz işindeyken, ben makine ile bunları dikiyorum sanır...

– Olur mu bu?

Mis gibi... erkekler dünyanın değiştiğini bilmezler. Tayyörle pazen donun dikilmesini bir sanırlar. Kısacası, kocam bana her ay beş lira verir. Bütün üstümü, başımı onunla yaparım hülyasındadır. Yılda altmış liraya... Bu gözünde büyür: "Üste, başa israf ediyorsun Celile!" der. Oysa ayda bir, mutlaka, kırk beşer liraya birer bot yaptırtırım. Menekşe rengindeki ipek hırkamı daha dün yetmiş liraya aldım.

***

Celile, o harikulâde süsünün kaynağından başka her şeyi bana anlattı:

– Tuvaletim için yılda bin liradan çok harcıyorum, diyordu.

Kaynağı ben zihnimde buldum.

Yalan içinde yaşamak, benim için namussuzluktan daha olanaksızdı. Ama yüreğimi yokluyordum, güzel giyinmekten başka hiçbir hevesim, hiçbir aşkım, hiçbir hırsım yoktu.

Bu buhran içinde çırpınırken, elime bir gazete geçti. Orada bir terzi ilânı gördüm.

Bu büyük terzihanenin nerede olduğunu henüz bilmiyordum. Öğrendim...

Gittim, atölyelerine girdim. Gerçekten başka bir âlem... Bir cennet, bir süs cenneti...

Yüreğim çarpa çarpa 'Prömiyer'le konuştum... Gündelik almayacaktım. Bu, ayda otuz lira ediyordu. Bununla ne yapabilirdim? İşimi, çalışmamı beğendiler.

Ben bu öneriyi getirdim:

– Gündelik filân istemem. Emeğime karşılık, bana kumaş vereceksiniz. Atölyede bedava dikeceksiniz!

Bu isteğim, prömiyere garip, ama hoşça göründü. Patronu kandıracağını vaat etti.

***

İki gün sonra, artık terzi idim.

İlk ay kendime gayet güzel bir tayyör yaptırdım. Gece evde yaptığım buluzları da vitrine koyuyordum... İkinci ay, yüz liralıktan çok üstüm, başım olmuştu.

Güzel giyiniyordum. Vapurda, yolda, herkes bana bakıyordu. Altı ay sonra, terzihanenin içine benim gibi şık müşteri bile girmiyordu.

Müşteriler benim giysilerimi görüyor:

– Bu hanımınki gibi olsun, diyorlardı.

Kendilerine hizmet ettiğimi görünce tuhaflaşıyorlar, sonra orada bir işçi olduğumu öğrendikleri zaman da şaşırıyorlardı.

Terzihane şıklığıma armağan olarak beni manken yaptı. Şimdi gündeliğimi almakla birlikte, en yeni, en son moda giysileri giyiyorum...

Mutluyum... Âşıksız, kocasız mutluyum. Namusumdan, gururumdan hiçbir şey yitirmeden mutluyum. Benim başıma her felâket süs bağımlılığından gelecekti. Onu böyle meşru bir biçimde elde edince, yaşamdan artık hiçbir korkum kalmadı.

***

Senin de ruhunu tanıyorum. Her kadın gibi sen de, bu giyinmek gereksinimiyle uçurumun kıyısında yürüyorsun. Hayır Raika, hayır. Biraz aklı olan sefalet uçurumuna yuvarlanmaz. Gel, benim gibi yap. Yaşamını, seni güzel giydirecek bu emeğe hasret...

Biz kadınlar için, kumaşlar içinde, ütü başlarında yaşamaktan büyük ne zevk var?

Günde yüzlerce güzel kadının ayrı ayrı giyindiğini görmek, boy aynalarının içinde, zenginlerle kendi süsümüzü karşılaştırmak... Moda tartışmaları yapmak...

Evet, bir terzihane atölyesi, bir ressamın, bir heykeltıraşın atölyesinden çok daha caziptir. Orada duyulan benzersiz heyecan ne denli temiz, ne denli kibardır. Ne ressamların yağ, boya kokusu; ne heykeltıraşların çamurları, taşları...

Sonra İstanbul'un en zarif, en yüksek kadınlarının güzelliklerindeki esrarı öğrenmek! Bu az mutluluk mu?

İşte seni, kıyısında dolaştığın o müthiş uçurumdan buraya çağırıyorum. Burada kirlenmek yok. Yalnız güzellik var!

Cuma günü bana gel, konuşalım. Seni de manken yapalım. En güzel giysilerini giy. Ama namusunu yitirme, olur mu Raika'cığım? Çünkü ruh kirlendikten sonra en bulunmaz bir süs gene insanı güzelleştiremez.

Bu cuma... Mutlaka... Sakın ihmal etme! Bekliyorum ha... Hitabım seni tapınağına çağıran bir kurtarıcının sesidir. Çünkü gittiğin uçurumun sonu bir çirkef cehennemidir!...

Gözlerinden öperim..."

YALNIZ EFE

ÖN SÖZ

Sabahtan beri yürüyorduk. Düşe kalka geçtiğimiz sarp keçi yolları, bazen sel yarıntıları içinde kayboluyor, bazen sık kovanlıklardan ayrılarak, dibinde sivri çam tepeleri görünen karanlık çukurlara sapıyordu.

Ayı avına gidiyordum. Kılavuzum, "Kumdere" köyünün en namlı nişancılarındandı.

Birlikte tırmanacağımız yüksek ormanlı dağların daha çok uzağındaydık. Zaman zaman ince bir yağmur sepeliyordu. Güneş yoktu. Sonsuz, mor bir kubbeyi andıran dumanlı gökte, fanîliğin geçmiş saatlerini anımsatır, gamlı guguk sesleri yankılanıyordu.

Artık iyice yorulmuştum. Omzumdaki martin gittikçe ağırlaşıyordu.

– Biraz dinlensek, dedim.

Kılavuzum güldü. Onun da kır çember sakallı, şen çehresi pembeleşti.

– Kesildin mi, diye sordu.

Sırtında çiftesiyle üç günlük yiyeceğimizden başka benim kebemi de taşıyan bu dinç köylüye yorgunluğumu söyledim.

– Ha biraz gayret, dedi. Yarın başına kadar çıkalım. Oradan öte "Akkovuk"a kadar yol iyidir.

– ...

***

Yarım saat daha tırmandık. Ayaklarımızın altından küçük taşlar, kireçli topraklar sökülüyordu.

Oldukça büyük, tek bir çam ağacının yanına gelince, kılavuzum:

– İşte yarın başı, dedi.

Yerler çamurdu. Çiseleyen yağmurun dallara çarpınca derin bir fısıltı çıkıyordu.

Ben, hemen çöktüm. Çamın kalın gövdesine arkamı dayadım. Cebimden paketimi çıkardım.

Sırtından yükünü indiren ihtiyar avcıya uzattım.

– Yak bir cıgara bakalım, yorgunluk alır.

Ağır bir tavırla:

– Burada tütün içilmez, dedi.

Sordum:

– Niçin? Namazgâh mı burası?

– Hayır.

– Ya ne?

Önüne bakarak başını salladı.

Gizli bir şey söylüyormuş gibi yavaşça:

– Burası, "Yalnız Efe"nin "Sır" olduğu yerdir, dedi.

***

Serin bir rüzgâr, yağmurun fısıltısını çoğaltarak esiyor, üstümüze kara bir çadır gibi açılan çam dalları titriyordu. Anado-

lu'nun bu yalçın ufuklu, bu boş, bu kayalık, bu korkunç tarafı, Bozdağı'na giden bu ıssız yol, eskiden beri bir eşkıya uğrağıydı, bunu biliyordum.

Ben, tenha bir geçidin gizli bir köşesinde uyuyan küçük bir köyde doğdum. Ger Ali'nin, Köroğlu'nun koşmaları, Develi'nin, Çellav'ın menkıbeleri içinde büyüdüm. Bilmem onun için mi, eşkıya hikâyelerini dinlemeyi pek severim.

Paketimi cebime soktum.

– Anlat bana baba, dedim. "Yalnız Efe" kim? Nasıl sır oldu?

İhtiyar avcı, torbasının yanına bağdaş kurdu. Çiftesini kucağına uzattı. İri elâ gözleriyle dik yamaç boşluğunun kenarına, karşıdaki yağmurla ıslanarak koyu kan rengine giren dorîa granit oyurumlara baktı, baktı.

Sonra bana döndü:

– Anlatayım, dedi. Ben şimdi elli yaşını geçiyorum. O zaman pek ufaktım. Onu gören kadınları dinledim. Kendisi hiç erkeğe gözükmezdi!

– Niye gözükmezdi, diye sordum.

– Çünkü kızdı!

– Kız mıydı?

– Evet...

Şaşkınlığım hoşuna gitti.

Geçmişi seven, bütün harikaları geçmişte sanan, geçmişi kutsayan her yaşlı köylü gibi masum bir şevkle hikâyesine başladı.

Bu, azap, elem, acı dolu bir intikam destanıydı...

***

Belki bir saat sürdü. İhtiyar onun yaptıklarını anlatırken, muhabbetten dudakları titriyordu. Ben de bu muhabbetin yankılarını ruhumda duydum.

Yalnız Efenin her hareketi ahlâki idi. Halk, yerliler, köylüler ona ulvî bir kahraman gibi tapıyorlardı. Anlatırken ihtiyar, bazen heyecana geliyor, bazen kederleniyor, unutulmamış bir matemin gölgesi yüzünü karartıyordu.

Yalnız Efenin sonunu anlatırken, kendisini tutamadı. Gözlerinden yaşlar boşandı. Yüreği sanki ağzına gelmişti. Hıçkırıyordu. Boynunu bükerek, iri, nasırlı elleriyle gözyaşlarını silerek söylediği sözler hâlâ kulağımda...

***

Av peşinde gezerken, iki hafta tüm uğradığımız köylerde, yürük obalarında hep Yalnız Efenin menkıbelerini dinlemiştim.

O zaman şairdim. Duyduğum canlı bir heyecanla, kahramanın destanını yapmaya kalktım. Ama niçin bilmem, yarım bıraktım.

Aradan işte yirmi beş yıl, evet yirmi beş yıl geçti. Bugün tamamlamak olasılığının kalmadığını görüyorum. İhtiyarlayan anılarımda kafiye yok. Bunayan zevkimde sözcüklerin uyumu, veznin esrarı yaşamıyor. Ama gençliğimde yazdığım bir destanı, şimdi bir roman gibi tekrarlayamaz mıyım?

İşte bunu deniyorum...

- I -

Yörük Hoca'yla Kızı Kimdi?

Kırların yorgun sessizliğini taşıyan hazin çıngırak sesleri uzak-yakın ineklerin böğürtüsü, köpeklerin havlayışı, fark olunmaz bir uğultunun içinde kayboluyor, sıcak bir bahar günü, ilk önce şeffaf bir sis gibi başlayan uyuşuk gecenin renksiz gölgeleri altında sanki yavaş yavaş eriyor, dumanlaşıyordu.

Küçük bir sürü (dört inekle birkaç keçi, koyun) köye giren geniş yolun ta ağzında durmuştu. Alçak bir çitin önünde, ineğin birisi acı acı böğürdü.

Kapı açıldı, sürü sayı sıra tanır akıllı yaratıklar gibi teker teker içeri girdi.

Biraz sonra, köy içinde bir ihtiyar belirdi. Bembeyaz çember sakalı, yuvarlak kırmızı yüzünün çevresinde bir gümüş hale gibi parlıyor, ipekten sarığıyla nakışlı bir uyum meydana getiriyordu.

Boyu o denli yüksek, bedeni o denli iri idi ki... Dibinden geçtiği duvarlar, çitler, omuzlarının hizasına bile gelmiyordu. Ellerini kocaman al kuşağının arasına sokmuştu.

Açık kapının önüne yaklaşınca:

– Kezban, diye seslendi.

Beyaz başörtülü bir kız göründü. Parlak kara gözleri ihtiyara bakınca, yeni açan bir gülü anımsatan yüzü güldü:

– Ne var baba?

– Kapı neye açık ki?

– Köpek gelmedi daha...

– Gelmez uğursuz... Aşağıda derenin kıyısında oynaşırlar...

– Neye girmiyon?

– Bu gece komşular bize gelecekler. Varıp Tosun Dayıya da bir diyelim. O da gelsin.

– Tosun Dayı hasta imiş. Bütün gün yatmış. Kızı bana dedi.

– Ben de bir bakayım. Sen yemeği hazırla. Şimdi gelirim...

– Pekiyi!

İhtiyar, gözleri yerlerde, karşıdaki çitin arkasında kayboldu. Bu, bütün köyün, kendilerindenmiş gibi sevdikleri Yörük Hocaydı.

Yirmi yıl önce, "Artık ihtiyarladım." deyip buraya gelip yerleşmiş, çift ve tarla almış, evlenmişti. Yetmiş yaşını çoktan aşmıştı. Ama hâlâ dinçti. Gençliğini ilk önce medresede, sonra dağlarda, savaşlarda geçirmişti. Anadolu'nun, Rumeli'nin her yerini karış karış tanırdı. Yemen'de askerlik yapmıştı.

Dört yıl önce karısı ölmüş, kızı Kezban'la yalnız kalmıştı.

"Evlen" diyenlere güler, başını sallar:

– Evlenmek bana gerekmez. Ben artık orada güvey gireceğim, diye caminin bahçesindeki sık servili küçük mezarlığı işaret ederdi.

Zengince idi. Elli yıl dolaşmak, onu biraz para sahibi etmişti. "Kumdere"nin eşrafından sayılırdı. Köyün yoksullarına, dullarına, öksüzlerine yardım eder, herkesin ölüsüne kendi sevabı için mevlit okurdu. Dünyada hiçbir emeli kalmamıştı. Elli yıllık deneyim onda hiç umut bırakmamıştı.

Durumu, halkın, hükûmetin gidişini anımsayınca:

– Ah, dünyanın sonu, derdi.

Sivastopol Savaşı'ndan sonra, Silistre bozgununu görmüştü. O andan itibaren Anadolu da bozulmuştu. Eşkıyalık, zulüm, hakaret, hırsızlık, açlık, yağmacılık alevsiz bir yangın

gibi bu bin yıllık ana yurdunu yakıp tutuşturuyordu.

Yörük Hoca bunu görürdü. Kötülüklerin önüne geçmek, bozulan dünyayı düzeltmek gerekirdi. Ama nasıl? Gece gündüz bunu düşünür, bunu konuşur, bunu tekrarlardı.

– Bir Mehdi çıksa, diyenlere gülerdi.

Anadolu, Rumeli karmakarışıktı. Bir değil, bin Mehdi az gelirdi.

Köyün ihtiyarları, onun karanlık düşünceleriyle daha beter bunalmışlar, gençleri daha beter sersemlemişlerdi:

"Yörük Hoca, dünyanın direğini almış!" derlerdi.

"Ah, genç olsam!..."

– Genç olsan, ne yapardın Hoca, diye soranlara cevap vermezdi.

Gülümser, başını sallar, köyün her tarafından görünen ormanlı, çamlı dağlara bakarak dalıp giderdi.

Akşam yemeğini ocağın başında yemişlerdi. Kezban siniyi, sofra örtüsünü kaldırdı.

Yörük Hoca, boz renkte keçe kaplı sedire çıktı. Çubuğunu yaktı.

Kezban, ocağın ateşini düzeltti. Sol taraftaki sedirin önünde duran küçük bir iskemleyi çekti. Cezveyi testiden doldurdu.

Babası:

– Şimdi kahve yapma, dedi. Konuklarla içerim...

– Pekiyi...

Kezban, dolu cezveyi ocağın önüne bıraktı. Kalktı. Küçük odanın içinde âdeta bir dev yavrusunu andırıyordu. Babası gibi çok iriydi. Elini biraz kaldırsa, isle kararmış basık tavana dokunabilecekti.

Başını eğerek kapıdan çıktı.

Yörük Hoca, içine ocağın alevleri yansıyan gözlerini çubuğunun dumanlarına dikti. Sağ kolunu dayadığı yastığın üstü kapaksız bir dolaptı. Burada elli, altmış kadar pembe kaplı, sarı kâ-

ğıtlı kitap vardı. Köylülere yalnız camide mevlit okumaz, bazı geceler evinde toplananlara bu kitapları da dinletirdi.

Arkasındaki, iki perdesiz küçük pencerenin ortasında uzun bir saz asılıydı. Bu saz, Yörük Hocanın gençlik yadigârıydı. Âşık Garib'in, Âşık Kerem'in, Köroğlu'nun koşmalarını bununla çalar, "Sivastopol", "Ey Gaziler" havalarını tekrarlarken kendisiyle birlikte bunu dinleyenleri ağlatırdı.

Küçük bir idare kandiliyle aydınlanan odanın tek süsü, ocağın üstünde yan yana asılı iki levhaydı. Birinin, sarı zemin üzerine siyah, kötü bir tâlik ile yazılmış satırları, hayatta şaşırmış Türk'ün boğuk bir feryadına benzetiyordu.

Yay gibi eğri olsam
Elde tutarlar beri!
Ok gibi doğru olsam
Yabana atarlar beni!

Ötekinin süslü satırları, sanki ölmüş bir beyliğin, sönmüş özgürlüğün, eski bir gururun, asil bir demokrasinin, can çekişen bir kahramanlığın anısıydı.

Ne senden rükû,
Ne benden kıyâm,
Selamün aleyküm,
Aleyküm selam.

Bir köpek havladı.

Yörük Hoca çubuğunu ağzından çekti. Galiba geliyorlardı. Öksürükler, lâkırtılar işitildi.

Kezban, avluya çıkan kapıyı açıyordu.

Gelenler yedi kişiydi. Oda doldu. Sedire çıkmayanlar, ocağın çevresine çöktüler. En ihtiyarları Hacı Durmuş, Yörük Hocanın

yanına oturdu. Birbirlerini Sivastopol'dan tanıyorlardı. Hoca'yı, yirmi yıl önce, bu köyde yerleşmeye razı eden bu arkadaşıydı. Bölükte ona, "Cin Durmuş" derlerdi. Bir gece Rus generalinin şapkasını, kılıcını çadırından aşırmış, bizim ordugâha getirmişti.

İki arkadaş, yan yana geldiler mi, her defasında:

– Hey gidi günler, hey, diye birbirlerine bakarlar, gülümserlerdi.

Sanki bu, onların özel bir selâmı idi.

Yörük Hoca, oradakilerin hepsine ayrı ayrı hâl ve hatır sorduktan sonra, Hacı Durmuş'a döndü:

– Hey gidi günler, hey, dedi.

Öteki:

– Keşke görmeyeydik, diye yüzünü buruşturdu...

Kezban, havaleli bedeniyle ocağın başına çömelmişti. Dörtlük cezveleri sürdü.

Yörük Hoca, karşı sedirde oturan bir köylüye baktı:

– Ey bakalım Muhtar Mehmet, ne var ne yok, dedi.

– Hayırlar Hoca...

– Dün kasabaya gittin mi?

– Gittim.

– Oradan hayır haber gelmez!

Kumdere köyü kasabaya iki saatti. Ovaya inince birdenbire büyüyen dere, kasabada hemen hemen bir nehir olurdu. Halk yavaş yavaş bu nehre "Ese Suyu" demeye başlamıştı.

Son on beş yıl içinde faizciliğiyle zenginleşen Eseoğlu, Kumdere'nin dibinden başlayan ova tarlalarını birer birer satın almaya başlamıştı. Kasabada hükûmetin adamıydı. Gelen kaymakamları evlerinde bedava oturtur, zaptiyeleri kendi çiftliklerine aylarca konuk ederdi.

Adamlarının hepsi yabancıydı. Çobanları, uşakları, hergelecileri, Arnavutlardan, Rumlardandı.

Kentteki meşhur Hristo Çorbacı ortağıydı. Yazları ona ko-

nuk gelir, tüm çevredeki köylülere ortalama yüzde iki faizle borç verirlerdi.

Muhtar:

– Eseoğlu, üç yıldır borcunu veremeyen "Küçükalan"lıları mahkûm etmiş, dedi.

Küçükalan, ovanın öte başında, Kumdere'den biraz büyücek bir köydü.

Hoca sordu:

– Nasıl mahkûm etmiş?

– Dava kentte olmuş. Hıristo Çorbacı, ta İstanbul'dan usta bir avukat getirtmiş! Davayı kazanmışlar... Meğer köyde, Eseoğlu'na borçlu olmayan yokmuş. Şimdi Eseoğlu ile Hıristo, tüm köyün tarlalarını, çiftliklerini zaptetmişler.

– Eeey?...

– Eeey, işte böyle...

Hacı Durmuş:

– Şimdi yersiz, yurtsuz kalan Küçükalanlılar ne olacaklar, diye sordu.

Çubuğunu derin derin çeken Yörük Hoca cevap verdi:

– Ne olacak? Eseoğlu ile Hıristo'ya tutsak!

– Nasıl olur ya?

– Bayağı olur işte.

Konukların içinde, köyün imamı da vardı. Bu az görmüş, ama çok bilmiş bir adamdı. Köyden olmadığı hâlde, Yörük Hoca gibi yerlileşmişti.

– Hacı Durmuş'a açıkladı:

– Nasıl tutsak olacaklar? Köyün, tarlaların tapuları Eseoğlu'na geçmedi mi ya?... Geçti, değil mi? İyi ya işte... Tarlaları kim sürecek, çifti kim toplayacak? Hıristo Yunanistan'dan Rum getirmeyecek! Eseoğlu kendi çiftliğine bile güç ırgat buluyor. Küçükalanlılar ikisinin hesabına, eşek gibi boğaz tokluğuna çalışacaklar.

Yörük Hoca:

– Boğaz tokluğuna, deme. Aç açına, dedi.

İmam bu sözleri tekrarladı:

– Aç açına... Aç açına...

– ...

Kezban, kahveyi kabartmış, fincanlara kotarıyordu. Ocakta devrilen bir odun, birdenbire alev aldı. Oradakilerin yüzlerini feci bir kırmızıya boyadı. Sanki komşu hemşehrilerinin bu manevî ölümlerinden duydukları matem hepsinin yüzüne yansıyordu.

Sessizlik ağırlaştı. Herkes önüne bakıyordu. Yörük Hocanın çubuğu sönmüştü.

Kezban, bu üzgünlük havasının içinde yıkılmaz bir umut, genç, dinç, güzel bir azim timsalinin hayali gibi yavaş yavaş kalktı. Fincan tepsisini ilk önce Durmuş'a uzattı. Ondan sonra sıra ile bütün oturanlara kahvelerini dağıttı.

Kimi cıgara sarmıştı. Kimi bellerinden çıkardıkları çubukları dolduruyorlardı.

Kezban, babasının lülesini yaktı. Sonra herkese ateş gezdirdi. Sonunda gitti, kapının yanındaki alçak iskemleye çöktü. Evde yalnız olduğu için ihtiyar konukların yanından ayrılmazdı.

Açık perdeden giren serince bir rüzgâr çubukların, cıgaraların dumanlarını ocağa doğru sürüyordu.

Çubuğunu fosurdatan Yörük Hoca:

– Ah, genç olsaydım, dedi.

Hacı Durmuş'un solundaki gür kara sakallı, kısa boylu, küçük gözlü bir adam (Kamçısızların Veli) Yörük Hocanın yüzüne bakmadan:

– Genç olsaydın ne yapardın, hoca, diye sordu.

İhtiyar Yörük, kahvesinden büyük bir yudumu "Ah!"la içti. Gözlerini çubuğunun dumanları içinden ayırmak istiyormuş gibi başını kaldırdı. Odanın içi pek dardı. Pencereler arkasındaydı. Bakacak bir yer bulamadı. Gözlerini kapadı.

– Dağa çıkardım, dedi.

– Dağa çıkıp da ne yapabilirsin?

– Ne mi yapabilirim? Eseoğlu gibi millet düşmanlarını gebertirim...

Muhtarın sağındaki uzun boylu, hasta yüzlü, perişan bir köylü (Nalbant İsmail) âdeta inledi:

– Eseoğlu bir değil ki...

– Bin olsun. İlk önce birden başlanır.

Muhtar:

– Yaşa Hoca, diye bağırdı.

Sonra ekledi:

– Sendeki cevher, hepimizde olsa...

Hacı Durmuş:

– Bizde cevher olsa da para etmez, diyerek kafasını hafifçe omuzlarının arasına çekti. Yaş yetmiş, iş bitmiş! Gün gençlere kaldı. Oysa onlar da kendi havalarında... Hiçbir şeye akılları ermiyor. Her şeye eyvallah diyorlar. Anadolu âdeta bir tekke olmuş... Bizim zamanımızda, kimse kimseye haksızlık edemezdi. Herkes birbirinden çekinirdi. Hele yabancılar ülkeye adım atamazlardı. İş, para, çift, çubuk bizimdi. Köy değil, hatta kasabaya bile Rum, Ermeni, Yahudi madrabaz giremezdi.

Verilen haber, koca bir köyün sütü bozuk bir faizciyle şehirden yabancı bir Rum'un malı oluşu, hepsinin yüreğine zehirli bir hançer gibi etki yapmıştı.

Küçükalan köyü, ovanın en zengin köyüydü. Kasabaya alışan gençler, hep Eseoğlu'nun yanına gitmeye başlamışlardı.

Yörük Hoca, Eseoğlu'nun ne kötü bir herif olduğunu bildiği için zavallılara haber gönderdi.

"Onunla alışveriş etmeyin. Sizi mahveder." dedi.

Ama sözünü dinletemedi. Beş yıl içinde, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar hepsi Eseoğlu'na borçlandılar. İşte bugün tüm arazilerini zaptediyordu. İmansız, merhametsiz, dinsiz bir faizciydi. Bu aklı, İstanbul'a, İzmir'e gittikçe, manifatura aldığı Rumlardan öğrenmişti.

Bu gidişle tüm köyleri tutsak edecekti. Korkusundan çiftliğe silâhlı Arnavutlarla gelip gidiyordu. Kasabada bile canını yakmadığı, yuvasının bir direğini olsun yıkmadığı adam yoktu. Daha elini Kumdere'ye atmamıştı.

Kışın köyden her rast geldiğine:

– Ben size de iyilik etmek isterim. Kim para isterse, bana gelsin, derdi.

Ama Yörük Hoca borcun, özellikle bir faizciye edilecek borcun nasıl bir ateş olduğunu, nasıl ev, bark, köy, kent yaktığını hemşehrilerine iyice anlatmıştı.

"Olmadı mı sabır, kanaat! Oldu mu idare, ihtiyat!..."

Köy bu öğüdü tuttuğu hâlde, gene eziliyor, gene sefalete düşüyordu. Her yirmi yaşına giren genç asker olunca, Yemen'e gidiyor. Bir daha hiç gelmiyordu.

Nüfus azalmıştı. Köyde çoğunluğu yaşlılarla kadınlar oluşturuyordu.

Eseoğlu, borç verip yutamadığı için Kumdere'ye kinlendi. Oraya zaptiyelerini musallat ediyordu.

Her yeni gelen kaymakama:

– Bütün vilâyet içinde eşkıya yatağı Kumdere'dir! Devlet burasını topa tutmazsa, rahat görmez, derdi.

Oysa Kumdere'den şimdiye dek ne bir adam dağa çıkmış, ne de dağdakilerden biri konuk gelmişti.

Köy, dik bir dağın eteğinde olduğu için, ahalisi hem ovada işleriyle uğraşırlar, hem kışın dağlarda ayı, kurt, geyik avı yaparlardı.

Avcılık, onları ova köyleri gibi karanlık bir sefalete düşürmüyordu.

En sonunda, geçen yıl, Eseoğlu, onların silâhlarını da hükûmete toplattırmayı başardı. Artık ava gidemiyorlardı. Silâhsız kalan halk şaşırmıştı.

Yörük Hoca:

– Sünnet bozuldu, demişti.

"Ata binmek, silâh kullanmak, yüzme öğrenmek." Peygamber'in emriydi.

Silâh olmadıktan sonra, av nasıl kovalanırdı? Silâhsız at ne işe yarardı? Tutsak gibi kaldıktan sonra, yüzmeye ne gerek vardı? Kendini suya atıp boğuluvermek daha hayırlıydı! Köyün en büyük elemi, işte bu silâhsız kalmaktı.

Zaptiyelerin evleri basıp, çeyiz sandıklarına varıncaya dek arayıp, ucu sivri bir bıçak bile bırakmadıkları gün, bütün köy, sanki ölmüş gibi susmuştu.

Kambur Hasan (Bu köyün en tuhaf adamıydı.) hepsini teselli kabul etmez matemleri içinde güldürdü. Zaptiyeler gittikten sonra, köylüler cami meydanında toplanmış, düşünüyorlardı.

Kambur Hasan:

– Hep ağlar! İşte biz de Çınarlı'ya döndük. Ama bizi nereye çıkaracaklar, dedi.

Çınarlıların başına gelen felâketi anımsayınca, hepsi güldüler. Bu köyün macerası, ova halkının eğlencesiydi.

Çınarlı, en çok efe çıkaran sarp doğalı, haşin bir köydü. Zaptiyeler bir gün bunları kandırıp, en son silâhlarına varıncaya dek hepsini almışlardı. İçlerine fesat düşmüştü. Kim silâhını sakladıysa, gidip biri haber veriyordu.

Bir gün gene bunlardan "İane" adıyla bir para toplamak istiyorlardı.

Çınarlılar:

– Vermeyiz, dediler.

Silâhlarının toplandığını unutuyorlardı. Kaymakam kızdı. O gün bir zaptiye gönderdi.

– Kerataların tümünü topla! Ama hiçbirisini kaçırma! Ben gelir, onlara para vermemeyi öğretirim, dedi.

Zaptiye köye gelince, martinini doldurmuş:

– Kim kımıldarsa, vururum, diye haykırmıştı.

Kimse kımıldayamadı.

Suyun kenarında kocaman bir çınarlık vardı. Çoluk çocuk, yaşlı-kadın halkın tümünü bu ağaçların altına getirdi.

– Hepiniz, şimdi bu çınarların üstüne çıkacaksınız... Beş dakikaya kadar yerde kim kalırsa, öldürürüm, diye ikinci bir emir verdi.

Martini omzuna dayadı. Halkın üzerine doğrulttu. Köylü, can korkusuyla bir maymun sürüsü gibi çınarlara tırmandılar.

O zaman zaptiye:

– Kim aşağıya inerse vururum, diye yeniden bağırdı.

Derenin dibindeki gölgeler uzandı. Cigarasını yaktı. İçti. Uyuyuverdi...

Köylüler, zaptiyenin uyuduğunu gördükleri hâlde, gene mahsus yapıyor, diye yere inemiyorlardı.

Bu sırada kaymakam gelmişti. Köyde tavuklardan, köpeklerden başka canlı yaratığa rastlamayınca, ürktü.

"Acaba hepsi dağa mı çekildi?" diye düşündü.

Gönderdiği zaptiyeyi, en sonunda, derenin kıyısında uyumuş görünce, kafasına bir tekme indirdi:

– Ulan, hani köylüler, diye haykırdı.

– Burada efendim!

– Nerede?

Zaptiye, havaya havaya bakıyor. Kaymakam bir şey anlamıyordu. Bir de gözlerini kaldırınca, gördü ki, bütün köylü çınarların üstünde... Bir kahkaha attı.

– Aferin ulan, dedi. Güzel akıl kullanmışsın!...

Zaptiye:

– Ne yapayım efendim? Uykum vardı. Kaçmasınlar, diye, hepsini ağaçlara çıkardım, cevabını verdi.

Kaymakam, parası olanın aşağı inmesini emretti. Parası olmayanlar, çınarların dalları arasında tutuklu kalacaktı.

Parası olmayanları da borç para bulup indirdiler...

İşte Çınarlılar köyünün bu macerası. Anadolu'nun henüz silâhı elinde kalanlarını çok güldürmüştü.

Zavallılar atalarının:

Gülme komşuna,
Gelir başına.

dediğini unutmuşlardı.

Eseoğlu, hükûmete fit vere vere ovadaki her köyü, Çınarlılar gibi silâhsız bırakmıştı. Yalnız kendi korucuları, çobanları, mandıracıları, hergelecileri silâhlıydı. Bu adamları da hep Arnavutluk'tan, Yanya'dan filân getirtiyordu. Hizmetinde hiç yerli kullanmazdı. Bir çeşit derebeylik kurmuştu.

Çevrede korkutmadığı, ürkütmediği insan kalmamıştı. Vurduruyor, öldürüyor, kendisine karşı gelebilecek hiçbir güç bırakmıyordu.

"Eşkıya, yataklık, filân..." yalanlarıyla hükûmeti kendine uydurmuştu. Çevrenin en güzel kızlarını zorla nikâhına alıyor, bir hafta sonra boşayıveriyordu.

Yaptığı kötülükler, haddi aştığı için, son günlerde kasabadan dışarı çıkamaz olmuştu. Hep bir eşkıya hücumundan korkardı.

Muhtar, yeniden bir cıgara tellendirerek onun korkularını anlatmaya başladı.

Nalbant İsmail:

– Pekâlâ! Korkuyor emme, gene fenalık etmekten vazgeçmiyor, dedi.

– Eli kopsun...

Muhtar, Yörük Hocaya döndü:

– Ha! Azıcık daha unutacaktım, dedi. Eseoğlu dermiş ki: "Yörük Hoca ölsün, Kumdere'yi zaptedeceğim!"

– Kime demiş ki?

– Herkese...

– Ecel yaşa bakmaz oğul! Sayısı, sırası yoktur. Ben ölece-

ğim de, o dünyaya kazık mı dikecek? Hem o daha bizim köye elini uzatacağına, bana borcunu versin.

Odadakilerin hepsi, Yörük Hocanın gözlerine baktı.

Muhtar da şaşırmıştı:

– Sana borcu mu var?

– Var ya...

– Ne kadar?

– Yüz elli lira kadar.

– Ne zaman almıştı?

– Üç yıl oluyor... Bir cuma günü kasabadaydım. Harmanı yeni satmıştık. Köylülerden alacaklarımı da almıştım. Bu herif bana rast geldi: "Aman Hoca, şu dakika çok sıkıştım. Bana üzerindeki paraları ver!..." dedi.

– Eeey, sen de verdin mi?

– Verdim.

– Senet filân almadın mı?

– Almadım.

Kamçısızların Veli güldü:

– Öyleyse, artık ahrette alırsın.

– Hayır, dünyada alırım.

Hacı Durmuş da başını salladı:

– O herif, dünyada borcunu ödemez, dedi.

– Ben alırım.

– Görürüz.

– Hem yarın...

Muhtar yemin etti:

– Hoca inat etme, vallahi vermez...

– Ben alırım.

– Boşuna başına belâ alacaksın!

Kapının yanında duran Kezban, hiç lâfa karışmıyor, yalnız dinliyordu. O da babasının, Eseoğlu'nda alacağı olduğunu yeni işitmişti. Bu herifi, üç yıl önce, bir gün pazarda görmüştü. Sarı,

esmer, çirkin suratı, çarpık burnu, dişlek ağzı gözünün önüne geldi. Bilinmez bir nefretle titredi.

Şimdi köylüler av hikâyelerine başlamışlardı. Henüz köyde iki gizli martin vardı. Kışın onunla, nöbetleşe ayı avına gidiyorlardı. Ama postu kasabaya götüremiyorlar, daha yukarıdaki köylere satıyorlardı. Eğer kasabada ayı postu görseler, "Ne ile vurdunuz?" diye zaptiye mülâzımı insanı yakalıyordu.

Lâf, Tosun Dayının hastalığına geldi.

– İnce dert, diyorlardı.

Beş yetişmiş oğlunun hepsi Yemen'e gitmiş, hiçbiri geri gelmemişti. Bu ihtiyar, gelmemiş oğullarını düşüne düşüne olayı anlattılar. Bu, bitmez, tükenmez bir romandı. Elle tutulan patlamamış güller! Gece hücumları! "Allah, Allah!" sesini duyunca, Rus ordularının silâhlarını atıp kaçışı! Kurşun vurmaz kumandanlar! Yeşil sarıkla hayal ordularının yol açışı!

Yörük Hoca anlattıkça, dinleyenler heyecana geliyorlardı. Bu kez anlattığı, bedeni yarı beline kadar donmuş bir nöbetçinin macerasıydı... Kendini değiştirmeye gelen arkadaşını görünce, şahadet getirmeye başlamış, yürüyememiş, hemen oracıkta ölmüştü.

Köylülerden biri:

– Ah, şu Moskof'la bir kez daha karşı karşıya gelsek, dedi.

Yörük Hoca güldü:

– Oğul! Şimdi Moskof içimizde!

– Moskof içimizde! Her gün ölüyoruz. Küme küme ölüyoruz işte!

Hacı Durmuş onayladıktan sonra, Anadolu'nun çektiği acıları anlatmaya başladı.

Halk, daha içerilerde ot yiyor, çuval giyiyordu. Mısır koçanından yapılan ekmeği bile ömründe görmeyen Türkler vardı. Kaç yıl vardı ki, hayvanlar gibi ormanlarda, kırlarda kökleri topluyorlar, ince toprak killeri un gibi midelerine indiriyorlardı.

Yörük Hoca:

– Bu gidişle bizim de olacağımız o, dedi. Ver, ver, ver! Elde yok, avuçta yok! Sonumuz ne olacak?

Açlığın, çıplaklığın gerçekliği ta içlerden gölgesini bu bereketli ovalara bile uzatıyordu. Konuşurlarken, hepsinin yüzünde bu günün karartısı bile oluyordu.

Hacı Durmuş, içerlerinin haraplığını, perişanlığını anlattıkça hep bir nakarat gibi:

– Bu bizim "Her şeye eyvallah," deyip boyun eğmemizdendir, sözünü tekrarlıyordu.

O ihtiyardı. Zaten birkaç günlük ömrü kalmıştı. Ama eli ayağı tutanlar hiçbir haksızlığa razı olmamalıydı. "Ah," diyordu, "her ülkede bir adam çıksa... Ne rüşvet kalır, ne zulüm kalır, ne fesat kalır! Bir kişi... Bir kişi..."

Yörük Hoca da onun fikrindeydi.

İçlerinden biri dedi ki:

– Yemen, Arabistan kasaphanesi durdukça köylerimizde genç kalmıyor!

Bu, çok doğruydu.

Hepsi gözlerini yere indirdiler. Köyde, en aşağı iki dinç evladını Yemen çöllerinde kaybetmemiş aile yoktu! Sanki durmak, dinlenmek Türk'ün nasibi değildi. Bir savaş biterken, biri çıkıyordu. Ha Mora, ha Sivastapol, ha Sırp, ha Karadağ, ha Moskof... Sonra bunlar yetmiyormuş gibi bir de Arabistan! Bu kadar fedakârlıklara karşı, ya görülen zulüm? Çektiklerini anımsayan köylülerin benizleri soluyordu.

Geç vakit gitmeye kalktılar. Bu gece hep acı şeyler konuşmuşlardı.

Çam Hüseyin, tavana varan uzun boyu ile kapıdan çıkarken:

– Keşke Hoca bize biraz kitap okuyuverseydin! Konuştuk, zehirlendik, dedi.

Gündüz gibi bir mehtap avluyu aydınlatıyordu.

Kezban, Yörük Hoca, dış çite kadar konukları yolcu ettiler. Dönerlerken, Kezban ahıra uğramak için ayrıldı.

Babası:

– Yarın kasabaya gideceğim! Atı erken hazırla, dedi.

– Nereye gideceksin?

– Şu Esenoğlu'ndan benim parayı istemeye!

– Pekâlâ...

İhtiyar durdu. Ona, güzel kızının gidişine baktı.

Gayri ihtiyarî:

– Ah, şu bir erkek olsaydı, diye içini çekti.

Kezban döndü:

– Bir şey mi dedin ki baba?

– Yok, bir şey demedim!

– ...

Ama Kezban, onun ne dediğini, onun niçin "Ah," ettiğini duymuştu. Evet, erkek olsaydı, erkek olsaydı... Gözünün önünde çamlı dağlar, karlı yollar, hainlerin, hırsızların, namussuzların, zalimlerin mundar çamurlara, kanlara bulanmış ölüleri geldi.

Ah, erkek olsaydı... Ama işte kızdı! Erkek olmanın çaresi yoktu.

Düşüne düşüne ahıra girdi. Atın önüne ot koydu. Eşek köşeye tıkılmıştı. Onu çekti, çıkardı.

Sonra eve girdi. Babası odasına çekilmiş, yatmıştı.

O, yatağı serdiği sedirin kenarına oturdu. Gözlerini, ayın mavi ışığıyla çevresi gümüşlenen yüksek, çamlı dağlara dikti. Gece işittikleri birer birer zihninden geçiyordu. Kulakları çınlamaya başladı. Bülbüllerin sesini duymuyordu.

"Ah, erkek olsaydım!.." dedi.

Yatağına soyunmadan, yüzü koyun uzandı... Sabaha kadar uyuyamadı...

- II -

Hoca'nın Ölümü

Yörük Hoca, daha güneş doğmadan yola çıkmıştı.

Kezban, nedensiz bir üzüntü içinde sıkılıyordu. Ahırı temizledi. Biraz çamaşır yıkadı. Sonra tahtaları sildi. İşi bitince Kambur Hasanlara gitti.

İkindiye kadar orada oturdu. Hasan'ın karısı, onun sütanasıydı. Boş kaldığı zamanlar hep bu kadının yanına gelir, tezgâhında bez dokurdu. Bugün tezgâha elini sürmedi.

– N'oldu sana? Hasta mısın ki?

– Yooo...

– Neye öyle durup bakarsın?

– Hiç.

– Deyiver, deyiver.

– Bir şey yok vallaha.

– Benzin solmuş.

– Gece uykum kaçtı da...

– Sabahleyin, babası ata binerken, sanki uzak, dönülmez bir gurbete gidiyormuş gibi kederlenmişti.

Kasaba, ona zulüm, kötülük dolu hissini verirdi. Nedensiz duyduğu bu kederden bir türlü silkinip sıyrılamıyor, aklından, gece işittiği şeyler birer birer geçiyordu.

Eseoğlu'nun çirkin hayali gözünün önündeydi.

İçinden:

"Şimdi ihtimal babamla konuşuyordur." dedi.

Yüksek, iri, levent ihtiyarın karşısında çarpık, bodur, iğrenç herifin çürük dişleriyle sırıttığını görür gibi oluyordu. Kim bilir, borcunu vermemek için ne yalanlar uyduracaktı.

Hacı Durmuş'un geceki iddiasını anımsadı:

– O herif dünyada borcunu vermez...

Babası:

– Ben alırım, demişti.

Acaba Muhtar'ın yeminle söylediği "Nafile, başına belâ" mı alacaktı?

İkindiye doğru yeniden döndü. Boş durmamak için eline çorabını aldı. Örmeye başladı. Tığları parmaklarına batıyordu.

Kalktı. Ahırdaki folluklardan yumurtaları topladı. Gübre yığınlarının üstünde tavuklar sanki yorulmuşlardı. Eşinmiyorlar, öyle duruyorlar, başlarını eğerek ona bakıyorlardı. Hava güzel olduğu hâlde, ortalıkta gizli bir hüzün vardı. Büyük kırmızı horoz, başını altın tüylerinin içine çekmiş, gözlerini kapamış, ayakta uyukluyordu. Onları kümes tarafına kışkırttı.

Sonra çitin kapısına doğru yürüdü. Açtı. Eşiğe oturdu.

"Neredeyse gelir!" diyordu.

***

Akşam oldu.

Kırdan sürüler döndü. Ama babası gelmedi.

İnekleri ahıra soktuktan sonra, gene kapının eşiğine oturdu. Hava iyice karardı. Yıldızlar parladı. Korudan bir bülbül inledi.

Kezban, ellerinin tersiyle gözlerini ovuşturuyor:

– N'oldu ki? N'oldu ki, diye kıvranıyordu.

Babası, geceleyin hiç kasabada kalmazdı.

Ansızın yanından bir gölge atladı. Bu köpekti. Gözüyle hayvanı izledi. Kasaba yoluna doğru koşuyordu.

"Acaba, bir gelen mi var?" umuduna düştü.

Doğruldu. Karanlıkta pek ilerisi gözükmüyordu. Ama köpek koşarak geri döndü. Kezban'ın eteklerini kokladıktan sonra arka ayaklarının üstünde oturdu. Gözlerini Kezban gibi, karanlıklara dikti. Sanki sahibinin gelmediğini hissetmişti.

Kezban, boğulacağını sanıyordu. Ağır, sökülmez bir hıçkırık göğsünden kabarıyor, boğazına tıkanıyordu.

Köpek, acı acı ulumaya başladı. Bu uluyuş, yüreğini parçalayacakmış gibi, içine yansıyordu.

– Hoşt, dedi, köpeği içeri kovdu.

Sonra kapıyı çekti. Karşı çifte doğru yürüdü. Belki artık yatsı olmuştu.

Aralık bir kapıdan girdi. Önce havlayan bir köpek, yanına gelince, sustu. Sonunda ışık görünen bir pencereye gitti. Burası, Tosun Dayının eviydi.

– Kim o?

– Benim.

– Ne arıyon Kezban?

– ...

Tosun Dayının karısı Fatma Molla, bir cevap alamayınca, genç kıza dikkatle baktı:

– Söyle, ne istiyon?

– Hiç.

– Neye geldin?

– Babam bugün kasabaya gitti. Gelmedi.

– Belki bir işi çıktı... Yarın gelir... Ne merak ediyon?

– Hiç kalmazdı.

– ...

İçerden, Tosun Dayının titrek, solgun, hâlsiz sesi işitildi:

- Yahu, kim o?

-- Kezban.

Buraya gelsenize...

Kapıda, ayakta duran ihtiyar kadın, kızı içeri aldı. Hasta, yerden bir karış kadar yüksek bir sedirin üzerinde uzanmış yatıyordu. Sakallı, esvaplı bir iskelet sanılacak kadar zayıflamıştı. Karanlık ağzının içindeki dişleri bembeyaz görünüyordu. Gözleri, parlak birer karanlık saklayan iki derin çukurdu.

Kezban, ocak başındaki mindere çöktü. Fatma Molla da otardu.

Hasta, nefesini topladı... Dinlene dinlene sordu:

– Ne... var... ki?..

Kezban:

– Babam, kasabaya gitti. Gelmedi amca...

– Niçin gitti?

– Eseoğlu'ndan alacağı vardı da... Onu istemeye...

– Erken mi gitmişti?

– Çok erken.

– Gelir kızım.

– ...

Ocağın üstündeki kandilin sarı ışığı, bu küçük odaya canlı bir mezar biçimi veriyordu.

Tosun Dayı ölmek üzereydi.

Ocağın dibindeki kara kedi gözlerini yummuş ve sanki yaşamın bu çirkinliğini, ihtiyarlıkla hastalığı görmek istemiyordu.

Bir süre sustular.

Birden dışarıda, pek yakından bir baykuş kahkahası yansıdı. Kedi gözlerini açtı. Hasta, ihtiyar kadın, genç kız bakıştılar...

Fatma Molla:

– Üç gecedir bu uğursuz musallat oldu. Tepemizde ötüp duruyor, dedi.

Hasta çok sarardı. Sanki işitmemiş gibi davranıyordu. Sonra yavaş yavaş koyunlardan, ekinlerden konuşmaya başladılar. Bu yıl Tosun Dayının üç ineği de gebeydi. Ama Kezban, anlamını duymadan cevaplar veriyor, babasının nerede kalabileceğini düşünüyordu. Yatsı ezanı okundu. Fatma Molla abdeste kalktı.

Kezban:

– Ben de gideyim, dedi. Babam gelirse beni beklemesin.

Kapının dışarısı simsiyahtı. Bastığı yerleri göremeyerek yürüdü. El yordamıyla çitten çıktı. Karanlığa alışan gözleri şimdi duvarları, ağaçları, sokakları fark ediyordu.

Kendi kapılarının önünde bir gölge gördü. Yüreği "hop" etti... Babası mıydı? Hayır, kısa boylu bir adam.

– Kimdir o, diye seslendi.

– Recep.

– Ne var?

– Sana baktım.

Kezban, hızla kapıdaki adama yaklaştı. Bu, Nalbant İsmail'in genç oğluydu. Birlikte büyümüşlerdi.

Heyecanla sordu:

– Beni ne yapacaksın?

– Şey...

– Ne?

– ...

– Söyle be?

– ...

Delikanlı, bir şey söylemiyor, başını arkaya çeviriyor, Kezban'ı sanki görmemek istiyordu. Köpek, arkadan çitin kapısını tırmalayarak havlıyordu.

Kezban, yüreğinin çırpıntısından "düşeceğim" sandı. Eliyle çite dayandı.

– Ülen, söyle ne var?

– Amcamı vurmuşlar.

– Babamı mı?

– Ha.

– ...

Birdenbire nefesi tıkanır gibi oldu. Dişleri kilitlendi. Ağzını açamadı.

Recep, aptal aptal, genç kıza bakıyordu.

Kezban, son bir gayretle sordu:

– Nerede?

– Eseoğlu'nun çitliğinde.

– Kim haber verdi?

– Çobanlar! Korucular! "Gelin, cenazeyi alın!" diye köye haber göndermişler.

– ...

Kezban, olduğu yere çöktü. Başını ellerinin içine aldı. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Recep, gidemiyor, genç kızın başucunda duruyordu. Ağlaya ağlaya sanki gözyaşları bitti. Hıçkırıkları seyrekleşti.

Recep, üzerine eğiliyor:

– Galk bacım, galk, hadi bize gidelim, diyordu.

Kezban, karanlığın içinde birden doğruldu:

– Ben gidiyorum.

– Nereye?

– Babamın ölüsüne.

– Şimdi gece... Yarın bütün köylü gidecek...

– Ben duramam.

– Ben de geleyim...

– İstemez...

– ...

Hızlı hızlı kasabaya inen yola atıldı.

Recep, kapının önünde ayakta kalmıştı. Çitin içindeki kö-

pekler havlıyor, kapıyı parçalayacak gibi sarsıyordu.

Kezban, karanlıklar içinde kayboldu.

Yürüdü, yürüdü, yürüdü...

Ayaklarına taşlar vuruyor, eteklerine çalılar takılıyordu. Belki dört saatten çok koşmuştu. Yorgunluk, hıçkırıklarını dindirmişti.

Dağların üstü morlaşıyor, yıldızlar siliniyordu. Uzakta, yolun sonunda çiftliğin binaları artık görünmeye başladı. Esmer bir sis, dere kenarında gölgeden bir duvar hâlinde boyuna uzanan söğütlerden, kavaklardan çıkmış bir duman gibi çatıları sarıyordu.

Durmadı... Hiç dinlenmedi... Bir an önce babasına kavuşmak istiyordu.

Suyun üzerindeki dar tahta köprüyü geçti. Kalabalık horoz sesleri işitiliyordu.

Dış çitleri geçince, üzerine birkaç köpek atıldı. Havlıyorlardı. Kezban, çitten bir kazık çekti. Çevresinde havlayan köpeklere savurarak ilerledi.

Çiftliğin büyük kapısı henüz kapalıydı. Tekmeledi. Köpeklerle uğraşıyordu.

Kapının üstündeki odadan çıplak bir baş uzandı:

– Kimdi o, Mori?

– Gel aç!

– Sen kimsin?

– Kumdereli Yörük Hocanın kızıyım.

– Bre, bre! Amma kabadayı şey bre!

– Haydi aç, diyorum.

– Korkmaz mısın bre mori, geceleyin gelirsin burda?

– Aç be, çabuk!

– Ne yapacaksın?

– Babamı göreceğim.

– O, mortiyi çekti bre!

– ...

Kezban, gülen herife dehşetle baktı. Dişlerini sıktı. Birdenbire yüreğinin çarpışı hafifledi.

Sesini yumuşattı:

– Haydi korucu ağa... Ölüsünü göreyim bir kere...

– Ölünün nesini göreceksin?

– Yapma korucu ağa.

Herif eğleniyordu.

Diyordu ki:

– Daha gece. Sonra kahya darılır. Sen biraz dere kıyısında dolaş, hava iyice açılınca gel.

Köpekler, Kezban'ın çevresinde sıçrayıp havlıyorlardı. Genç kız büyük kapının eşiğine oturdu. Havlamaktan yorulan köpekler, karşısına yattılar. Gözlerini elindeki kazığa diktiler.

***

Böyle ne kadar zamanın geçtiğini anlamadı. Ortalık ağarıyordu. Ne yapacaktı? Babasını acaba neresinden vurmuşlardı? Şimdi, geceleyinki gibi elemini hissedemiyordu. Sanki yüreği gerilmiş, katılaşmıştı. Ne olmuştu? Niçin babasını vurmuşlardı. Mutlaka bunu Eseoğlu yaptırmıştı.

Eseoğlu... Köyün, babasının, herkesin düşmanıydı. Gene çarpık burnu, dişlek ağzıyla gözünün önüne geldi. Yumruklarını sıktı. Dişlerini sıktı. Başını salladı. Karanlık, belirsiz, biçimsiz düşüncelere daldı.

Dayandığı kapı büyük bir tıkırtıyla açılırken, bir kâbustan uyanıyormuş gibi silkindi. Doğruldu. Karşısında yaşlı bir Rum gördü. Bu, Eseoğlu'nun hizmetçisiydi. İçeride, beyaz, küçük bir sarayı andıran çiftlik kulesinin pencerelerinde hâlâ aydınlıklar parlıyordu.

Rum eğildi. Gözlerini ovuşturdu.

Kezban'a dikkatle baktı:

– Kız, ne arıyor burada, dedi.

Kezban, gayet soğukkanlı cevap verdi:

– Babamı?

– Baban kim senin?

– Kumdereli Yörük Hoca...

– Hesta diyavolo (şeytan alasıca.) O öldü.

– Biliyorum...

– Görüp ne yapacaksın?

– Ölüsü nerede?

– Ben bilmem.

Rum, sabah mahmurluğuyla gözlerini ovuşturuyor, Kezban'ın cepkeninden taşan memelerine, başörtüsünün altında solgun bir nur ile parlayan yüzüne bakıyordu.

"Omorfo koriçe, diyavolo (Ne güzel kız, Tanrım) diye mırıldanmaya başladı.

Genç kız içeri girmemişti.

– Dur, uşaklar kalksın, soralım!

– Pekiyi...

Rum, cebinden çıkardığı bir tabakadan cıgarasını sarıyor, yanındaki oda kapıları açılıp kapanıyordu. Kapının üstündeki taraçada bir merdiven vardı. Parmaklıklarının arasında birkaç adamın dolaştığı görüldü. Kapıcı çakmakla cıgarasını yaktı. Merdivenin altına ilerledi.

Yukarıda gezinenlere bağırdı:

– Kahya kalktı mı?

– Kalktı, dediler.

– Bir kız gelmiş. Dünkü vurulan Kumdereli Yörük'ün kızıymış. Söyleyin, ne yapalım?

Taraçadaki seslerden biri sordu:

– Ne istiyormuş, Hristo?

– Kapıcı, genç kıza bakarak cevap verdi:

– Babasının ölüsünü.

– Kahyaya haber verelim.

– Haydi.

– ...

Kezban, bekledi. Yukarıda kapılar açıldı, kapandı...

Daha sonra, merdivenin yarısına kadar inen genç bir köylü:

– Gel buraya, kahyanın yanına gideceksin, diye Kezban'ı yanına çağırdı.

Kezban yürüdü. Merdivenleri çıktı. Büyük, karanlıkça bir odaya girdi. Yerler kara keçe döşeli, duvarlarda birçok tüfek asılıydı. Ocağın başında çubuğunu fosurdatan bir Arnavut, onu baştan aşağı süzdü.

– Sen o herif'in kızı mısın, mori?

– Kızıyım!

– Senin baban, ne belâymış! Bizim başımızı azıcık daha belâya sokacaktı. Bereket versin kırk paralık kurşuna!

Kezban susuyor, hiç cevap vermiyordu.

Sonra kahya, yeniden sordu:

– Köye akşamdan haber gönderdik, gelip cenazeyi alsınlar diye.

– ...

– Ne susuyorsun?

– ...

– Sen nereden haber aldın?

– Bir adam haber verdi.

– İstersen al, omuzla, kendin götür. Babanın leşi kaç para eder, yüzüp de derisini satacak değiliz ya...

Kezban donmuş gibiydi. Sanki taş kesilmişti. Sanki artık yüreği çarpmıyordu.

Kahya, bu iri siyah gözlerin bakışı altında rahatsız oldu.

– Ölü nerede, diye sordu.

– Ahırın yanında... Gübreliğe attık...

– Öyleyse bu gece, sıcak sıcak epeyce rahat etmiştir. Götürün bu kızı oraya. Köylüler gelinceye kadar birlikte beklesinler, mori!

Kezban, gene cevap vermeden dışarı çıktı. Uşağın arkasından yürüyordu.

Taş döşeli büyük avluyu geçtiler. Uzun, su dolu yalakların önünden geçtiler. Ahırlar, en sondaki köşedeydi.

Güneşin ilk ışınları, hafif bir duman hâlinde gübrelere yansıyor, tavuk, horoz, hindi, kaz, ördek kalabalığı altında bu yığınları kaplıyordu. Yaklaştılar.

Uşak, arkasına döndü:

– Nah, dedi.

Kezban, ilerledi. İki yüksek gübre yığınının arasında, uyuyor gibi uzanmış olan babasını gördü. Sağ kolu, lânet ediyor gibi yukarı doğru uzanmıştı. Yumrukları kilitlenmişti. Sönük gözleri açıktı. Başından akan kanlar yüzünü boyamış, ak sakallarını kıpkırmızı yapmıştı. Ağzı gayet müthiş şeyler söylemek istiyormuş gibi açıktı, kapkaranlıktı, korkunçtu.

Kezban, sanki bu ölüye görmeden baktı. Ağlamadı. Heyecan göstermedi.

– Babamı kim vurdu, dedi.

Uşak tereddüt etti:

– Bilmiyom.

– Ne zaman vurdular?

– Bilmiyom.

– Nerede vurdular ki?

– Bilmiyom.

Kezban, acı acı gülümsedi:

– İyi, dedi. Ben öğrenirim.

Uşak, sanki katilmiş gibi sıkılıyordu. Döndü, arkasına bakmadan uzaklaştı.

Kezban, babasının ölüsüne, yeniden dik dik baktı. Başucuna geçti, oturdu. Elini sürmeye çekiniyordu. Başını iki ellerinin arasına aldı. Sökülmeyen bir hıçkırık, boğazına takılıyor, nefes alamayacak gibi oluyordu. Gözyaşları sanki kurumuştu.

Köylüler gelinceye kadar öyle durdu.

Hacı Durmuş, halkın başındaydı. Hepsinin gözleri yaşlıydı.

Nalbant İsmail inledi:

– Kalk kızım!

Kezban, derin bir uykudan uyanır gibi doğruldu. Köylüler, taze ağaç dallarından yapılmış bir sedye getirmişlerdi. Hepsinin yüzünde, ağır bir kabullenmişliğin sessizliği mermerleşmişti.

Muhtar:

– Allah rahmet eylesin, dedi.

Kimse kımıldamıyordu... Herkesin gözleri Kezban'daydı.

Hacı Durmuş:

– Ne duruyoruz ki, diye, sedyeyi tutan genç köylülere baktı.

– Allah rahmet eylesin!

– Katiller!

– Öğleye yetiştirelim.

– Kim vurmuş ki?

– Sormak gerekir mi?

– ...

Kimin, kime cevap verdiği belli olmuyordu. Hacı Durmuş, eski arkadaşının ölüsünü kollarından tuttu. Ayaklarından gençler kaldırdılar. Sedyeye uzattılar. Hacı Durmuş eğildi. Ölünün alnından, tam yaranın üstünden öptü.

– Öcünü senin kim alacak, diye bağırdı.

Herkes önüne bakıyordu.

Kezban gülümsedi.

Hava bulutluydu. Bu sakin alay, Eseoğlu'nun çiftliğinden çıktı. Kimse ağzını açamıyordu. Çiftliğin adamları da ortada yoktu. Kezban, tek bir kız, arkadan geliyordu.

Yolda rast gelenler:

– Ne oldu ki, diye soruyorlar, cenazeyi görünce bir cevap beklemiyorlar, fatihalarını okuyup geçiyorlardı.

Öğleden önce köye girilmişti. Bütün kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar cami alanındaki büyük çınarın çevresine toplanmış, ellerinde yağlıklar, ağlıyorlardı. Yalnız Kezban ağlamıyordu.

Gömmeyi ikindiye bıraktılar. Cenazeyi yıkamak için eve götürmek istiyorlardı.

İmam:

– Olmaz, dedi.

– Niçin, gibi yüzüne baktılar.

– Yörük Hoca şehittir! diye haykırdı. Şehit yıkanmaz. Şehidin esvabı soyulmaz.

– ...

İkindi namazından sonra, bu şehit, mezarlığa götürüldü. Bütün köy hazırdı. Güneş, ara sıra bulutların arkasından ağlar gibi görünüyor, çiseleyen yağmurun içinden uzak, belirsiz gök kuşakları ürpertiyordu.

Hıçkırıklar sustu. Yalnız kapanan mezarın kürek atılan toprakları boğuk, gizli bir şikâyet gibi duyuldu.

- III -

Vuran

Köy, matem içinde, Kezban'ı düşünüyordu. O ne olacaktı? Hısım akrabası yoktu. "Everelim," diyorlardı.

Yörük Hocanın ölümünden bir ay daha geçmemişti. Hacı Durmuş, öksüz kalan kızı evine çağırttı. Ona, bin dereden su getirerek evlenmesi gerektiğini anlattı.

Ama Kezban soğukkanlılıkla:

– Amca, ben babamı vuranı hükûmete tutturmadan kocaya varmam, dedi.

– Hangi hükûmete kızım?

– Kasabadaki!

– Bulmaz kızım...

– ...

– Orası Eseoğlu'nundur. Onun sözünden çıkmazlar...

– Çıkar, hak yerini bulur.

– Bulmaz kızım.

– Ben, buldururum.

– Nasıl idersin, n'idersin?

Kezban, bir erkek gibi elini kalçasına dayamış, hücum edecek gibi duruyordu. Ama yüzü, gözleri son derece sakindi. Yavaş yavaş yapacağını anlattı. Mutlaka babasına kimin kurşun attığını arayıp bulacaktı. Sonra bu katili hükûmete verecek, astıracaktı.

Ama Hacı Durmuş, umutsuz bir ihtiyardı:

– Adliye iki kapılıdır. Birisinden girilir, öbüründen çıkılır, diyordu.

Hem zaptiye mülâzımı, Eseoğlu'nun en baş adamıydı. Mümkün değil, onun hizmetçilerini hapsettirmez, her kabahatlerini görmemezlikten gelirdi.

İhtiyarın kabullenişi, kıza garip göründü.

Başını yukarı kaldırdı:

– Amca, ben âhımı kimsede bırakmam, dedi.

Başka cevap beklemeden dışarı çıktı.

Eseoğlu, öksüz kalan Kezban'ın güzelliğini zaten biliyordu.

Şimdi ona sürekli:

– Babasını eşkıyalar vurdu, çok acıyorum. Kimsesiz kız! Ne yapacak? Ben Yörük Hocayı çok severim. Bu zavallı adamın hatırı için, onu Allah'ın emriyle, Peygamber'in kavliyle isterim, diye boyuna haberciler gönderiyor, Kezban'dan ne "Evet," ne de "Hayır" bir cevap alamıyordu.

Babasını vuran eşkıyalar kimlerdi? Çiftlik kâhyası ağzından kaçırmamış mıydı? Zaten orada kim öldürülse, suç, vücudu olmayan eşkıyalara atılıyor, soruşturma filân güme gidiyordu.

Kezban, asıl katilin Eseoğlu olduğunu imanı gibi biliyordu. Ama asıl vuranı yakalattırıp onun teşvik ettiğini söyletecek, ikisini darağacında sallandıracaktı.

Ya sallandıramazsa...

Bu konu aklına gelince dişlerini sıkar, gözlerini küçültür, dik dik önüne bakar, dalar, giderdi.

Bir aydır, artık sürüsünü kendi güdüyor, inekleriyle, koyunlarıyla, keçileriyle her gün dağa gidiyordu. Kimse ile konuşmaz olmuştu.

Bazı zamanlar Eseoğlu'nun otlaklarına kadar uzanır, onun çobanlarına hep babasının nasıl vurulduğunu sorardı.

Bu çobanların içinde, bir Deli Mustafa vardı. Aptal olduğu için askere almamışlardı. Aptallığı bütün ovada meşhurdu. Bir

gün Kezban, koyunlarını gölgelendirdiği ormanın alanından geçen bu adamla karşılaştı.

Seslendi:

- Mustafa! Mustafa

Aptal durdu. Şaşkın şaşkın çevresini aradı. Kezban'ı görünce, güldü, yılıştı.

– Nereye gidiyorsun ülen?

– Hiç.

– Gelsene buraya.

– Gelmem.

– Gel... Gel...

– Gelmem...

Aptal, hızla yürüdü. Uzaklaşacaktı. Kezban, uzandığı yerden kalktı. Koştu. Aptalı tuttu. Sarı köpek havlamaya başlamıştı. Mustafa'yı ısırmaya çalışıyordu.

– Gel diyom, ülen.

– N'ideceksin?

– Bana biraz kaval çalıve.

– Çalmam.

– Çalarsın.

– Çalmam.

– Ben de seni bırakmam.

Aptal, çocuk gibi yüzünü buruşturdu. Dudaklarını büktü. Ağlamaya başladı. Ama Kezban, onu okşadı.

Zavallının saçı, sakalına karışmıştı. Parça parça mor fistanının altında güçlü, kıllı göğsü görünüyordu.

Kezban:

– Sana ceviz sucuğu vereceğim, dedi.

Aptal, birdenbire sustu... Elleriyle gözlerini sildi. Sırıttı.

– Vir hele.

Kezban, aptalı kolundan tuttu. Oturduğu yere getirdi.

– Çök hele, dedi.

Aptal sırıtıyordu, ne söylerse yapıyordu. Bağdaş kurdu. Pis kuşağına kavalını bir silâh gibi sokmuştu.

Kezban, torbasını açtı. Çıkardığı tatlı sucuktan bir parça kopardı. Aptala uzattı. Zavallı bu parçayı alır almaz, hiç çiğnemeden yuttu.

– Daha istiyon mu?

– Vir hele.

– Ama benimle yarenlik ider müsün?

– İderüm.

– Al öyleyse...

Bir parça daha koparıp verdi.

– Kaç yaşındasın Mustafa?

– Bilmem.

– Anan, baban var mı?

– Yoh.

– Sen nerede yatarsın?

– Ahurda.

– Hangi ahurda?

– Çiftliğin ahurunda.

Kezban'ın gözleri parladı. Bir parça daha koparıp aptala verdi.

Köpek de karşılarına oturmuş, sanki ne konuştuklarını anlamak istiyor gibi dikkatli dikkatli yüzlerine bakıyordu.

– Sizin çiftliğe eşkıya gelmiş.

– Yalan.

– Gelmiş. Kumdereli Yörük Hocayı vurmuşlar.

Aptal biraz düşündü.

Gene:

– Yalan, dedi.

– Öyleyse, Yörük Hocayı kim vurdu?

– Söylemem!

– Niçin söylemezsin ülen?

– Kahya tembih etti.
– Ne dedi?
– Sakın bu herifin burda vurulduğunu kimseye dimeyün, dedi.
– Yalan!
– Alimallah.
– Yalan!
Aptal kızdı:
– Ben, gözümle vuranı gördüm, dedi.
– Eşkıya değil mü?
– Değil...
Kezban:
– Kimdi, diye sordu.
Kahyanın kardaşı.
Kezban, ceviz sucuğundan büyük bir parça kopardı.
Aptalın ağzına eliyle sokarak sordu.
– Doğru mu söylüyon?
– Alimallah.
– Yalan ülen!
– Alimallah.
– Niçin vurdu ki?
Aptal, kendini unutmuş, hem sucuğu yiyor, hem de konuşuyordu:
– Ağa dedi.
– Ne dedi?
– Ona, "Git, şu herifi vur." dedi...
Kezban:
– Sen gördün mü, diye sordu.
– Gördüm.
– Nasıl oldu, de hele...
– Yörük Hoca, evin gapısında ağayla sövüştü.
– Eeey, de hele.
– Sonra galktı, atına bindü, gittü.

– Sonra?..

– Ağa, "Hey Zeynel, yetiş, şu herifi gebert!" diye haykırdı.

– Eeey, sonra?...

– Zeynel, ağasının odasına goştu. Martini aldu. Yörük Hocanın arkasından çıktu.

Kezban:

– Sen o zaman niredeydin, diye sordu.

– Ahırun önünde, gübreleri açıyordum.

– Sonra ne oldu, de hele.

– Ben, gapuya goştum. Daha Yörük Hoca uraklaşmamıştı. Zeynel, "Hey Hoca, geri dön! Ağa paranı virecek!" diye bağırdı.

– Eeey?

– Hoca, geri döndü. Gene çiftliğin gapısına geliyordu. Zeynel, arkasına sakladığı martiniyi birden çıkardı. Omuzuna koydu. Nişan aldu... Bum!

– Eeey...

– Yörük Hoca düştü.

– Sonra?

Aptal, gene sucuktan istedi. Kezban, elinde kalan son parçayı da uzattı. Dudakları, elleri titriyordu. Bu olay hemen gözünün önüne geliverdi. Sanki babasının kır atından yuvarlanışını görüyordu.

Kezban, babasını kimin vurduğunu anlayınca, kasabaya gelir.

Hükûmete çıkar:

– Babamı vuran filândır... Tutun, der.

Ama aldıran olmaz.

Kız, gene köye döner.

O zaman, nereden geldiği, nereli olduğu bilinmeyen bir sarhoş zaptiye mülâzımı varmış. Eseoğlu'nun ahbabıymış.

Kezban, her gün onu tutar:

– Babamı vuranı daha tutmayacak mısınız, diye sorar.

Bir gün, bu sarhoş, kızcağıza öfkelenir...

Ağzını bozar:

– Bre kahpe! Bir daha buraya gelirsen, senin bacaklarını ayırırım, der.

Kız korkmaz.

Zaptiyelerin yanında, ona:

– İşte bunlar da tanık olsun, sen babamı vuranı bugün tutmazsan, ben seni öldüreceğim, der.

– Zaptiye mülâzımı, bu söze bütün bütün öfkelenir. Fırlar. Yörük'ün kızını iyice döver. Zaptiyelere sokağa attırır...

Bir gün, sarhoş mülâzım, Eseoğlu'nun verdiği ziyafete giderken, kafasına bir kurşun yer... Hemen oracıkta can verir... Vuranı ararlar, bulamazlar.

– Yörük'ün kızı vurdu, diye bir lâf olur.

Ama kimse buna inanmaz. Herkes onu, İzmir'e, birinin yanına evlâtlık gittiğini sanır.

Bir hafta geçmeden, Yörük'ü öldüren korucu da vurulur.

Bir süre sonra, hükûmete Yörük'ün davasını hasır altı ettiren çiftlik sahibi Eseoğlu'nun da boğazlanmış ölüsünü bağdaki yatağında bulurlar.

Kasabalı ağaların çiftliklerine korucu, hergeleci, çoban gibi gelip, silâhsız halk içinde tüfekle gezen ne kadar Arnavut falan yabancı varsa, yavaş yavaş hepsi vurulmaya başlar. İş o dereceye varır ki, yabancılar yalnız kıra çıkamaz olurlar.

En sonunda, takım takım buraları bırakırlar. Kendi yurtlarına dönerler.

Zalim zaptiyeleri, köylüyü soyan memurları, rençberleri dolandıran madrabazları hiç görünmeden öldüren bu Efenin kim olduğu bir süre anlaşılamaz.

Bilindiği gibi, Anadolu Efeleri uşaklarıyla gezerler. Oysa bu Efe, tek başına... Yanına uşak falan almaz. Baş vuranları ters yüzü çevirir. İşte bu yüzden köylüler ona, "Yalnız Efe" derler...

Tam on beş yıl... Yalnız Efenin yüzünü kadınlardan başka kimse göremez.

Dağda, erkeğe rast geldi mi, uzaktan:

– Gözlerini yum, diye bağırırmış.

Sonra yanına gelirmiş. Kim gözünü açarsa hemen öldürürmüş.

Gözünü açmayan erkeğe:

– Size zulüm eden kim? Rüşvet alan memurunuz var mı? diye sorarmış.

Onun korkusundan, kazadan kimse kötülük yapamazmış.

Zenginlere, kadınlarla haber gönderir:

– Falan yoksula yardım ediniz. Filân öksüzü evlendiriniz. Falan köprüyü yapınız. Filân köye bir okul kurunuz, gibi emirler verirmiş.

Hem de çok sofuymuş. Benim teyzem, bir kez odundan gelirken onu görmüş.

Anlatırdı:

"Başında yeşil bir namaz bezi sarılıymış. Arkasında erkek esvabı varmış. Yamaçta namaz kılıyormuş. Peri gibi güzelmiş..."

Evet, bir süre onun korkusundan, kimse kimseye haksızlık edemez olmuş.

Haksızlığa uğrayan, düşmanına:

– Gidip Yalnız Efeye söylerim, diye korkuturmuş.

On beş yıl, ne köyümüze, ne kazamıza yabancı, yağmacı gelememiş. Öşürcüler, tahsildarlar, zaptiyeler köylerde, kuzu kuzu, namuslu namuslu dolaşırlarmış. Rüşvet değil, ikram olunan yemişi bile kimse almaya cesaret edemezmiş.

Yalnız Efe'den kimsenin şikâyeti yokmuş. Ne kimseyi dağa kaldırırmış, ne de fidye istermiş. İstediği hep yoksullar, kimsesizler, öksüzler, dullar içinmiş.

Camiye bakmayan köye haber gönderir:

"Gelecek ramazana kadar mescitlerini tamir ettirmezlerse, samanlıklarını yakarım." dermiş.

Onun sayesinde camiler şenlenmiş, köylüler zulümden kur-

tulmuş, öksüzlerin, yoksulların yüzü gülmüş.

Her köyün korusunda, gizli bir ağaçta, bir heybe asılıymış. Köy halkı, bu heybe boşaldıkça, içine somun, sucuk, şeker koyarlarmış. Yalnız Efenin kaza içinde, belki elli dalda, heybesi varmış.

Kimseye ağırlık olmaz, kimseyi sıkıştırmaz, iyilikten başka bir şey yapmaz, herkesin gönlünden kopanla geçinirmiş.

Uzatmayalım, işte tam o sıralarda, Söke taraflarında, gayet azgın bir Rum eşkıyası türer. Devlet, bu haydutlara karşı bir nizamiye taburu çıkarır.

Döne, dolaşa bu tabur bizim tarafa gelir. Rumların izini bir türlü bulamazlar.

Kasabada Yalnız Efenin namını işitirler. Boş durmamak için, onu tutmaya kalkışırlar. Yerli zaptiyeler kılavuzluğu kabul etmezler. Yalnız Efe bunu haber alır. Bozdağı'na geçmek ister.

Bir bölük asker, ondan önce davranır. Arkadan dolaşır. Akkovuk'u tutar.

Yalnız Efeyi tam burada sıkıştırırlar:

– Teslim ol, derler.

Yalnız Efe:

– Siz askersiniz, benim kardeşlerimsiniz. Canınızı yakmak istemem. Savulun. Yoluma gideyim, der.

Dinlemezler... Üzerine ateş ederler...

Yalnız Efe, birkaç askeri elinden, kolundan, kulağından hafifçe yaralar.

Yeniden:

– Asker kardeşler! Bırakın beni! Sizin canınızı yakmak istemem, diye haykırır.

Gene dinlemezler... Akkovuk'tan gelip, dar geçidi saran bölük de ateşe başlar.

İki ateş arasında kalınca:

– Asker kardeşler! Benim yüzümden birbirinizi vuracak-

sınız! Ben gidiyorum... Ben artık yokum... Ateşi kesin! Yürüyün! Buluşun, diye bağırır.

Bir süre daha yaylım ateş ederler.

Sonunda Yalnız Efenin sesi kesilince, vuruldu sanırlar. Yavaş yavaş yürürler. Dik boynun önünü, arkasını adım adım tararlar.

İşte bu çamın dibinde, Yalnız Efenin martiniyle geyik postu seccadesinden, yeşil namaz bezinden başka bir şey bulamazlar...

O zamandan beri, Yalnız Efeye rast gelen yok... Yazın yamaçlarda hayvanlarını süren Yörükler, buraya her gece nur inerken gördüklerini, yemin ederek anlatırlar...

Akkovuk'a biraz erken yetişmek için davranmak gerekiyordu.

Yağmur dinmişti...

Kalktım. Martinimin kayışını omzuma geçirdim.

Hıçkırıkları seyrekleşen ihtiyar yemek torbasını, kebeyi sırtlıyordu.

Yürüdüm... Yarın kenarına geldim... Eğildim... Aşağısı başı döndürecek kadar derin bir uçurumdu. Yeni geçmiş bir kabus gecesinden kalma korkunç düşleri andıran parça parça sisler, birbirine karışmış çamlarla kayaları örtüyordu.

Yanıma yaklaşan kılavuza:

– Yalnız Efe, askerlerin eline düşmemek için, buradan kendisini aşağıya atmış olmalı, dedim.

– Haşa, tövbe, dedi. O, Allah'tan korkardı. Dini bütündü...

– Eeey, havaya uçmadı ya?

– Sır oldu!

– Ne biliyorsun?

İri, elâ gözlerini kırptı.

Delillerinden emin olan sade insanlara mahsus saf bir kanaatle:

– Ne bilmeyeceğim, dedi. Sır olmasa, buraya her gece nur iner mi?

S O N

YALNIZ EFE

Ömer Seyfettin *(1884 - 1920), yirminci yüzyıl realist Türk hikâyeciliğinin en tanınmış isimlerindendir. Edebiyatımıza kazandırdığı eserlerin sayı ve değer yönünden hikâyeciliğimizde çok önemli bir yeri vardır.*

Bu kitapta, yazarın Yalnız Efe dahil on altı hikâyesi bulunmaktadır.

Bu eserin 8.11.2001/24577 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan B.U.İ.U.E.H.Y. 5. mad. a bendi gereği bandrol taşıması zorunlu değildir.